

Valtioneuvoston selonteko - Suomen kestävän kasvun ohjelma

VALTIONEUVOSTON JULKAISUJA 2020:35

vn.fi

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Valtioneuvoston julkaisuja 2020:35

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle – Suomen kestävän kasvun ohjelma

Valtioneuvosto

ISBN PDF: 978-952-383-552-8
Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö
Julkaisutuotanto

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Valtioneuvosto	27.11.2020
Tekijät	Valtiovarainministeriö	
Julkaisun nimi	Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle – Suomen kestävän kasvun ohjelma	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtioneuvoston julkaisuja 2020:35	
Diaari/hankenumero		Teema Talouspolitiikka
ISBN PDF	978-952-383-552-8	ISSN PDF 2490-0966
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-552-8	
Sivumäärä	101	Kieli suomi
Asiasanat	talouspolitiikka, talous, kestävä kehitys, kasvu, vihreä talous	
Tiivistelmä	Suomen kestävän kasvun ohjelmalla edistetään sekä nopeavaikutteista elpymistä että pitkällä aikavälillä välttämätöntä elinkeinoelämän rakenteiden ja julkisten palveluiden uudistumista. Ohjelman sisältämät uudistukset ja investoinnit vauhdittavat ilmastonmuutoksen torjuntaa, vahvistavat tuottavuutta ja talouden kasvupotentiaalia sekä nopeuttavat tarpeellisia rakennemuutoksia työllisyysasteen nostamiseksi sekä tuotannon ja kulutuksen saattamiseksi kestäväälle perustalle. Ohjelma vahvistaa sosiaalista ja alueellista eheyttä sekä yhteiskunnan toipumista koronaviruskriisin kielteisistä vaikutuksista. Ohjelman laatiminen ja toimeenpano edellyttävät tiivistä vuorovaikutusta ministeriöiden, kansallisten toimijoiden ja alueiden, yksityisten ja julkisten toimijoiden, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja kansalaisjärjestöjen sekä yritysten kesken.	
Kustantaja	Valtioneuvosto	
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Statsrådet	27.11.2020
Författare	Finansministeriet	
Publikationens titel	Statsrådets redogörelse till riksdagen – Programmet för hållbar tillväxt i Finland	
Publikationsseriens namn och nummer	Statsrådets publikationer 2020:35	
Diarie- /projektnummer		Tema Ekonomisk politik
ISBN PDF	978-952-383-552-8	ISSN PDF 2490-0966
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-552-8	
Sidantal	101	Språk finska
Nyckelord	hållbar tillväxt, finanspolitik, ekonomi, hållbar utveckling, tillväxt, grön ekonomi	
Referat	Programmet för hållbar tillväxt i Finland främjar både en snabb återhämtning och en långsiktig nödvändig förnyelse av näringslivets strukturer och offentliga tjänster. De reformer och investeringar som ingår i programmet påskyndar bekämpningen av klimatförändringen, stärker produktiviteten och den ekonomiska tillväxtpotentialen samt driver fram nödvändiga strukturomvandlingar för att höja sysselsättningsgraden samt för att få produktionen och konsumtionen på en hållbar grund. Programmet stärker den sociala och regionala sammanhållningen samt samhällets återhämtning från coronakrisens negativa effekter. Att ta fram och genomföra programmet förutsätter intensiv växelverkan mellan ministerier, nationella aktörer och regioner, privata och offentliga aktörer, högskolor, forskningsinstitut och civilsamhällesorganisationer samt företag.	
Förläggare	Statsrådet	
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi	

Description sheet

Published by	Finnish Government	27.11.2020	
Authors	Ministry of Finance		
Title of publication	Government report to Parliament – Sustainable Growth Programme for Finland		
Series and publication number	Publications of the Finnish Government 2020:35		
Register number		Subject	Economic policy
ISBN PDF	978-952-383-552-8	ISSN PDF	2490-0966
Website address URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-552-8		
Pages	101	Language	Finnish
Keywords	Sustainable growth, economic policy, economy, sustainable development, growth, green economy		
Abstract The Sustainable Growth Programme for Finland will focus on achieving a fast-track recovery and furthering structural reform of the economy and public services reform, which are necessary in the longer term. The reforms and investments included in the Sustainable Growth Programme will accelerate the fight against climate change, boost productivity and economic growth potential, and bring forward structural changes needed to raise the employment rate and to put production and consumption on a sustainable footing. The Sustainable Growth Programme will strengthen social and regional inclusiveness and society's recovery from the adverse effects of the COVID-19 crisis. The preparation and implementation of the Sustainable Growth Programme for Finland will require close cooperation and interaction between ministries, national organisations, regions, private and public entities, higher education institutions, research institutes, civil society organisations and the business sector.			
Publisher	Finnish Government		
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

Suomen kestävän kasvun ohjelma edistää uudistumista ja tuottavuutta – koordinaatioryhmän linjaukset.....	9
1 Lähtökohdat ja valmistelun eteneminen	17
2 Elpymisvälinekokonaisuus.....	24
2.1 Elpymis- ja palautumistukiväline	25
2.2 Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF).....	26
2.3 REACT-EU-väline	27
2.4 Maaseuturahasto	28
2.5 Unionin pelastuspalvelumekanismi ja RescEU	29
2.6 Horisontti Eurooppa -puiteohjelma	29
2.7 InvestEU-ohjelma.....	29
3 Kytkeä kansalliseen talous- ja finanssipolitiikkaan sekä prosessi	31
3.1 Hallituksen talous- ja finanssipoliittinen linja	31
3.2 Julkisen talouden kestävyuden vahvistaminen.....	31
3.3 Hallituksen tulevaisuusinvestointiohjelma	33
3.4 Vaikutukset valtiontalouden kehysmenettelyyn.....	34
3.5 Yhteys vuoden 2020 lisätalousarvioesityksiin	35
4 Kestävän kasvun ohjelman painopisteet	38
4.1 Painopiste 1: Koulutuksella ja tutkimus- ja innovaatiotoiminnalla Suomi takaisin kestävän kasvun uralle.....	38
4.1.1 Osaamistason nosto ja jatkuva oppiminen	39
4.1.2 TKI-toiminnan intensiteetin, kunnianhimon ja vaikuttavuuden nostaminen	40

4.1.3	Muut elpymisvälineen kautta rahoitettavat ohjelmat ja välineet.....	44
4.2	Painopiste 2: Vihreä siirtymä tukee talouden rakennemuutosta	45
4.2.1	Energiajärjestelmän murros.....	46
4.2.2	Vihreää ja digitaalista siirtymää tukevat teollisuuden uudistukset ja investoinnit.....	47
4.2.3	Rakennuskannan energiatehokkuus, -korjaus ja oma-energiatuotanto.....	49
4.2.4	Yhdyskuntien ja liikenteen vähähiiliset ratkaisut.....	51
4.2.5	Ympäristökestävyys ja luontopohjaiset ratkaisut	53
4.2.6	Muut elpymisvälineen kautta rahoitettavat ohjelmat ja välineet.....	55
4.3	Painopiste 3: Suomen kansainvälisen kilpailukyvyn turvaaminen.....	56
4.3.1	Vahvemmat kansainvälistymispalvelut ja Suomi-kuvan vahvistaminen.....	57
4.3.2	Suomalaisen kansainvälisen kasvun kärjet	58
4.3.3	Matkailun kestävä kasvun ja uudistamisen edistäminen	60
4.3.4	Muut elpymisvälineen kautta rahoitettavat ohjelmat ja välineet.....	62
4.4	Painopiste 4: Kestävän infrastruktuurin ja digitalisaation vahvistaminen	62
4.4.1	Digitaalinen infrastruktuuri ja alueellinen saavutettavuus	63
4.4.2	Digitaalisten yksityisten ja julkisten palveluiden ja reaaliaikatalouden kehittäminen sekä näiden edellyttämät datan hyödyntämisen perusrakenteet ja -ratkaisut.....	65
4.4.3	Digitalisaation edellyttämän toimintavarmuuden, luottamuksen ja kyvykkyyksien vahvistaminen	67
4.4.4	Muut elpymisvälineen kautta rahoitettavat ohjelmat ja välineet.....	70
4.5	Painopiste 5: Työmarkkinoiden toiminta, työttömille suunnatut palvelut ja työelämän kehittäminen	70
4.5.1	Työmarkkinoiden toimivuus ja kohtaanto	71
4.5.2	Nuorisopaketti.....	73
4.5.3	Työhyvinvointi, tuottavuus ja työkyvyn kehittäminen työelämässä	74
4.5.4	Muut elpymisvälineen kautta rahoitettavat ohjelmat ja välineet.....	76
4.6	Painopiste 6: Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuuden vahvistaminen ja kustannusvaikuttavuuden lisääminen.....	76
4.6.1	Hoito- ja palveluvelan purkaminen sekä hoitoon pääsyn nopeuttaminen.....	77
4.6.2	Sosiaali- ja terveyspalvelujen laadun, kustannusvaikuttavuuden ja tietopohjan sekä osaamisen vahvistaminen	78
4.6.3	Monialaiset kynnyksettömät palvelut, ennaltaehkäisy ja ongelmien varhainen tunnistaminen	80
4.6.4	Painopisteen kärjet.....	82

Lähteet	83
Liite 1 Muut elpymisvälineen kautta rahoitettavat ohjelmat ja välineet	85
REACT-EU-väline	85
Horisontti Eurooppa -puiteohjelma	86
InvestEU	86
Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF)	88
EU:n maaseuturahastosta elpymisvaroilla rahoitettavat toimenpiteet.....	89
Unionin pelastuspalvelumekanismi ja RescEU	91
Liite 2 Kuulemiset	92
Maakuntakiertue	92
Kaupunkien kuuleminen	93
Muut kuullut tahot (pl. ministeriöt).....	94

SUOMEN KESTÄVÄN KASVUN OHJELMA EDISTÄÄ UUDISTUMISTA JA TUOTTAVUUTTA – KOORDINAATIORYHMÄN LINJAUKSET

Suomen kestäväen kasvun ohjelmalla edistetään sekä nopeavaikutteisista elpymistä että pitkällä aikavälillä välttämätöntä elinkeinoelämän rakenteiden ja julkisten palveluiden uudistumista. Ohjelman sisältämät uudistukset ja investoinnit vauhdittavat ilmastomuutoksen torjuntaa, vahvistavat tuottavuutta ja talouden kasvupotentiaalia sekä nopeuttavat tarpeellisia rakennemuutoksia työllisyysasteen nostamiseksi sekä tuotannon ja kulutuksen saattamiseksi kestäväälle perustalle. Ohjelma vahvistaa sosiaalista ja alueellista eheyttä sekä yhteiskunnan toipumista koronaviruskriisin kielteisistä vaikutuksista.

Ohjelma tukee monin tavoin Marinin hallituksen ohjelman taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristöllisen kestävyuden tavoitteita. Keskeisenä osana ohjelmaa on vihreän siirtymän ja energiasektorin murroksen vauhdittaminen innovatiivisin ratkaisuin ja uuden teknologian avulla. Suomalaisten osaamistaso nousee ja samalla luodaan suomalaisille yrityksille uusia vientimahdollisuuksia ja viedään huippuosaamista kansainvälisille markkinoille. Ohjelmasta vähintään 50 prosenttia kohdistetaan vihreän siirtymän investointi- ja uudistuskokonaisuuksiin. Edelläkävijyys ilmastotyössä ja sen synnyttämät innovaatiot voivat yhtä aikaa tarjota Suomelle mahdollisuuden vähentää kasvihuonepäästöjä, synnyttää uusia työpaikkoja, kohentaa taloutta ja vientiä, vahvistaa hiilikädenjälkeä sekä edistää luonnon monimuotoisuutta.

Uudistuksilla ja investointikokonaisuuksilla edistetään Suomen viennin mahdollisuuksia sekä Suomen houkuttelevuutta investointikohteena, työnteon, elämisen ja yrittämisen paikkana sekä matkailukohteena. Kestäväen kasvun ohjelman tavoitteena on nostaa Suomi vahvuusaloillaan globaaliin eturintamaan. Ohjelmalla vahvistetaan digitalisaatiota yhteiskunnan kriisinsietokyvyn ja toimintavarmuuden turvaamiseksi sekä talouden tuottavuuden ja Suomen kilpailukyvyn nostamiseksi. Digitalisaation, kestävien investointien ja uusien teknologioiden avulla tuetaan myös vihreää siirtymää. Digitalisaatio tukee uusin tavoin verkostoituvaa, paikkariippumatonta ja uusimuotoisia lähipalveluita mahdollistavaa yhteiskuntaa. Tavoitteet koskevat sekä yksityisiä että julkisia palveluita.

Osaamiseen ja tutkimukseen panostamalla nostetaan talouden pitkän aikavälin kasvupotentiaalia. Tavoitteena on, että Suomi nousee vahvuusaloillaan globaaliin eturintamaan. Tämä edellyttää laaja-alaista osaamistason nostoa, yritysten ja tutkimusorganisaatioiden yhteistyön vahvistamista, sekä tutkimus- ja innovaatioinfrastruktuurin vahvistamista. Koronaviruskriisin aiheuttamia haittoja voidaan ohjelmalla lievittää monin tavoin mm. sote-palveluissa hoitovelkaa purkamalla, mielenterveyspalveluita tuke- malla ja nuorten korkeakouluihin pääsyä nopeuttamalla.

Ohjelmalla tuetaan hallituksen keskeisten uudistusten, kuten sote-uudistuksen, tavoitteita sekä kustannusten nousun hillintää. Palveluita uudistetaan kustannusvaikuttaviksi ja ihmisläheisiksi sekä sote- että työllisyyspalveluissa. Ohjelma tukee hallituksen työllisyystavoitteen saavuttamista uudistamalla palveluita ja pidentämällä työuria sekä vahvistamalla osaamista ja nopeuttamalla työperäistä maahanmuuttoa. Ohjelma tukee hallituksen hiilineutraaliustavoitteiden sekä mm. elinkeinoelämän vähähiilisyden tiekarttojen tavoitteiden saavuttamista. Siinä esitetyt investointi- ja uudistuskokonaisuudet ovat myös kestävän kehityksen agenda 2030 mukaisia. Kokonaisuuksissa huomioidaan myös niiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutukset.

Ohjelman laatiminen ja toimeenpano edellyttävät tiivistä vuorovaikutusta ministeriöiden, kansallisten toimijoiden ja alueiden, yksityisten ja julkisten toimijoiden, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja kansalaisjärjestöjen sekä yritysten kesken. Kumppanuus ja yhdessä tekeminen sekä hallinnonalarajojen ylittäminen ovat ohjelman onnistumisen keskeisiä edellytyksiä. Entistä enemmän on ajateltava ekosysteemisesti niin että erilaiset uudistuksiin ja innovaatioihin vaikuttavat ja osallistuvat toimijat tekevät tiivistä yhteistyötä. Tämä edellyttää myös julkiselta hallinnolta joustavuutta ja uudistumista sekä uudenlaista vuorovaikutusta, hallituksen politiikan uudistamisen lupauksen mukaisesti.

Suomen kestävän kasvun ohjelma rahoitetaan EU:n elpymispaketin tuomalla rahoituksella vuosina 2021–2023. Ohjelmassa tarkastellaan paketin keskeisen osan, elpymis- ja palautumistukivälineen (Recovery and Resilience Facility, RRF) rahoituksen lisäksi myös muut elpymispaketin kautta lisärahoitusta saavat EU:n ohjelmat ja välineet. Suomi osallistuu elpymisvälineen rahoitukseen pitkällä aikavälillä EU:n jäsenmaksujen kautta. Se, miten tehokkaasti tämä rahoitus käytetään investointeihin ja uudistusten vauhdittamiseen, ratkaisee vaikutuksen tulevien vuosien talouskehitykseen. Komission arvion mukaan elvytyspaketin seurauksena EU:n reaalin BKT olisi parhaimmillaan jopa 2 prosenttia korkeampi kuin ilman elvytyspakettia. Suomen ja kaikkien EU-jäsenvaltioiden ohjelmien tulee olla vaikuttavia niin, että ne tuovat uutta kasvua ja kasvupotentiaalia takaisinmaksua varten sekä varmistavat talouden ympäristöllisen kestävyden. Suomen ohjelmassa kiinnitetään myös huomiota valtionrajat ylittäviin hankkeisiin, joilla lisätään kansallisen ohjelman ja koko EU:n tason toimien vaikuttavuutta.

Hallitus on linjannut Suomen kestävän kasvun ohjelman painopistealueet ja alustavat allokaatiot budjettiriihessä syyskuussa 2020 alla olevan taulukon mukaisesti.

Taulukko: Suomen kestävän kasvun ohjelman painopistealueet ja alustavat allokaatiot sekä muu elpymisvälineestä saatava lisärahoitus

Elpymis- ja palautumistukiväline (RRF)		Mrd. euroa
1.	Koulutus, tutkimus- ja innovaatio toiminnalla Suomi takaisin kestävän kasvun uralle	0,4–0,5
2.	Vihreä siirtymä tukee talouden rakennemuutosta	0,9–1,2
3.	Suomen kansainvälisen kilpailukyvyyn turvaaminen	0,15–0,3
4.	Kestävän infrastruktuurin ja digitalisaation vahvistaminen	0,2–0,4
5.	Työmarkkinoiden toiminta, työttömille suunnatut palvelut ja työelämän kehittäminen	0,15–0,3
6.	Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saatavuuden vahvistaminen ja kustannusvaikuttavuuden lisääminen	0,4
Elpymis- ja palautumistukivälineen enimmäissaannon suuruuteen liittyy epävarmuutta (allokaatioon on tämän vuoksi esitetty haarukointia)*		
Elpymisvälineestä saatava EU:n ohjelmien ja välineiden lisärahoitus**		
	Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF)	0,24 ,,18
	REACT-EU-väline	0,16
	Maaseuturahasto	0,20
	Unionin pelastuspalvelumekanismi ja RescEU	0,04
	Horisontti Eurooppa -puiteohjelma	0,11
	InvestEU-ohjelma	_****
Yht.	Elpymisväline	3,08

* Elpymis- ja palautumistukivälinettä koskevaan tämänhetkiseen arvioon Suomen enimmäissaannosta vuosille 2021–2023 liittyy epävarmuutta. Arvio perustuu osin ennusteeseen. Suomen saanto jakautuu kahteen osaan, joista jälkimmäisen suuruus varmistuu vasta kesällä 2022.

** Tämä sisältää EU:n elpymisvälineestä lisärahoitusta saavien muiden ohjelmien ja välineiden rahoituksen. Näiden ohjelmien ja välineiden valmisteluun vaikuttavat niille määritellyt erilliset kriteerit. Perusrahoitusta näihin ohjelmiin ja välineisiin suunnataan monivuotisesta rahoituskehuksesta, pois lukien REACT-EU, joka on kokonaan elpymisvälineestä rahoitettava koheesiopolitiikan väline.

*** InvestEU-ohjelman rahoitusta käytetään EU:n budjettitakauksena Euroopan investointipankin tai muiden rahoituslaitosten lainarahoitushankkeissa. Kyseessä ei ole suoraan jäsenmaille varoja allokoiva ohjelma, vaan ohjelmalle varatut määrärahat toimivat takuurahastona ohjelman kautta myönnettäville lainoille tai muille vastaaville takauksille.

Kestävän kasvun ohjelman valmistelun kriteerit

Suomen kestävän kasvun ohjelman investointi- ja uudistuskokonaisuuksien tulee vauhdittaa talouden rakennemuutosta ja tukea talouden uusiutumista. Vihreän siirtymän vauhdittaminen on horisontaalinen tavoite ja valintakriteereissä siksi kiinnitetään erityisesti huomiota hiilineutraaliustavoitteen edistämiseen.

Valmistelussa noudatetaan seuraavia yleisiä kriteereitä: 1) Investointi- ja uudistuskokonaisuuksilla tavoitellaan pitkän aikavälin positiivisia vaikutuksia yhden tai useamman painopisteen tavoitteeseen. 2) Tarkoituksena on, että investoinnit ja uudistukset yhdessä tukevat toisiaan tavoitteiden saavuttamisessa. 3) Valmistelussa keskitytään suuriin ja vaikuttaviin kokonaisuuksiin. Myös toimeenpanovaiheessa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että resurssit eivät hajaudu liian pieniin ja vaikuttavuudeltaan vähäisiin kohteisiin. 4) Lisäksi kokonaisuuksilla tavoitellaan investointeja, joilla mahdollistetaan yksityisiä investointeja ja jotka eivät olisi toteutuneet riittävässä laajuudessaan ilman ohjelman rahoitusta.

Vaikuttavuus on keskeinen kriteeri ohjelmaan valittavien investointi- ja uudistuskokonaisuuksien priorisoinnissa. Priorisoinnissa painotetaan seuraavia tarkempia kriteerejä: 1) Toimien vaikuttavuuden kannalta on eduksi, jos ne tukevat laaja-alaisesti useampien painopisteiden tavoitteita. 2) Priorisoinnissa painotetaan vaikutuksia työllisyyteen, kilpailukykyyn, julkisen talouden kestävyteen sekä nettopäästövähennyksiin, kiertotalouden vahvistamiseen ja ilmastonmuutoksesta sopeutumiseen. 3) Samalla tarkastellaan, miten kokonaisuudet tukevat toipumista koronaviruskriisistä sekä sosiaalista ja alueellista eheyttä. 4) Valmistelussa huomioidaan, miten nopeasti investoinnit ja uudistukset voidaan käynnistää ja korostetaan toimien määräaikaista. 5) Lisäksi kiinnitetään huomioita siihen, miten kokonaisuuksilla saadaan liikkeelle yksityisiä investointeja.

Suomen talouden kestävä uudistuminen ja tuotantopotentiaalin kasvu edellyttävät investointeja. Ohjelman vaikuttavuuden kannalta on keskeistä, kuinka sen rahoituksen avulla voidaan vauhdittaa yksityisiä investointeja (ml. sekä fyysiset ja aineettomat investoinnit sekä investoinnit henkiseen pääomaan) ja luoda uutta kestävää liiketoimintaa. Mitä enemmän julkisilla panostuksilla kyetään käynnistämään yksityisiä investointeja, sitä suurempi vaikutus ohjelmalla saavutetaan.

Ensisijaisesti yksityisiä investointeja voidaan edistää huolehtimalla siitä, että Suomi on houkutteleva investointiympäristö. Yksityisiä investointeja edistää myös se, että Suomi on houkutteleva ja vetovoimainen ympäristö erityisosajille, tutkijoille, start-up yrittäjille, pääomasijoittajille, jotka Suomeen sijoituessaan tuovat oman osaamisensa ja verkostonsa mukanaan.

Kestävän kasvun ohjelmalla yksityisiä investointeja voidaan vauhdittaa eri yritystuki-
muotojen avulla sekä luomalla investoinneille edellytyksiä ja uudistamalla yritysten toi-
mintaympäristöä. Yritystukien kautta voidaan suoraan vaikuttaa yksityisten investoin-
tien kohdentumiseen esim. TKI-toimintaan, vihreään siirtymään tai digitalisaatioon.
Osana ohjelmaa varmistetaan, että tuet edistävät myös investointeja henkiseen pää-
omaan. Monissa yritystuissa edellytyksenä on yksityisen rahoituksen osuus, jolloin tu-
ella on mahdollista suoraan katalysoida yksityisiä investointeja. Tämä edellyttää kui-
tenkin, että tuki kohdentuu sellaisiin investointikokonaisuuksiin, jotka eivät lähtisi liik-
keelle riittävässä määrin ilman julkista rahoitusta eikä julkinen rahoitus syrjäytä yksityi-
siä investointeja.

Välillisesti yksityisiä investointeja vauhditetaan julkisilla investoinneilla ja uudistuksilla,
jotka mahdollistavat yksityisiä investointeja ja lisäävät Suomen vetovoimaa. Talouden
jatkuva uudistuminen on mahdollista vain, jos työmarkkinoilla riittävästi osaavaa elin-
keinoelämää tukevaa työvoimaa. Työvoiman saatavuus edellyttää Suomessa koulu-
tustason nostamista, jatkuvan oppimisen nykyistä parempia väyliä sekä nuorten ri-
peää pääsyä työmarkkinoille. Samoin tämä edellyttää, että työperäisen maahanmuu-
ton prosessit ovat sujuvat näiden erityisryhmien kannalta ja antavat potentiaalisille
muuttajille hyvän asiakaskokemuksen. Tätä edesauttaa Suomen mahdollisuuksien
markkinointi kansainvälisesti. Koronan jälkeisessä tilanteessa tähän on erityisen suu-
ret mahdollisuudet. Investointeja edistää myös osaavan työvoiman saatavuus laajem-
min. Tältä kannalta kokonaisuudessaan työperäisen maahanmuuton prosessien suju-
voittaminen ja digitalisaatio ripeästi on välttämätöntä.

Julkiset investoinnit infrastruktuuriin (mm. digitalisaatiota, vihreää siirtymää ja tutki-
musta tukeva infrastruktuuri), ovat panostuksia, joilla tähdätään osaltaan mahdollisim-
man hyvään toimintaympäristöön. Erityisesti uuden teknologian leviämisen ja käyttöö-
ntottovaiheessa infrastruktuuri-investoinneista saatu yhteiskunnan hyöty voi olla merkit-
tävää. Näissä investoinneissa tulisi kuitenkin huomioida teknologianeutraalisuus. Ai-
neellisiin ja aineettomiin investointeihin liittyvän TKI-toiminnan osalta yksi tapa luoda
edellytyksiä toiminnalla on panostaa koulutukseen ja muuhun osaamiseen.

EU-asetuksen kriteerit

Ohjelman valmistelussa on myös huomioitava EU:n lainsäädännön (Recovery and
Resilience Facility, RFF-asetus) mukaiset kriteerit, jotka on Suomen ohjelman valmis-
teluvaiheessa todettu järkeviksi ja kannatettaviksi. Näistä keskeisimpiä ovat horison-
taalit kriteerit:

- Investoinnit ja uudistukset vastaavat EU-neuvoston hyväksymiin maa-kohtaisiin suosituksiin ja euroalueen suosituksiin.
- Investoinnit ja uudistukset muodostavat yhtenäisiä kokonaisuuksia ja tukevat toisiaan tavoitteiden saavuttamisessa.
- Kokonaisuuksilla on pitkän aikavälin positiivisia vaikutuksia.
- Kokonaisuudet tukevat vihreää siirtymää (37%) ja digitalisaatiota (20%).
- Investointi- ja uudistushankkeiden valinnassa painotetaan niiden vaikutavuutta sekä rahoituksen määräaikaista.
- Investointi- ja uudistuskokonaisuuksien yhteydessä esitetään erittely arvioituista kustannuksista ja kustannustehokkuudesta, tavoitteet ja välitavoitteet sekä suunnitelma kokonaisuuksien etenemisestä.
- Rahoitettavien hankkeiden tulee olla Pariisin ilmastopöytäkirjan sekä do no significant harm -periaatteen mukaisia.

Elpymis- ja palautumistukivälineeseen liittyvän asetuksen mukaan rahoituksella voidaan edistää julkisia investointeja. Yksityisiä investointeja voidaan vauhdittaa ohjelmassa erilaisten julkisten tukien ja tukiohjelmien sekä kilpailutusten kautta EU:n valtiotukisäännösten puitteissa. Tarvittaessa valmistelun yhteydessä komissiolle tullaan toimittamaan ennakoilmoitus eri tukiohjelmista ja varmistetaan komission ennakkohyväksyntä investointikokonaisuuksille. Yksittäiset kokonaisuudet tarkentuvat valmistelun edetessä.

Suomen kestävä kasvun ohjelman valmistelun eteneminen

Suomen kestävä kasvun ohjelmaa on valmisteltu pääministeri Marinin asettamassa koordinaatioryhmässä ja sen sihteeristössä. Valmistelun kuluessa koordinaatioryhmä on kuullut elinkeinoelämän, työmarkkinajärjestöjen ja muiden sidosryhmien näkemyksiä, ml. maakuntakerros, kasvufoorumi, painopistekohtaiset ja kaupunkien kuulemiset.

Samanaikaisesti valmistellaan komissiolle toimitettavaa kestävä kasvun ohjelmaan liittyvää alustavaa kansallista elpymis- ja palautumissuunnitelmaa. Suunnitelma on sisällöllisesti selontekoa yksityiskohtaisempi ja siinä esitetään investointi- ja uudistuskohdeet, niiden kustannukset, ajoitus jne.

Suomen virallinen suunnitelma koskien kestävän kasvun ohjelmaa on toimitettava EU:lle viimeistään huhtikuussa 2021. Selonteon ja suunnitelman valmistelun yhteydessä käydään komission kanssa säännöllisiä keskusteluja suunnitelman sisällöstä. Suunnitelman hyväksyminen on edellytys rahoituksen saamiselle EU:sta. Komissio arvioi kansalliset suunnitelmat ja ne hyväksytään EU-neuvostossa. Toimittaessaan suunnitelman komissiolle jäsenvaltiot voivat samalla hakea 10 prosentin ennakkomaksua niille osoitetusta rahoituksesta. Loput maksatuksista perustuvat kansallisten suunnitelmien etenemiseen ja kun ohjelmissa esitettyjen tavoitteiden on osoitettu toteutuneen suunnitelmien mukaisesti. Suunnitelmaa tarkistetaan tarvittaessa myöhemmin, kun Suomen enimmäissaanto päivittyy.

Suunnitelmaa valmistellaan valtiovarainministeriön johtamassa koordinaatioryhmässä ja sen sihteeristössä. Ryhmään kuuluvat jokaisen ministeriön edustajat. Valmistelussa kiinnitetään erityistä huomiota aiemmin mainittuihin yleisiin ja tarkempiin kriteereihin. Koordinaatioryhmä kuulee myös asiantuntijoita vaikuttavuuden arvioinnissa. Valmistelua ohjaa ja seuraa valtiovarainministerin johdolla ministerityöryhmä. Lisäksi valmistelun edetessä suunnitelman luonnosta käsitellään talouspoliittisessa ministerivaliokunnassa säännöllisesti.

Tarkoituksena on, että talouspoliittisen ministerivaliokunnan ohjaaman valmistelun perusteella Suomen kestävän kasvun ohjelmaan liittyvien investointi- ja kehityshankkeiden määrärahoja vuodelle 2021 käsiteltäisiin lisätalousarviomenettelyssä, jonka yhteydessä määrärahojen kohdentumista merkittävimpiin hankkeisiin tai hankkeita sisältäviin tukiohjelmiin täsmennettäisiin ja esitettäisiin eduskunnan hyväksyttäväksi tarvittavat määrärahat ja niiden käyttöperusteet. Investointi- ja uudistuskokonaisuuksien toimeenpanoa valvotaan ja vaikuttavuutta seurataan erikseen muodostetussa valtionhallinnon yhteisessä seurantaryhmässä, jota johtaa valtiovarainministeriö. Lisäksi kokonaisuuksien toimeenpanoa ja edistymisen seurantaa varten määritellään vastuuvirastot ja ministeriöt, joille laaditaan valintakriteerien mukainen selkeä ohjeistus. Viranomaisten ohjauksella varmistetaan määrärahojen vaikuttavaa käyttöä eduskunnan ja valtioneuvoston päättämien tavoitteiden mukaisesti. Osana EU:lle toimitettavaa kansallista elpymis- ja palautumissuunnitelmaa määritellään kunkin viranomaisen rooli investointi- ja uudistuskokonaisuuksien toimeenpanossa.

Vaikuttavuutta seurataan investoinneille ja uudistuksille erikseen määritellyillä mittareilla ohjelman toimeenpanon yhteydessä. Seurantaryhmä tulee myös hyödyntämään erikseen muodostettua asiantuntijajaneelia vaikuttavuuden arvioinnissa.

Suomen kestävän kasvun ohjelmaan liittyvien investointihankkeiden määrärahat¹ tullaan budjetoimaan vuoden 2021 lisätalousarvioesityksissä sekä huomioimaan jatkovuosien osalta vuosia 2022–2025 koskevassa julkisen talouden suunnitelmassa. Vuoden 2022 ja 2023 osalta määrärahat sisällytetään mahdollisuuksien mukaan varsinaisiin talousarvioesityksiin. Ensi vaiheessa budjettivalmistelua ohjaa komissiolle toimitettava alustava suunnitelma sekä talouspoliittisen ministerivaliokunnan linjaukset. Lisäksi edellytyksenä budjetoinnille on, että elpymis- ja palautumistukivälineen asetus on hyväksytty ja astunut voimaan ja että keskustelut suunnitelmasta komission kanssa ovat edenneet riittävästi. Ohjelman investointien toimeenpanossa noudatetaan budjetin normaalia toimeenpanoa. Maksatukset EU:sta Suomen valtiolle tulevat perustumaan kansallisten suunnitelmien etenemiseen ja niissä esitettyjen tavoitteiden saavuttamiseen ja tuloutuvat vuosina 2021–2023 talousarvioon. Mikäli investointi- ja uudistushankkeet eivät toteuta niille asetettuja tavoitteita tai muusta syystä tuloutuksia EU:lta ei saada jäävät hankkeiden kustannukset kansallisesti rahoitettaviksi ja rasittamaan Suomen valtion velanottoa. Tästä syystä on erityisen tärkeää varmistaa, että investointi- ja uudistushankkeet täyttävät valmistelussa määritellyt kriteerit ja hankkeet toteuttavat niille asetetut tavoitteet.

Tätä selontekoa valmisteltaessa elpymisvälineen perustamisen edellytyksenä olevaa omien varojen päätöstä ei ole vielä hyväksytty neuvostossa eivätkä kansalliset ratifiointit EU-jäsenvaltioissa ole vielä käynnistyneet. Jotta elvytys olisi tehokasta ja oikein ajoitettua, on valmistelun kansallisesta ohjelmasta edettävä tästä epävarmuudesta huolimatta.

¹ Suomen enimmäissaanto jakautuu kahteen osaan: vuosien 2021–2022 saannoksi arvioidaan 1,55 mrd. euroa. Jälkimmäisen osuuden suuruus vahvistuu vasta kesällä 2022. Tällä hetkellä enimmäissaannoksi on arvioitu yhteensä 2,33 mrd. euroa. Arvio perustuu komission syyskuussa julkaisemiin tietoihin jäsenvaltioiden enimmäissaannoista, jotka on laskettu komission kesän ennusteen mukaan. Komission syysennusteen mukaan Suomen saanto saattaisi laskea jonkin verran, mutta lukuihin liittyy huomattavaa epävarmuutta ja varmuus kokonaissaannosta saadaan vasta kesällä 2022. Suomen saanto voi laskea, jos Suomen BKT-kehitys on aiempaa ennustettua suotuisampaa suhteessa EU:n keskiarvoon. Päivitettyä tietoa Suomen saannosta toimitetaan eduskunnalle heti, kun komissio julkaisee uudet arviot jäsenvaltioiden enimmäissaannoista. Kansallisesti voidaan tehdä ensimmäisessä vaiheessa päätöksiä vuosien 2021–2022 saannosta.

1 Lähtökohdat ja valmistelun eteneminen

Covid-19-pandemia on johtanut syvään maailmantalouden taantumaan. Useat keskeiset taloudet elpyivät voimakkaasti kuluvan vuoden kolmannella neljänneksellä, mutta näkymät ovat heikentyneet uudestaan pandemian toisen aallon voimistuessa monessa maassa, etenkin Euroopassa. Euroalueen talous supistui kuluvan vuoden toisella neljänneksellä lähes 12 % suhteessa edelliseen neljännekseen. Etenkin palvelusektorit kärsivät hallitusten asettamista rajoittavista toimista. Kolmannella neljänneksellä euroalue kuitenkin kasvoi 12,7 % suhteessa edelliseen neljännekseen.

Maailmankauppa supistui voimakkaasti keväällä, mutta kääntyi kesäkuussa kasvuun edelliseen kuukauteen verrattuna. Ennakkotiedot viittaavat kasvun jatkumiseen myös syksyllä. Kasvusta huolimatta euroalueella ja USA:ssa tavaroiden ulkomaankaupan volyymi ei ole saavuttanut kriisiä edeltävää tasoa elokuulta olevassa viimeisimmässä tilastossa. Suomen ulkomaankauppa toipuu hitaasti ja nopeampaa kasvua on odotettavissa vasta ensi vuoden puolella.

Maailmantalouden suhdanteen äkillinen heikkeneminen vallitsevassa tilanteessa on ensisijainen alasuuntainen riski. Brexit-neuvotteluiden kariutuminen lisäisi epävarmuutta Euroopassa. Toisaalta pandemian odotettua nopeampi laantumisen rokotteen löytymisen ansiosta on keskeinen myönteinen riski.

Euroopan unionin pitkän aikavälin tavoitteita linjataan Eurooppa-neuvoston ja komission strategioissa. Neuvoston 2019–2024 strategiset prioriteetit ovat kansalaisten suojaaminen ja vapauksien turvaaminen, vahva ja elinvoimainen taloudellinen perusta, ilmastoneutraali, vihreä, oikeudenmukainen ja sosiaalinen Eurooppa sekä Euroopan etujen ja arvojen edistäminen globaalilla tasolla. Uuden komission painopisteistä kaudella 2019–2024 keskeisin on EU:n toimintaa poikkileikkaavasti käsittelevä Euroopan vihreän kehityksen ohjelma (Green Deal).² Sen tavoitteena on EU:n talouden muuttaminen kestäväksi tulevaisuuden kannalta ja Euroopan ilmastoneutraaliksi

² Muita painopisteitä ovat Euroopan digitaalinen valmius, ihmisten hyväksi toimiva talous, vahvempi EU maailmannäyttämöllä, eurooppalaisen elämäntavan edistäminen ja uutta vauhtia eurooppalaiselle demokratialle.

2050 mennessä. Lisäksi vuotuinen kestävä kasvun strategia tuo joka vuosi esille painopisteitä eurooppalaiselle ohjaukselle.³ Nämä linjaukset ohjaavat myös elpymis- ja palautumistukivälineen käyttöä.

Vastauksena covid-19-pandemian aiheuttamaan kriisiin kansallisten elvytystoimien lisäksi EU:ssa on tehty useita toimia pandemian aiheuttamiin taloudellisiin vaikutuksiin vastaamiseksi. Keväällä 2020 muun muassa sallittiin tilapäisiä joustoja valtiontukisääntöihin, sovittiin lyhennetyn työajan järjestelmien tukemisesta EU:n lainoilla (SURE), päätettiin Euroopan vakausmekanismin koronalainoista sekä luotiin 200 mrd. euron yritysrahoitusohjelma Euroopan investointipankin kautta. Lisäksi Euroopan keskuspankin harjoittama rahapolitiikka tukee voimakkaasti elpymistä.

Eurooppa-neuvoston ylimääräisessä kokouksessa 17.–21.7.2020 päästiin sopuun EU:n monivuotisesta rahoituskehyksestä vuosille 2021–2027 sekä elpymisvälineestä, jolla tuetaan jäsenvaltioiden talouksien elpymistä ja palautumiskykyä koronaviruskriisistä. Elpymistoimien osalta painotetaan erityisesti vihreää ja digitaalista siirtymää. Eurooppa-neuvostossa sovittiin myös, että rahoituskehysten ja elpymisvälineen kaikesta rahoituksesta vähintään 30 % on käytettävä ilmastotoimiin. Lisäksi Eurooppa-neuvosto sopi oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamiseen liittyvästä uudesta ehdollisuusjärjestelmästä rahoituskehysten ja elpymisvälineen suojaamiseksi.

Elpymisvälineen kooksi sovittiin 750 mrd. euroa, josta avustusmuotoisen tuen määrä on 390 mrd. euroa ja lainamuotoisen tuen määrä on 360 mrd. euroa. EU:n omien varojen päätöksessä⁴ komissio valtuutettaisiin lainaamaan unionin puolesta pääomamarkkinoilta varat, jotka siirretään ulkoisina käyttötarkoitukseen sidottuina tuloina unionin rahoitusohjelmiin, joista keskeisin on uusi elpymis- ja palautumistukiväline (RRF). Muut rahoituskehysohjelmat, joihin elpymisvälineen rahoitusta kohdennetaan, ovat oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF), maaseudun kehittämisrahoitus, uusi koheesipolitiikan väline REACT-EU, EU:n pelastuspalvelumekanismi RescEU, Horisontti Eurooppa ja InvestEU. Elpymisvälineen tuki tulisi kohdentaa jäsenvaltioissa elpymisen kannalta keskeisiin investointeihin ja uudistuksiin.

³ Näitä prioriteetteja vuotuisessa kestävä kasvun strategiassa 2021 ovat taloudellisen, sosiaalisen ja alueellisen koheesion edistäminen, taloudellisen ja sosiaalisen resilienssin vahvistaminen, kriisin sosiaalisten ja taloudellisten vaikutusten lieventäminen sekä vihreän ja digitaalisen siirtymän tukeminen.

⁴ Euroopan parlamentin kanssa neuvottelut monivuotisesta rahoituskehyksestä ja uusista omista varoista alkoivat syyskuun 2020 lopulla. Parlamentti ja neuvosto pääsivät näistä sopuun 10.11.2020. Molempien neuvotteluosapuolien on vielä hyväksyttävä virallisesti neuvotteluissa saavutettu sopu. Tämän jälkeen omien varojen päätöksestä laaditaan hallituksen esitys eduskunnalle.

EU-maiden sopima elpymispaketti tukee talouden kehitystä jokaisessa jäsenvaltiossa. Elvytys eli veronkevennykset ja/tai julkisten menojen (investoinnit ja kulutus) lisäys kasvattaa bruttokansantuotetta lyhyellä aikavälillä. Arviot elvytyksen vaikutuksista vaihtelevat ja riippuvat elvytystoimien vaikuttavuudesta. Erilaisissa olosuhteissa, esim. suhdannevaihteluun, rahapolitiikkaan ja maan velkatasoon liittyen, vaikutukset voivat olla erilaisia (kts. esim. IMF 2020⁵). Lisäksi jos elvytyksen jälkeen seuraa julkisen talouden sopeutustoimia, eli veronkorotuksia ja/tai julkisten menojen leikkauksia, näistä seuraa negatiivinen vaikutus BKT:hen. Komissio on arvioinut, että parhaimmillaan elvytyspaketin ansiosta EU:n reaalin BKT olisi joinain vuosina jopa 2 prosenttia korkeampi kuin ilman elvytyspakettia.

Suomen talouteen EU:n elpymispaketista saatava rahoitus voi vaikuttaa suoraan kotimaisen kysynnän kautta. Myös muissa EU-maissa tapahtuva ohjelmasta aiheutuva finanssipoliittinen elvytys mahdollisesti heijastuu Suomeen vientikysynnän kautta. Muiden maiden elvytys voi avata uusia mahdollisuuksia suomalaiselle yrityssectorille. Empiirisessä kirjallisuudessa⁶ finanssipoliittisen elvytyksen vaikutuksista muiden maiden BKT:hen on nostettu esille, että yksittäisten maiden finanssipoliittisten toimien rajat ylittävät vaikutukset voivat olla melko pieniä, minkä vuoksi euroalueelle voisi mahdollisesti syntyä etuja yhteisestä finanssipoliittisesta elvytyksestä.

Elpymispaketin lyhyen ja keskipitkän aikavälin vaikutusten lisäksi tavoitteena on ennen kaikkea pitkän aikavälin rakenneuudistukset ja kasvupotentiaalin vahvistaminen. Paketissa tuettaisiin julkisia investointeja ja rakenteellisia uudistuksia, ja muun muassa eurooppalaisella ohjauksella annettua maakohtaisia suosituksia ohjaisivat tukea. Pitkän aikavälin vaikutukset riippuvat investointien ja uudistusten onnistuneesta kohdentumisesta ja tehokkaasta toimeenpanosta. Kirjallisuudessa⁷ on tuotu esille, että onnistuneilla rakenteellisilla uudistuksilla on vaikutusta kasvupotentiaaliin, ja toisaalta myös uudistuksia tukevat politiikkatoimet voivat parantaa uudistusten vaikuttavuutta.

Hallitus on antanut eduskunnalle lokakuun loppuun mennessä seitsemän lisätalousarvioesitystä vuodelle 2020. Pääosa lisätalousarvioissa päätetyistä toimista ovat toimia epidemian hoitamiseksi, sen leviämisen hillitsemiseksi sekä kansalaisten ja yritysten

⁵ IMF (2020), Fiscal Monitor – April 2020. Saatavilla: <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2020/04/06/fiscal-monitor-april-2020>

⁶ Alloza, M., Cozmanca, B., Ferdinandusse, M. ja Jacquinet, P. (2019), "Fiscal spillovers in a monetary union", ECB Economic Bulletin Issue 1, 2019. Saatavilla: https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/articles/2019/html/ecb.ebart201901_02~5a37c33119.en.html#toc5

⁷ Bordon, A. R., Ebeke, C. ja Shirono, K. (2016), "When Do Structural Reforms Work? On the Role of the Business Cycle and Macroeconomic Policies", IMF Working Paper 16/62. Saatavilla: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp1662.pdf>

tukemiseksi. Lisäksi vuoden 2021 talousarvioesitys sisältää epidemian vuoksi päätettyjä menolisäyksiä ja tukitoimia. Hallitus on osoittanut lisäpanostuksia akuuttiin vaiheeseen terveydenhuollossa. Yrityksiä on tuettu mittavasti avustuksilla ja muilla suorilla tuilla. Yritysten mahdollisuuksia selvittää poikkeusolojen yli on tuettu myös kasvatamalla takaus- ja lainavaltuuksia ja parantamalla yritysten maksuvalmiutta monin tukitoimin. Työnantajien työeläkemaksua on alennettu väliaikaisesti v. 2020. Lomautettujen ja työttömäksi jääneiden tilannetta on pyritty tukemaan mm. poistamalla työttömyysturvan omavastuupäivät ja sujuvoittamalla työttömyysturvan maksamista. Poikkeusolojen haitallisia vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin ja oppimiseen pyritään korjaamaan palveluita vahvistavilla määrärahalisäyksillä. Kuntataloutta on myös tuettu mittavasti kriisin johdosta. Taloutta elvytetään julkisilla investoinneilla, kuten infrastruktuurihankkeilla, sekä panostuksilla t&k-toimintaan ja koulutukseen.

Kriisistä toipumista ja jälleenrakennustoimia tarkasteltiin valtioneuvoston kanslian asettamassa ns. exit- ja jälleenrakennustyöryhmässä. Työryhmän esittämä jälkihoito- ja jälleenrakennusstrategia koostui sekä koronaviruskriisin akuutin vaiheen jälkeen toteutettavasta jälkihoidosta että pidemmän aikavälin jälleenrakennustoimista. Jälkihoidon tavoitteena on tukea yhteiskunnan turvallista palautumista akuutin kriisivaiheen jälkeen ja estää kriisin pitkäaikaisten haittavaikutusten syntymistä. Jälleenrakennusvaiheessa tavoitteena on turvata Suomen pitkän aikavälin tavoite sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunnan rakentamisesta. Samalla tuetaan Suomen uudistumista ja vahvistetaan kestävä kasvun edellytyksiä. Tämä vaatii pitkäjänteistä suunnitelmaa ja tulevaisuuden kasvumahdollisuuksien hyödyntämistä.

Pääministeri Marin asetti syyskuun 2020 alussa koordinaatioryhmän EU:n elpymisvälineen kokonaisuuden hallintaan sekä elpymis- ja palautumissuunnitelman laadintatyön tueksi. Koordinaatioryhmän tehtävänä on valmistella valtioneuvoston selontekoa eduskunnalle koskien EU:n elpymisvälineen kautta kanavoitavan rahoituksen kansallista hyödyntämistä sekä Suomen kansallista elpymis- ja palautumissuunnitelmaa. Valmistelun osana koordinaatioryhmä on kuullut alueellisten toimijoiden (maakuntakierros), elinkeinoelämän, tutkimusyhteisön ja muiden sidosryhmien näkemyksiä EU:n elpymisvälineeseen (Liitteessä 2 on listaus kuulluista tahoista). Elpymis- ja palautumissuunnitelman laadinnan yhteydessä otetaan huomioon myös muut EU:n elpymisvälineen osa-alueet sekä tarvittava kansallinen vastinraha, hallituksen jo linjaamat toimet, tulevaisuusinvestointitarpeet sekä jälkihoito- ja jälleenrakennusryhmien toimenpide-ehdotukset.

Elpymis- ja palautumistukivälineen käyttöön liittyen kansallisella tasolla hallitus linjasi syyskuun 2020 budjettiriihen yhteydessä Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman (Suomen kestävä kasvun ohjelma) painopisteistä ja jatkovalmistelusta. Painopisteet heijastavat EU:n suosituksia ja kansallisia tarpeita ja ovat hallitusohjelman mukaisia.

Ne liittyvät koulutukseen ja tutkimus- ja innovaatiotoimintaan, vihreän siirtymän tukemiseen, kansainväliseen kilpailukykyyn, kestävään infrastruktuuriin ja digitalisaatioon, työmarkkinoihin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin.

Ohjelmalla tuetaan hallituksen keskeisten uudistusten, kuten sote-uudistuksen tavoitteita sekä kustannusten nousun hillintää. Palveluita uudistetaan kustannusvaikuttaviksi ja ihmisläheisiksi sekä sote- että työllisyyspalveluissa. Ohjelma tukee hallituksen työllisyystavoitteen saavuttamista uudistamalla palveluita ja pidentämällä työuria sekä vahvistamalla osaamista ja nopeuttamalla työperäistä maahanmuuttoa. Ohjelma tukee hallituksen hiilineutraaliuustavoitteiden sekä mm. elinkeinoelämän vähähiilisuuden tiekarttojen tavoitteiden saavuttamista.

Valmistelun eteneminen EU:ssa ja kansallisesti

EU:n monivuotisen rahoituskehysten ja elpymisvälineen EU-tason käsittely ovat vielä kesken. Neuvosto, komissio ja Euroopan parlamentti pääsivät poliittiseen sopuun rahoituskehysten ja elpymiskokonaisuuden keskeisimmistä kysymyksistä 10.11.2020, mutta sopu tulee vielä virallisesti vahvistaa neuvostossa ja parlamentissa. Eurooppa-neuvosto on muodostanut lokakuussa yleisnäkemyksensä ehdotuksesta asetukseksi elpymis- ja palautumistukivälineen perustamisesta. Neuvoston ja Euroopan parlamentin väliset neuvottelut ovat käynnissä ja neuvoston puheenjohtajavaltion tavoitteena on saada ne päätökseen vuoden 2020 loppuun mennessä, mutta aikatauluun liittyy epävarmuutta. EU:n omien varojen päätös tulee myös kansallisesti ratifioitavaksi kaikissa jäsenmaissa sen jälkeen, kun päätös on muodollisesti hyväksytty neuvostossa.

Valtioneuvoston eduskunnalle antaman Suomen kestävä kasvun ohjelman selonteon lisäksi valmistellaan komissiolle alkuvuodesta toimitettavaa alustavaa kansallista elpymis- ja palautumissuunnitelmaa. Suunnitelman valmistelua ohjaa talouspoliittinen ministerivaliokunta ja valmistelun edetessä suunnitelman luonnosta käsitellään ministerivaliokunnassa säännöllisesti. Suomen virallinen suunnitelma on toimitettava komissiolle viimeistään huhtikuussa 2021. Valmistelun yhteydessä käydään komission kanssa säännöllisiä keskusteluja suunnitelman sisällöstä. Komissio arvioi kansalliset suunnitelmat ja ne hyväksytään EU-neuvostossa. Suunnitelman hyväksyminen on edellytys rahoituksen saamiselle EU:sta. Tämän jälkeen jäsenvaltioilla on mahdollisuus hakea 10 prosentin ennakkomaksatusta niille osoitetusta rahoituksesta. Loput maksatuksista tapahtuvat kansallisten suunnitelmien edetessä, kun ohjelmissa esitettyjen tavoitteiden on osoitettu toteutuneen. Ahvenanmaan maakunta laatii oman suunnitelmansa (Ahvenanmaan itsehallintolain 59 a § 2 mom.), joka liitetään osaksi Suomen suunnitelmaa. Maakunnan hallituksen kanssa on yhteisymmärrys siitä, miten maakunnan osuus rahoituksesta määräytyy. Maakunnan osuus on sama kuin sen asukasluvun mukainen osuus on koko Suomen asukasluvusta eli 0,54 %. Tämä tarkoittaa noin 13 milj. euroa Suomen arvioidusta enimmäissaannosta.

Elpymis- ja palautumistukivälineeseen liittyvien investointihankkeiden määrärahat tullaan budjetoimaan vuoden 2021 lisätalousarvioesityksissä ja ottamaan huomion jatko-vuosien osalta vuosia 2022–2025 koskevassa julkisen talouden suunnitelmassa. Elpymis- ja palautumistukivälineen investointien toimeenpanossa noudatetaan budjetin normaalia toimeenpanoa. Budjetoinnissa lähtökohtana ovat riittävän suuret ja vaikuttavat kokonaisuudet. Maksatukset EU:sta tulevat perustumaan kansallisen suunnitelmien etenemiseen ja niissä esitettyjen tavoitteiden saavuttamiseen ja tulevat tuloutumaan vuosina 2021–2023 talousarvioon. Mikäli investointi- ja uudistushankkeet eivät toteuta niille asetettuja tavoitteita jäävät hankkeiden kustannukset kansallisesti rahoitettaviksi ja rasittamaan Suomen valtion velanottoa. Tästä syystä on erityisen tärkeää varmistaa, että investointi- ja uudistushankkeet täyttävät valmistelussa määritellyt kriteerit ja hankkeet toteuttavat niille asetetut tavoitteet.

Investointi- ja uudistuskokonaisuuksien toimeenpanoa valvotaan ja vaikuttavuutta seurataan erikseen muodostetussa valtiorahallinnon yhteisessä seurantaryhmässä, jota johtaa valtiovarainministeriö. Lisäksi kokonaisuusien toimeenpanoa ja edistymisen seuranta varten määritellään vastuuvirastot ja ministeriöt, joille laaditaan valintakriteerien mukainen selkeä ohjeistus. Viranomaisten ohjauksella varmistetaan määrärahojen vaikuttavaa käyttöä eduskunnan ja valtioneuvoston päättämien tavoitteiden mukaisesti. Osana EU:lle toimitettavaa kansallista elpymis- ja palautumissuunnitelmaa määritellään kunkin viranomaisen rooli investointi- ja uudistuskokonaisuuksien toimeenpanossa. Riippuen suunnitelmassa tarkentuvista tukimuodosta ministeriöiden lisäksi näitä viranomaisia voivat olla mm. Business Finland, Suomen Akatemia, ELY-keskukset sekä esim. kunnat. Riittävän poikkihallinnollisuuden, ekosysteemien edistämisen ja eri toimijoiden verkostoimisen varmistamiseksi ohjelman toimeenpanoon voidaan luoda myös uusia nykyisten viranomaisten yhteistyötä edellyttäviä toimintamalleja. Tämä koskee etenkin pitkän aikavälin uudistumista ja talouden kasvupotentiaalin vahvistamisesta tavoittelevia panostuksia.

Elpymis- ja palautumistukivälineen investointien toimeenpano tehdään vaikuttavuusnäkökulmasta mahdollisimman tehokkaasti siten, että huomioidaan ohjelman kriteerit. Myös toimeenpanon lähtökohtana ovat vaikuttavat ja riittävän suuret yhteneväiset kokonaisuudet ja rahoituksen pirstoutumisen välttäminen. Ohjelman sisältöjen täsmennys ja erityisesti toteutettavien hankkeiden valinta ja toimeenpano toteutetaan niin, että edellä mainittu tavoite täyttyy. Ohjelman onnistumisen edellytys on, että sen valmisteluun ja toimeenpanoon liittyvät prosessit on suunniteltu niin, että ne mahdollistavat aidosti vaikuttavien kokonaisuusien luomisen.

Rahoitusta välittäviä toimeenpanevia tahoja voivat olla mm. ministeriöt, niiden alaiset virastot, yhtiöt ja muut toimijat sekä kunta- ja aluetoimijat. Tarvittaessa valmistelun yhteydessä komissiolle tullaan toimittamaan ennakoilmoitus eri tukiohjelmista ja var-

mistetaan komission ennakkohyväksyntä investointikokonaisuuksille. Yksittäiset kokonaisuudet tarkentuvat valmistelun edetessä. Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) rahoituksen edellytyksenä ovat alueelliset siirtymäsuunnitelmat, joista sovitaan komission ja jäsenmaan välisissä neuvotteluissa. Alueelliset Siirtymäsuunnitelmat laaditaan alueilla työ- ja elinkeinoministeriön johdolla yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa. Komissio on linjannut määrärahan käyttöä 2020 maaraportissa.

REACT-EU -väline toimeenpannaan EU:n nykyisen rahoituskehyskauden EAKR:n ja ESR:n kansallisten ohjelmien kautta. Suomen REACT-EU -saanto ohjelmoidaan kahdeksi rahastokohtaiseksi toimintalinjaksi nykykauden Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 Suomen rakennerahasto-ohjelmaan. Ohjelmamuutos käsitellään sidosryhmien kanssa rakennerahasto-ohjelman seurantakomiteassa joulukuussa 2020.

Maaseudun kehittämisen elpymisvälineen lisärahoitus kohdennetaan jäsenmaiden kansallisten maaseutuohjelmien kautta. Suomelle allokoitava elpymisrahoitus ohjelmoidaan Manner-Suomen maaseutuohjelmaan ja Ahvenanmaan maakunnan vastaavan ohjelmaan. Elpymistoimenpiteet sisältävä ohjelmamuutos käsitellään maaseutuohjelman seurantakomiteassa joulukuussa 2020. Elpymisvaroilla rahoitettavat toimenpiteet ilmoitetaan komissiolle maaseutuohjelman muutoksena alkuvuodesta 2021.

EU:n pelastuspalvelumekanismi RescEU:n elpymisvälineen lisärahoitus on komission hallinnoimaa rahoitusta, jota haetaan kansallisen valmiuden ja varautumisen parantamiseen ja EU-maiden välisen avunannon varmistamiseen tilanteissa, joissa maan omat voimavarat ovat riittämättömät. Se kohdennetaan 1) kansallisen varmuusvarastoinnin järjestelmään, 2) CBRN-valmiuksiin ja 3) metsäpaloihin varautumiseen.

Horisontti Eurooppa -puiteohjelmaa hallinnoi komissio Elpymisvälineen lisärahoitus sulautuu osaksi Horisontti Euroopan kokonaisbudjettia ja on tutkimusyhteisön haettavissa Horisontti Eurooppa -hauissa ohjelman mukaisilla kriteereillä.

InvestEU-ohjelman elpymisvälineen lisärahoitus toimeenpannaan EU:n budjettitauksena Euroopan investointipankin (EIP) tai muiden rahoituslaitosten lainarahoitushankkeissa.

2 Elpymisvälinekokonaisuus

Heinäkuun 2020 Eurooppa-neuvostossa sovittiin elpymisvälineestä poikkeuksellisenä keinona vastata koronaviruskriisiin. Elpymisvälinekokonaisuus kattaa 750 mrd. euron toimet, jotka toteutetaan EU:n tulevan rahoituskehityksen seitsemän eri ohjelman ja välineen kautta vuosina 2021–2023, pl. koheesiopolitiikan REACT-EU-väline, joka toimeenpannaan EU:n kuluvan kehyskauden rakennerahasto-ohjelmien puitteissa vuosina 2021–2022 ja maaseudun kehittämisrahoitus, joka toteutetaan CAP-siirtymäkauden vuosina 2021–2022. Elpymisvälineen rahoituksen käyttö määräytyy kunkin EU-ohjelman tavoitteiden, EU-lainsäädännön ja käyttötarkoituksen mukaisesti.

Suomen saannot elpymisvälineestä arvioidaan tämän hetkisen tiedon mukaan alustavasti olevan vuoden 2018 hinnoin 3,1 mrd. euroa, joka koostuu pääosin elpymis- ja palautumistukivälineen arvioidusta 2,3 mrd. euron saannosta. Arvio perustuu komission syyskuussa julkaisemiin tietoihin jäsenvaltioiden enimmäissaannoista, jotka on laskettu komission kesän ennusteen mukaan. Komission syysennusteen mukaan Suomen saanto saattaisi laskea jonkin verran, mutta lukuihin liittyy huomattavaa epävarmuutta ja varmuus kokonaissaannosta saadaan vasta kesällä 2022. Suomen saanto voi laskea, jos Suomen BKT-kehitys on aiempaa ennustettua suotuisampaa suhteessa EU:n keskiarvoon. Päivitettyä tietoa Suomen saannosta toimitetaan eduskunnalle heti, kun komissio julkaisee uudet arviot jäsenvaltioiden enimmäissaannoista.

Jäsenvaltiot voivat myös hakea RRF-välineen lainamuotoista tukea, jos jäsenvaltion elpymis- ja palautumissuunnitelmassa esitettyjen uudistusten ja investointien rahoitustarpeet ylittävät jäsenmaakohtaisen avustusten enimmäismäärän. Jäsenvaltiokohtainen lainatuen enimmäismäärä on rajattu 6,8 prosenttiin kunkin jäsenvaltion BKTL:sta. Tämä enimmäismäärä on kuitenkin teoreettinen enimmäismäärä, koska yksittäisen jäsenvaltion lainamäärän suuruuteen vaikuttaa käytännössä muille jäsenvaltioille myönnettyjen lainojen kokonaismäärä.

Muiden ohjelmien ja välineiden tämänhetkisen arvion mukainen Suomen saanto elpymisvälinerahoituksesta (ei sisällä tulevan 2021–2027 rahoituskehityksen saantoa) jakaantuu seuraavasti: oikeudenmukaisen siirtymän rahasto 242 milj. euroa, maaseudun kehittäminen 195 milj. euroa, koheesiopolitiikan REACT-EU-ohjelma 160 milj. euroa ja EU:n pelastuspalvelumekanismi RescEU 43 milj. euroa sekä kilpailuun pohjautuva Horisontti Eurooppa -puiteohjelma 110 milj. euroa (kaikki vuoden 2018 hinnoin). Horisontti Eurooppa -puiteohjelman rahoitusta ei kohdenneta jäsenmaakohtaisesti, ja saantoarvio pohjautuu suomalaisten hakemusten aiempaan läpimenoon kilpailussa. Suomessa voidaan arvion mukaan hyödyntää myös InvestEU-ohjelman elpymisvälinerahoitusta, joka toteutetaan EU:n budjettitakauksena lainarahoitushankkeissa.

Kaikki edellä mainitut luvut ovat vuoden 2018 hintatasossa. Täytäntöönpanovaiheessa saanto toteutuu käyvin hinnoin EU-vuosibudjettikäytännön mukaisesti. Eri ohjelmien tavoitteita, arvioituja saantoja ja suunniteltua varojen käyttöä esitetään tarkemmin selonteon myöhemmissä osissa.

2.1 Elpymis- ja palautumistukiväline

RRF-välineen yleisenä tavoitteena on edistää Euroopan unionin taloudellista, sosiaalista ja alueellista koheesiota parantamalla jäsenvaltioiden palautumiskykyä, pienentämällä kriisin sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia sekä tukemalla talouden vihreää ja digitaalista siirtymää. Näiden tavoitteiden saavuttaminen vahvistaisi jäsenvaltioiden työllisyyttä ja tuotantopotentiaalia covid-19-pandemian jälkeen ja tukisi kestävästä kasvusta.

Tavoitteisiin pääsemiseksi elpymis- ja palautumistukivälineestä tuettaisiin jäsenvaltioiden rakenteellisia uudistuksia ja investointeja myöntämällä varoja niiden toteuttamiseen. Uudistukset ja investoinnit kootaan yhtenäisiksi kokonaisuuksiksi, jotka esitetään kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmissa, ja avustusten ja lainojen jako jäsenvaltioille pohjautuu näihin suunnitelmiin. Komissio arvioi suunnitelmat yhteisesti sovittujen kriteerien perusteella ottaen huomioon välineen yleiset tavoitteet. Suunnitelmien tulisi sisältää eriteltyä tietoa kustannuksista, tavoitteista ja mittareista. Näitä käytetään seuraamaan uudistusten ja investointihankkeiden etenemistä ja maksatuksen perustana. Suunnitelmat hyväksytään Euroopan unionin neuvostossa ja niistä raportoidaan säännöllisesti komissiolle. Elpymis- ja palautumissuunnitelmissa esitetyistä toimituksista on tehtävä päätökset 31.12.2023 mennessä. Investointien ja uudistusten toteutus voi jatkua elokuun 2026 loppuun ja maksatukset jäsenvaltioille vuoden 2026 loppuun asti.

Tärkeänä määrittävänä tekijänä rakenteellisille uudistus- ja investointikokonaisuuksille ovat EU:n jäsenvaltioille ja euroalueelle linjatut suositukset sekä kansalliset prioriteetit. Myös EU:n yhteiset strategiset tavoitteet (vihreä siirtymä ja digitalisaatio) ohjaavat uudistuksia: RRF-välineestä 37 % menisi vihreän kehityksen tukemiseen ja 20 % digitalisaation tukemiseen. Rahoitettavien hankkeiden tulee olla sekä Pariisin ilmastosopimuksen että do no significant harm -periaatteen mukaisia. Vuoden 2020 maakohtaiset suositukset keskittyvät pitkälti koronaviruskriisin seurausten lieventämiseen, mutta RRF-välineessä huomioidaan myös vuoden 2019 suositukset. Maakohtaiset suositukset Suomelle koskevat mm. sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta, terveydenhuoltojärjestelmän resilienssiä, työllisyyspolitiikkaa sekä investointeja vihreään siirtymään ja digitaaliseen muutokseen ja tutkimukseen ja innovointiin.

Suomen arvioitu saanto elpymis- ja palautumistukivälineestä on 2,3 mrd. euroa, mutta siihen liittyy epävarmuutta, sillä vuonna 2023 myönnettävien avustusten määrät vahvistetaan alla kuvailtujen jakoperusteiden mukaan vasta kesäkuun 2022 loppuun mennessä, kun saatavilla on jakoperusteissa käytettyjä tilastotietoja. Sitoumukset RRF-välineestä maksettavien avustusten osalta tehdään 70 prosentista kokonaisavustusmäärästä (n. 218,8 mrd. euroa) vuosille 2021–2022 ja 30 prosentille avustuksista (n. 93,8 mrd. euroa) vuodelle 2023. RRF-välineestä vuosina 2021–2022 myönnettävät avustukset vahvistetaan komission jakoperusteiden mukaisesti ottaen huomioon jäsenvaltioiden elintaso, väestömäärä ja vuosien 2015–2019 työttömyysasteen keskiarvo suhteessa EU:n keskiarvoon. Jakoperusteissa vuodelle 2023 korvataan työttömyyskriteeri vuoden 2020 reaalisen bruttokansantuotteen menetyksellä ja vuosien 2020–2021 kumulatiivisella reaalisen bruttokansantuotteen menetyksellä. Vuonna 2023 myönnettävien avustusten määrät vahvistetaan yllä kuvailtujen jakoperusteiden mukaan kesäkuun 2022 loppuun mennessä, kun saatavilla on jakoperusteissa käytettyjä tilastotietoja.

2.2 Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF)

JTF-rahasto on osa kokonaisuutta, jolla unioni saavuttaa hiilineutraaliustavoitteensa 2050 mennessä kaikkien maiden osalta. JTF:n erityistehtävä on vähähiilisyys siirtymän aiheuttamiin sosioekonomisiin haittavaikutuksiin vastaaminen työllisyyden ja kestävien aluetalouksien turvaamiseksi. Rahaston koko rahoitus (100%) lasketaan ilmastotoimiin.

Elpymisvälineen lisärahoitus (10 mrd. euroa vuoden 2018 hinnoin) ja rahoituskehyksen rahoitus (7,5 mrd. euroa vuoden 2018 hinnoin) eivät sisällöllisesti eroa toisistaan. JTF-rahoitukseen liittyy (sekä elpymisvälineen että rahoituskehyksen rahoitukseen) kansallinen osarahoitusosuus, joka määräytyy sen mukaan, mille alueelle rahoitus kohdistuu. Rahastolla tuetaan EU-tasolla mm. tuotannollisia investointeja pk-yrityksissä, uusien yritysten luomista sekä tutkimusta ja innovaatioita. Myös teknologian ja infrastruktuurien käyttöönottoon tehtävät investoinnit ovat mahdollisia, kun edistetään kohtuuhintaista puhdasta energiaa, kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä, energiatehokkuutta ja uusiutuvaa energiaa. Rahastolla tuetaan myös työntekijöiden täydennys- ja uudelleen koulutusta sekä työhön ohjausta.

JTF:n rahoituksen jäsenmaakohtainen enimmäissaanto määräytyy viiden painotetun kriteerin mukaan: hiili-intensiivisten NUTS2-tason alueiden teollisuuslaitosten kasvihuonekaasupäästöt, työllisyys kivihiilen ja ruskohiilen louhinnassa, hiili-intensiivisten

NUTS2-tason alueiden työllisyys teollisuudessa, turpeen tuotanto ja liuskeöljyn tuotanto. Rahoitukselle on määritetty myös jäsenvaltiokohtainen enimmäis- ja vähimmäismäärä. Saantojen allokatiokriteerit eivät kuitenkaan ohjaa saantojen käyttöä jäsenmaissa.

Suomen saanto JTF-rahastosta on noin 422 milj. euroa, josta monivuotisen rahoituskehityksen osuus 181 milj. euroa ja elpymisvälineen 241 milj. euroa (vuoden 2018 hinnoin). Kansallisen osarahoituksen vähimmäismäärien osalta asetuseuvottelut Euroopan parlamentin ja neuvoston välillä ovat vielä kesken. Kansallisen osarahoituksen myöhemmin varmistuvasta vähimmäismäärästä riippuen JTF-kokonaisrahoitus olisi Suomessa noin 600–700 miljoonaa euroa (vuoden 2018 hinnoin). JTF-rahoituksen maakunnallisesta kohdentamisesta tehdään kansallisia päätöksiä ottaen huomioon EAKR- ja ESR-varojen vastaava kohdentaminen. Valtioneuvosto hyväksyy aikanaan Suomen kolmirahastaisen (EAKR, ESR ja JTF) Uudistuva ja osaava Suomi -ohjelman vuosille 2021–2027. Siinä täsmennetään määrärahat ja käyttökohteet, kun EU-varoista on tehty lopulliset päätökset vuonna 2021.

Siirtymään liittyviin haasteisiin vastaamiseksi komissio on määrittänyt Suomen maareportissa 2020 ensisijaisesti priorisoitavia investointitarpeita, jotka liittyvät (1) tehokasta ja puhdasta energian tuotantoa ja käyttöä tukevien innovatiivisten ratkaisujen kehittämiseen ja käyttöönottoon, (2) paikallisen talouden monipuolistamiseen ja sen varmistamiseen, että työntekijöillä, joihin siirtymä vaikuttaa, on tarvittavaa osaamista ja (3) turvetuotannosta vapautuvien alueiden kasvihuonevaikutuksen minimoimiseen, kuten maa-alueen kunnostamiseen, maan saneeraukseen ja käyttötarkoituksen muuttamiseen tehtäviin investointeihin. Komissio esittää rahoituksen saamisen edellytyksenä olevaksi hiilineutraaliussitoumukseksi Suomelle turpeen energiakäytön vähentämistä.

2.3 REACT-EU-väline

Uuden, kokonaan elpymisvälineestä rahoitettavan, koheesiopolitiikan REACT-EU-välineen (47,5 mrd. euroa vuoden 2018 hinnoin) tavoitteena on tukea talouden vihreää, digitaalista ja joustavaa elpymistä koronaviruskriisistä. REACT-EU-väline on lisärahoitusta EU:n nykyisen rahoituskehyskauden Euroopan alue- ja rakennerahaston (EAKR) sekä Euroopan sosiaalirahaston (ESR) Investoinnit kasvuun ja työpaikkoihin -tavoitteen ohjelmiin vuosina 2021–2022. Välineestä 25 % tulisi kohdistua ilmastotoimiin.

REACT-EU:n rahoitus kohdennetaan jäsenvaltioille erillisellä laskentamenetelmällä, joka perustuu jäsenmaiden suhteelliseen vaurauteen (BKTL) sekä koronaviruskriisin taloudellisten ja yhteiskunnallisten vaikutusten mittakaavaan jäsenvaltioissa (BKT,

työttömyys, nuorisotyöttömyys). Laskentamenetelmään sisältyy jäsenvaltiokohtainen tukikatto, joka määritellään suhteellisen vaurauden perusteella (BKTL).

REACT-EU-väline toimeenpannaan EU:n nykyisen rahoituskehyskauden EAKR:n ja ESR:n kansallisten ohjelmien kautta. REACT-EU-väline rahoitetaan täysin elpymisvälineestä. Jäsenvaltiot päättävät, miten varat jaetaan kansallisesti alueittain ja rahoittain. REACT-EU-rahoituksesta on mahdollista siirtää osa vähävaraisimmille suunnatun eurooppalaisen avun rahaston (FEAD) ohjelmiin. Suomen REACT-EU-saanto ohjelmoidaan kahdeksi rahastokohtaiseksi toimintalinjaksi nykykauden Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 Suomen rakennerahasto-ohjelmaan. Ohjelmamuutos käsitellään sidosryhmien kanssa rakennerahasto-ohjelman seurantakomiteassa joulukuussa 2020. Välineen rahoitukseen liittyy kansallinen valtion osarahoitusosuus.

2.4 Maaseuturahasto

Maaseuturahastoon on osoitettu elpymisrahoitusta EU-tasolla 7,5 mrd. euroa vuoden 2018 hinnoin, josta Suomen saanto on 195 milj. euroa (vuoden 2018 hinnoin). Elpymisvälineen rahoitukseen voi liittyä kansallinen osarahoitus. Elpymistoimenpiteet toimeenpannaan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman (maaseutuohjelma) ja Ahvenanmaan maakunnan vastaavan ohjelman osana EU:n yhteisen maatalouspolitiikan siirtymäkaudella vuosina 2021–2022. Toimenpiteiden käyttöönotto edellyttää maaseutuohjelman muutosten käsittelyä maaseutuohjelman seurantakomiteassa ennen niiden ilmoittamista EU:n komissiolle.

EU:n säädösluonnosten perusteella jäsenmaa määrittelee tavoitteet ja esittää elpymistoimenpiteet maaseutuohjelman keinovalikoimasta. Toimenpiteillä edistetään vihreää siirtymää, digitalisaatiota ja sosioekonomista kestävyttä ja niissä otetaan huomioon myös Pellolta Pöytään ja Biodiversiteetti-strategioiden tavoitteita. Elvytystoimenpidekokonaisuudessa tulee olla vähintään 37 %, mutta kuitenkin vähintään sama suhteellinen osuus varattuna maaseudun kehittämistä koskevan asetuksen 1305/2013 artiklan 59(6) mukaisille ympäristö- ja ilmastotoimenpiteille kuin jäsenmaan nykyisessä maaseudun kehittämisohjelmassa. Lisäksi investoinneille, yritystoiminnan kehittämiseksi, kylien kehittämiseksi ja yhteistyön edistämiseen pitää varata vähintään 55 % elvytysvaroista. Suomen tapauksessa ympäristötoimien nykyinen osuus on 68 %. Komission näkemys on, että ympäristömenojen vähimmäisvaatimuksesta ei voida jous-
taa.

2.5 Unionin pelastuspalvelumekanismi ja RescEU

RescEU-ohjelman tavoitteena on parantaa unionin kriisivalmiuden tasoa ja mahdollistaa nopea ja tehokas reagointi vakavissa hätätilanteissa. Unionin pelastuspalvelumekanismiin alaisiin RescEU-valmiuksiin elvytysvälineestä kohdennettavan rahoituksen tulee tukea koronapandemian jälkeistä elpymistä unionissa. Rahoitus on komission hallinnoimaa toimeenpanosäädösten perusteella. Avustuksen myöntämisen kriteerit määräytyvät valmiuksien laatuvaatimusten ja hakuehtojen mukaan. EU-rahoitus määräytyy kapasiteettikohtaisesti, EU-rahoituksen osuus vaihtelee 80–90 prosentin ja 100 prosentin välillä. Jäsenvaltiot hakevat rahoitusta RescEU-valmiuksien (lääkinnällinen varmuusvarastointi, CBRN-valmiudet, metsäpalovalmiudet) kehittämiseen komission hallinnoimista avoimista hauista. Hankkeet kohdistuvat pääosin julkiselle sektorille (esim. pelastusviranomaiset), mutta myös yrityksiä voi olla mukana hankkeissa.

2.6 Horisontti Eurooppa -puiteohjelma

Horisontti Eurooppa -puiteohjelmalle siirrettävä elpymisvälineen lisärahoitus (5 mrd. euroa vuoden 2018 hinnoin) tulisi käyttää koronaviruskriisin aiheuttamien sosiaalisten, taloudellisten ja yhteiskunnallisten haittojen vähentämiseen. Tarkoituksena olisi kohdentaa lisärahoitus Euroopan kasvustrategian eli vihreän kehityksen ohjelman edistämiseen sekä terveyteen liittyvään tutkimukseen ja siinä erityisesti tartuntatauteihin vaurautumiseen. Puiteohjelman rahoituksesta 35 % tulisi kohdistua ilmastotoimiin.

Horisontti Eurooppa -puiteohjelmaa hallinnoi komissio. Elpymisvälineen lisärahoitus sulautuu osaksi Horisontti Euroopan kokonaisbudjettia ja on tutkimusyhteisön haettavissa Horisontti Eurooppa-haussa ohjelman mukaisilla kriteereillä.

2.7 InvestEU-ohjelma

InvestEU-ohjelman elpymisvälineen lisärahoitus (EU tasolla 5,6 mrd. euroa vuoden 2018 hinnoin) käytetään EU:n budjettitakauksena Euroopan investointipankin tai muiden rahoituslaitosten lainarahoitushankkeissa riskinjakovälineenä (alentaen esimerkiksi vakuusvaatimuksia tai lainakorkoa), josta voivat hyötyä sekä julkisyhteisöt että yritykset. Rahoituksesta 30 % tulisi kohdistua ilmastotoimiin.

InvestEU:lla pyritään vauhdittamaan työpaikkojen luomista, investointeja ja innovointia EU:ssa ja luomaan monipuolinen ja joustava rahasto, joka saisi suuren osan hankkeiden rahoituksesta yksityiseltä sektorilta. Rahastossa on neljä osiota: (i) kestävä infrastruktuuri; (ii) kehitys, innovaatio ja digitalisaatio; (iii) pk-yritykset; (iv) sosiaaliset investoinnit ja taidot.

InvestEU-ohjelman elpymisvälineen lisärahoitus toimeenpannaan EU:n budjettitakauksena Euroopan investointipankin (EIP) tai muiden rahoituslaitosten lainarahoitushankkeissa. Ohjelma on kysyntäperusteinen eikä sisällä ala- tai maakohtaisia kiintiöitä. InvestEU:n mahdollistamaa EU:n budjettitakausta voi Suomessa hyödyntää sekä julkisyhteisöt että yksityiset yritykset mm. EIP:n lainahankkeissa.

3 Kytkeä kansalliseen talous- ja finanssipolitiikkaan sekä prosessi

3.1 Hallituksen talous- ja finanssipoliittinen linja

Hallitus toteuttaa aktiivista ja vastuullista finanssipolitiikkaa, joka mitoitetaan suhdanetilanteen edellyttämällä tavalla. Covid-19-pandemiaan ja sitä seuranneeseen taantumahan on reagoitu aktiivisella finanssipolitiikalla. Vuoden 2020 aikana on päätetty lukuisista toimita koronavirus-tilanteen hoitamiseksi, niin viruksen leviämisen hillitsemiseksi kuin kansalaisten ja yritysten tukemiseksi kriisin yli. Myös budjetin automaattiset vakauttajat tukevat kysyntää taantumassa. Vuoden 2021 finanssipolitiikan mitoituksessa Suomen kestävä kasvun ohjelma on keskeisessä asemassa.

Talouden tilannekuvan radikaalin muutoksen seurauksena hallitus on täsmentänyt ke-sällä 2020 hallitusohjelman tavoitteita julkisen talouden pidemmän aikavälin vakauttamisesta. Hallituksen tavoitteena on vakauttaa julkisen talouden velka suhteessa BKT:hen vuosikymmenen loppuun mennessä. Perimmäisenä tavoitteena on julkisen talouden kriisinsietokyvyn ja kestävyvyyden vahvistaminen.

3.2 Julkisen talouden kestävyvyyden vahvistaminen

Hallitus linjasi alkusyksystä 2020 toimita, joilla julkisen talouden kestävyvyyttä vahvistetaan niin että julkisen velan suhde bruttokansantuotteesta vakautuu vuosikymmenen loppuun mennessä.

Julkisen talouden kestävyvyytiekartan mukaisesti keskeiset keinot julkisen talouden vahvistamiseksi ovat:

- Työllisyyden lisääminen ja työttömyyden vähentäminen
- Talouskasvun edellytysten vahvistaminen
- Julkisen hallinnon tuottavuuden vahvistaminen sekä kustannustehokkuutta lisäävät toimita
- Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus

Suomen kestävän kasvun ohjelman rahoituksen kansallinen kohdentaminen linkittyy kestävyystiekartan toimiin ja tukee laaja-alaisesti kestävyystiekartan toimeenpanoa. Julkisen talouden kestävyystiekarttaa täsmennetään kevään 2021 aikana. Tällöin arvioidaan myös kestävän kasvun ohjelman vaikutuksia talouskasvun edellytysten vahvistamiseen ja julkisen talouden kestävyYTEEN.

Hallituksen työllisyystavoite

Osana julkisen talouden kestävyystiekartan toimeenpanoa ja julkisen talouden vahvistamista hallitus on päättänyt tavoitteista työllisyyden lisäämiseksi. Osa toimenpiteistä tuli voimaan jo vuoden 2020 alussa (työttömyysturvan lisäpäiväoikeiden alaikärajan nosto, aikuiskoulutustuen uudistus). Nämä mukaan lukien hallitus on sitoutunut päättämään hallituskauden aikana 80 000 työllisten määrän lisäystä vastaavista toimista.

Budjettiriihessä hallitus päätti uusista toimista 30 000 työllisen osalta. Näitä ovat mm. oppivelvollisuuden laajennus, varhaiskasvatusmaksujen alennus, palkkatuen uudistus sekä siirtyminen kohti pohjoismaista työllisyyspalveluiden mallia. Lisäksi hallitus on antanut työmarkkinaosapuolille toimeksiannon tehdä yhteinen tasapainoinen esitys toimiksi, joilla voidaan edistää yli 55-vuotiaiden työllisyysastetta sekä parantaa heidän työmarkkina-asemaansa ja työssä jaksamista

Kestävän kasvun ohjelma vauhdittaa budjettiriihessä päätettyjen uusien työllisyystoimien, etenkin pohjoismaisen työllisyyspalveluiden mallin, toimeenpanoa kertaluonteisilla panostuksilla. Toimenpiteet sisältyvät painopisteeseen viisi. Tavoite on parantaa työmarkkinoiden kohtaantoa sekä edistää työkykyä ja työhyvinvointia. Lisäksi toimenpiteet edistävät nuorten työllisyyttä.

Talouskasvun edellytysten vahvistaminen

Kestävän kasvun ohjelman yhtenä keskeisenä tavoitteena on vahvistaa talouden kasvupotentiaalia, mikä osaltaan tukee julkisen talouden kestävyyttä. Talouskasvun edellytyksiä vahvistavat mm. tutkimus- ja kehitystoiminnan uudistukset ja panostukset, osaamistason nosto, vihreän siirtymän ja digitalisaation vauhdittaminen ja sen tuomat uudet tuotteet maailmanmarkkinoille, palvelu- ja teollista vientiä edistävät toimet sekä osaavan työvoiman maahanmuuton sujuvoittaminen. Ohjelman tavoite on lisätä Suomen houkuttelevuutta investointien, työnannon, opiskelun ja tutkimuksen ja yrittämisen ympäristönä, mikä kokonaisuudessaan tukee talouskasvun edellytyksiä.

Julkisen hallinnon tuottavuuden vahvistaminen sekä kustannusvaikuttavuuttalisäävät toimet

Julkisen hallinnon tuottavuutta ja kustannustehokkuutta vahvistetaan toisaalta julkisia hankintoja, tilahallintoa ja digitalisaatiota koskevin toimenpitein sekä toisaalta lisäämällä sote-palvelujen kustannustehokkuutta ja vaikuttavuutta.

Kestävän kasvun ohjelma sisältää toimia digitaalisen infrastruktuuriin vahvistamiseksi ja julkisten palvelujen digitaaliseen siirtymään.

Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistus

Hallitus antaa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistusta koskevat lakiesitykset eduskunnalle joulukuussa 2020. Hallituksen tavoite on toteuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistus niin, että järjestämisvastuu siirtyy 21 hyvinvointialueelle 1.1.2023.

Kestävän kasvun ohjelman rahoituksella toteutettavilla digitalisaatiota edistävillä toimilla voidaan osittain tukea sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen tavoitteiden saavuttamista.

3.3 Hallituksen tulevaisuusinvestointiohjelma

Hallitusohjelman mukaisesti hallitus toteuttaa vaalikauden aikana kertaluonteisen tulevaisuusinvestointiohjelman, joka tukee hallitusohjelman tavoitteiden saavuttamista sekä julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyyttä. Sen puitteissa vaalikauden aikana toteutetaan investointeja ja yhteiskunnallisesti tärkeitä kokeiluja. Nämä toimet ovat kertaluonteisia, eivätkä ne lisää valtion menoja vuonna 2023. Toimet tullaan rahoittamaan pääosin omaisuustuloilla siten, että ne eivät johda lisävelkaantumiseen vuonna 2023.⁸

Hallitus on päättänyt yhdistää Suomen kestävän kasvun ohjelman ja osan tulevaisuusinvestointien rahoituksesta rakenne- ja suhdannepoliittisesti vaikuttavaksi koko-

⁸ Tulevaisuusinvestointeihin on talouspoliittisen ministerivaliokunnan valmistelun pohjalta kohdennettu vuoden 2020 talousarviossa sekä vuosien 2020–2023 julkisen talouden suunnitelmassa yhteensä noin 1,4 mrd. euroa.

Talouspoliittinen ministerivaliokunta päätti 23.10.2020, että seuraavassa vaiheessa tulevaisuusinvestointeihin kohdennetaan vuoden 2021 täydentävän talousarvioesityksen sekä vuosien 2022–2025 julkisen talouden suunnitelman yhteydessä yhteensä vajaat 0,7 mrd. euroa.

naisuudeksi. On katsottu, että on rakenne- ja suhdannepoliittisesti järkevää kohdentaa alun perin tulevaisuusinvestoinneille osoitettua varausta myös muihin tarkoituksiin kuin hallitusohjelmassa listattuihin kohteisiin, muun muassa osa on tarkoitus käyttää kuntien tukemiseen sekä osa elpymisvälineeseen liittyvien EU-ohjelmien kansallisiin omarahoitusosuuksiin.

Tulevaisuusinvestointien toisessa vaiheessa käynnistettäväksi päätetyillä toimenpiteillä, joista on päätetty 23.10.2020 ja joiden vuoden 2021 rahoitus sisältyy vuoden 2021 täydentävään talousarvioesitykseen, edistetään useiden Suomen kestävän kasvun ohjelman tavoitteiden saavuttamista. Suomen viennin mahdollisuuksia edistetään edustustoverkon laajentamisen ja Team Finland -verkoston vahvistamisen kautta. Alueellista eheyttä parannetaan aluekehitysrahoituksen kautta. Nuorten tukemista ja osaamistason nostoa parannetaan ammatillisen koulutuksen ja jatkuvan oppimisen panostusten kautta. Hiilineutraaliuden tavoitetta tuetaan mm. luonnonsuojelurahoituksen noston sekä kävely- ja pyöräteiden tukemisen kautta.

3.4 Vaikutukset valtiontalouden kehysmenettelyyn

Koronavirustilanteen aiheuttamien poikkeusolojen ja valmiuslain käyttöönoton takia hallitus totesi vuoden 2020 ensimmäisen lisätalousarvion yhteydessä, että valtiontalouden menokehys ei rajoita vuoden 2020 menoja.

Valtiontalouden kehysmenettely on keskeisin hallituksen finanssipolitiikan ankkurimuiden keskipitkän aikavälin finanssipoliittisten sääntöjen jäätyä taka-alalle koronavirustilanteen myötä. Hallitus on sitoutunut valtiontalouden kehysmenettelyyn ja palaamaan julkisen talouden suunnitelmassa 7.10.2019 asetettuun vaalikauden kehukseen vuodesta 2021 lukien.

Koronavirustilanne on poikkeusolojen ja valmiuslain voimassaolon päättymisen jälkeenkin jatkunut vaikeana, mistä johtuen vielä vuoden 2021 ajan käytössä on koronavirustilanteeseen liittyviä poikkeuksia: covid-19-viruksen aiheuttamat välittömät terveysturvallisuuden kustannukset katetaan täysimääräisesti kehysten ulkopuolisina menoina, minkä lisäksi tilanteen epävarmuuden takia vuodelle 2021 varataan ylimääräinen 500 milj. euroa käytettäväksi kertaluonteisiin ja finanssipoliittisesti pakollisiin koronavirustilanteesta aiheutuviin menotarpeisiin. Lisäksi valtiontalouden kehysäänntöön sisältyy poikkeusolojen mekanismi, joka tarvittaessa mahdollistaa kertaluonteis-

ten menojen lisäämisen enintään 1 mrd. eurolla. Mekanismi on otettu käyttöön valtiovarainministeriön kansantalousosaston valmistelun ja Suomen Pankin ja taloudellisten tutkimuslaitosten tilannearvion pohjalta 20.5.2020.

Suomen kestävä kasvun ohjelman myötä saatava EU-rahoitus mahdollistaa kehyyksen estämättä finanssi- ja rakennepoliittisesti tarkoituksenmukaiset lisätoimet, koska EU:lta saatavia tuloja vastaavat menot ovat kehyyssäännön mukaisesti kehyyksen ulkopuolisia menoja. Suomessa elpymis- ja palautumistukivälineeseen liittyvät määrärahat budjetoidaan vuoden 2021 lisätalousarvioesityksiin ja huomioidaan jatkuvuuden osalta vuosia 2022–2025 koskevassa julkisen talouden suunnitelmassa. Investointien ja uudistusten edistymistä tullaan seuraamaan, kuten on linjattu selonteon luvussa 1. Mikäli investointi- ja uudistushankkeet eivät toteuta niille asetettuja tavoitteita tai muusta syystä tuloutuksia EU:lta ei saada jäävät hankkeiden kustannukset kansallisesti rahoitettaviksi ja rasittamaan Suomen valtion velanottoa. Tästä syystä on erityisen tärkeää varmistaa, että investointi- ja uudistushankkeet täyttävät valmistelussa määritellyt kriteerit ja hankkeet toteuttavat niille asetetut tavoitteet. Jotta elpymis- ja palautumistukivälineeseen liittyvät määrärahat voidaan budjetoida kehyyksen ulkopuolisina, on niitä vastaavasti saatava tuloja EU:sta.

3.5 Yhteys vuoden 2020 lisätalousarvioesityksiin

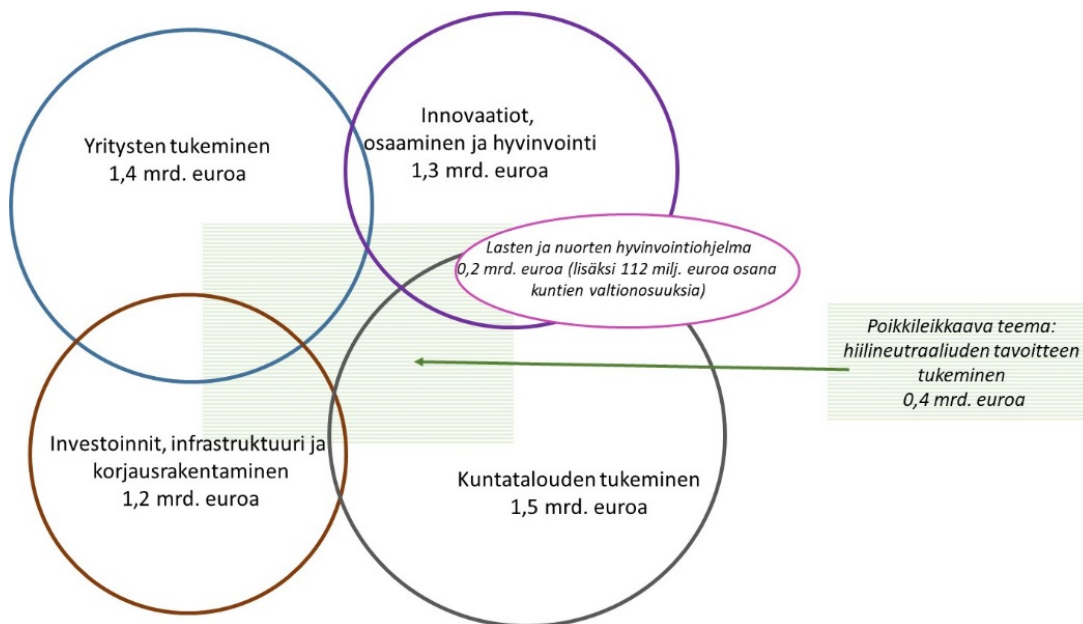
Covid-19-pandemian alettua on vuoden 2020 maaliskuun puolivälin jälkeen hallitus on valmistellut seitsemän lisätalousarvioesitystä, joissa määrärahoja on lisätty yhteensä 11 mrd. eurolla. Tuloarviot ovat vuoden aikana alentuneet etenkin suhdanteen heikkenemisen takia yli 6 mrd. eurolla, jolloin valtion nettolainanoton tarve on vuoden alun jälkeen noussut yli 17 mrd. eurolla yhteensä 20 mrd. euroon tämän vuoden osalta.

Pääosa lisätalousarvioissa päätetyistä toimista liittyy koronavirustilanteeseen. Lisäyksistä 1,6 mrd. euroa on seurausta pääosin automaattisesta suhdanneluonteisten menojen kasvusta ja 2,1 mrd. euroa kuntien ja sairaanhoitopiirien tukemisesta. Kuntia on tuettu vajaalla 0,5 mrd. eurolla myös muuttamalla yhteisöveron jako-osuuksia, minkä lisäksi kuntatalouteen on kohdistunut lukuisia eri hallinnonalojen avustuksia ja muita toimenpiteitä. Kaikkiaan koronavirustilanteeseen liittyvät päätösperäiset määrärahalisäykset ovat noin 5½ mrd. euroa vuoden 2020 osalta. Lisäksi taloutta elvyttäviin toimenpiteisiin on kohdennettu määrärahoja 4,3 mrd. euroa vuotta 2020 koskien. Taloudellista aktiviteettia on tuettu myös edesauttamalla verotukseen liittyviä maksujärjestelyjä, joiden arvioidaan siirtävän verojen maksua vuodelta 2020 vuosille 2021–2022

hieman yli 0,8 mrd. euroa. Taloutta on myös elvytetty useilla budjetin ulkopuolisilla toiminnoilla (kts. tarkemmin taloudellinen katsaus syyskuu 2020 ”Koronavirustilanteesta johtuvien toimenpiteiden vaikutus julkisiin menoihin ja tuloihin”).

Laajemmin em. talouden elvytystoimenpiteitä sisältyi erityisesti vuoden 2020 neljännen lisätalousarvioon. Tämän elvytystoimenpidekokonaisuuden suuruus oli lisätalousarvioesityksen mukaan 5,5 mrd. euroa, ja määräraha vaikutus vuodelle 2020 oli 3,6 mrd. euroa. Toimenpidekokonaisuus valmisteltiin siten, että siihen liittyvät toimenpiteet olisivat: nopeavaikutteisia, kertaluonteisia/määräaikaista, kohdentuisivat erityisesti koronaviruskriisistä kärsineisiin aloihin ja ryhmiin, tukisivat elinkeinoelämän ja kansalaisten luottamusta talouden toipumiseen sekä tukisivat hallituksen hiilineutraaliustavoitetta, irtaantumista fossiilista polttoaineista ja siirtymää hiilivapaaseen kiertoalouteen.

Kuvio: Vuoden 2020 neljännen lisätalousarvion elvytystoimenpidekokonaisuus

Vuoden 2020 neljännessä lisätalousarviossa on kohdistettu rahoitusta useampaan kohteeseen, joilla tavoitteet ovat yhdenmukaisia Suomen kestävän kasvun ohjelman kanssa. Nämä kokonaisuudet tukevat samoja rakenteellisia muutoksia kuin kestävän kasvun ohjelma. Erityisesti tutkimus- ja kehittämismenojen osuuden kasvattamista-tavoitteen sekä hiilineutraaliustavoitteen osalta kansalliseen elvytyskokonaisuuteen sisältyi useita toimenpiteitä.

Hallitus linjasi budjettiriihen yhteydessä, että osa jo vuoden 2020 lisätalousarviossa myönnettyjen ja vuosina 2021–2023 menoja aiheuttavien, edellä mainittujen painopisteiden ja kriteerien mukaisten määrärahojen kattamiseen käytetään elpymis- ja tukivälineen rahoitusta. Vuoden 2020 neljänteen lisätalousarvioon sisältyneistä määrärahoista esimerkiksi uusi joustava kumppanuusmalli, öljylämmityksestä luopuminen ja uusiutuvan energian tukeminen ovat toimenpiteitä joihin liittyvät menot pyritään kattamaan elpymis- ja tukivälineen rahoituksella.

4 Kestävän kasvun ohjelman painopisteet

Seuraavassa on kuvattu kunkin painopisteen alla mahdollisia investointi- ja uudistuskokonaisuuksia. Kokonaisuuksia rahoitetaan EU:n elpymis- ja palautumistukivälineestä saatavan enimmäissaannon puitteissa. Lisäksi edellytetään, että kokonaisuudet täyttävät EU-lainsäädännön asettamat vaatimukset. Valmistelussa ei ole toistaiseksi tehty priorisointia, jolloin osa esitetyistä kokonaisuuksista jää vaille elpymisvälineestä saatavaa rahoitusta. Kokonaisuuksien sisältö täsmentyy jatkovalmistelussa.

4.1 Painopiste 1: Koulutuksella ja tutkimus- ja innovaatiotoiminnalla Suomi takaisin kestävän kasvun uralle

Suomen kilpailukyky ja hyvinvointi rakentuvat osaamiselle, tutkimukselle ja innovaatioille. Investoinneilla TKI-toimintaan ja osaamiseen vahvistetaan pitkän aikavälin kasvupotentiaalia ja resilienssiä EU:n talouspoliittisen ohjausjakson suositusten mukaisesti. Nämä panostukset osaltaan vahvistaisivat Suomessa kilpailukyyn turvaavaa työvoiman tarjontaa, mikä on edellytys yhteiskunnan ja elinkeinon uudistumiselle.

Toimenpiteillä tuetaan osaamistason nostoa, yritysten ja yhteiskunnan uudistumista ja vähähiilisyttä, TKI-yhteistyön vahvistamista sekä tutkimusinfrastruktuurien ja innovaatioympäristöjen vahvistamista siten, että Suomen voi vahvuusaloillaan olla globaalissa eturintamassa. Välittömällä toimilla varmistetaan, että yhteiskunta ja talous uudistuvat vihreää siirtymää tukevaksi, elinkeinorakenne monipuolistuu, palvelut ja kriisivalmius paranevat sekä hyvinvointi kasvaa.

Talouden rakennemuutos kiihtyy entisestään pandemian myötä. Ammatin vaihtaminen on välttämätöntä yhä useammalle työn murroksen ja erityisesti vihreän siirtymän ja digitalisaation vuoksi. Uusissa ammateissa ja tehtävissä vaaditaan pääosin korkeasteen koulutuksen tasoista osaamista, ammatillinen koulutus on vaatimuksena vain pienessä osassa uusia tehtäviä. On toteutettava jatkuvan oppimisen uudistus, lisät-

tävä korkeakoulutuksen aloituspaikkojen ja nopeutettava opintoihin sijoittumista. Talouden uudistumista jarruttava osaajapula ja koko ajan paheneva heikosti koulutettujen työttömyys uhkaavat ilman hallittuja osaamispanostuksia.

Osaamistason nostamista koskevat ehdotukset kytkeytyvät hallitusohjelmassa päätettyyn parlamentaariseen jatkuvan oppimisen uudistuksen, jonka linjaukset valmistuvat vuoden 2020 lopussa. Hallituksen budjettiriihessä 2020 tekemän päätöksen mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö valmistelevat yhteistyössä työelämän järjestöjen ja aluehallinnon kanssa jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksen perustamista siten, että se voi aloittaa toimintansa vuonna 2021. Hallituksen kansallinen tutkimuksen, kehittämisen ja innovaatioiden tiekartta keväältä 2020 kokoaa keskeiset TKI-politiikan toimenpiteet. Elvytys- ja palautumissuunnitelman toimenpiteillä edistetään vihreän ja digitaalisen siirtymän vaatimaa systemistä muutosta nostamalla osaamistasoa ja parantamalla TKI-investointien vaikuttavuutta koko maassa sekä mahdollistamalla kunnianhimoisempaa tutkimusta ja kannustamalla yrityksiä lisäämään TKI-toimintaa. Tavoitteena on, että kertaluontoisilla investoinneilla saavutetaan pysyviä vaikutuksia.

4.1.1 Osaamistason nosto ja jatkuva oppiminen

Työmarkkinoiden murroksen sekä vihreän siirtymän ja digitalisaation takia ammatin vaihtaminen on välttämätöntä yhä useammalle tulevana vuosina. Rakennemuutoksessa syntyvät uudet ammatit ja työtehtävät vaativat korkeampaa osaamista. Lisäksi kestävä kehityksen edistäminen edellyttää kasvun hakemista uusilta aloilta. Lisäksi on luotava suunnitelmallinen tapa kehittää työikäisen väestön osaamista vastaamaan työelämän tarpeisiin, jotta Suomessa jo ennen koronaviruskriisiä vallinnut osaajapula ei kärjisty ja kohtaanto-ongelma pahene.

Kokonaisuudessa luodaan suunnitelmalliset, ennakoitietoon perustuvat menettelyt ja toteutetaan toimenpiteet, joilla nostetaan osaamistasoa, varmistetaan korkeakoulutasoinen osaaminen keskeisillä aloilla ja muunnetaan olemassa olevaa osaamista työelämän uusia tarpeita vastaavaksi.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Jatkuvan oppimisen uudistuksen käynnistämisen myötä työikäiselle väestölle suunnattujen osaamispalveluiden kokonaisuus uudistetaan ja koulutusta kohdennetaan aloille ja henkilöstöryhmille, joita rakennemuutos erityisesti koskee, erityisesti tukemaan vihreää siirtymää ja digitalisaatiota. Koulutuksessa aliedustettujen ryhmien osallistumista vahvistetaan. Samalla tulevaisuuden osaamistarpeiden ja työelämän muu-

tosten ennakkointia uudistetaan, työpaikoilla ja muualla kertyneen osaamisen tunnistamiseen työvälineitä ja menettelyjä kehitetään ja ohjauksen koordinaatiota parannetaan. Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskus vastaa toimenpiteiden koordinaatiosta ja toteuttamisesta.

Osaamistason nostamiseksi tuetaan pidemmän aikavälin toimia vauhdittamaan talouden uudistumista ja lieventämään koronakriisin negatiivisia vaikutuksia sekä edistämään oikeudenmukaista siirtymää kohti vähähiilistä taloutta Korkeakoulujen aloituspaikkoja lisätään hakijapaine-, osaajapula sekä kestävä kasvun ohjelmaa tukeville aloille. Lisäksi vauhditetaan koko maan korkeakoulukentän koulutustarjonnan joustavaa hyödyntämistä yksilöllisten opintopolkujen rakentamisessa paikasta riippumatta avaamalla oppimisen kansalliset tietovarannot suomalaisten korkeakoulujen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyönä.

Tarkemmat tavoitteet

Osion keskeisiä tavoitteita ovat jatkuvan oppimisen uudistuksen käynnistäminen ja työikäiselle väestölle tarkoitetun koulutustarjonnan uudistaminen sekä korkeakoulutettujen määrän lisääminen.

4.1.2 TKI-toiminnan intensiteetin, kunnianhimon ja vaikuttavuuden nostaminen

Toimenpiteillä tavoitellaan laadun ja vaikuttavuuden lisäämistä vahvistamalla avainteknologioiden osaamista ja hyödyntämistä, lisäämällä kumppanuuksien ja ekosysteemien vaikuttavuutta, kehittämällä tutkimusinfrastruktuureja ja innovaatioympäristöjä sekä turvaamalla yhteiskunnan toimintojen kannalta kriittistä osaamista.

Toimilla luodaan kannustavaa sekä kansallisesti että kansainvälisesti opiskelijoita, osaajia ja investointeja houkuttelevaa toimintaympäristöä tutkimukselle ja innovaatio-toiminnalle. Siten vauhditetaan yksityisen sektorin TKI-investointeja sekä julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä.

TKI-intensiteetin ja kunnianhimon tason nostaminen näillä keinoin tukevat hallituksen tavoitetta nostaa Suomen tutkimus- ja kehittämismenojen osuus nykyisestä 2,7 prosentin bruttokansantuoteosuudesta 4 prosenttiin 2030 mennessä. Rahoitus jaetaan kilpailun perusteella olemassa olevia rakenteita ja välineitä hyödyntäen.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Kestävää kasvua ja digitalisaatiota tukevat investoinnit tutkimusinfrastruktuureihin sekä tutkimus-, kehittämis- ja testausympäristöihin

Tutkimusinfrastruktuureja ja innovaatioympäristöjä kehitetään siten, että tutkimus- ja korkeakoulu yhteisöllä, yrityksillä sekä muilla yhteiskunnan toimijoilla on käytettävissä korkealaatuiset ja nykyaikaiset tutkimusinfrastruktuurit palveluineen. Infrastruktuurien yhteiskäyttöisyys ja hyödyntäminen lisääntyvät kansallisesti ja Euroopan sisällä. Suurteholaskennan, kvanttilaskennan ja datankäsittelyn suorituskykyä vahvistetaan ja varmistetaan näiden laajamittainen hyödyntäminen TKI-toiminnassa. Korkealuokkaiset ja kansainvälisesti vetovoimaiset tutkimus- ja innovaatioympäristöt houkuttelevat alueille osajia ja TKI-investointeja, ja siten niillä on välillinen vaikutus alueiden työllisyyteen, talouskehitykseen ja tätä kautta yhteiskunnan palautumiseen.

Datatalouden mahdollisuuksien hyödyntäminen ja dataintensiivisyyden lisääntyminen edellyttävät kokonaisuuden hallintaa ja hallinnonalojen rajat ylittävää yhteistyötä. Julkishallinnossa kertyy aineistoja, joita voidaan hyödyntää TKI-työssä. Osa aineistoista on kaikkien käytettävissä, osa on julkiseen käyttöön otettavissa ja osa on arkaluonteisuuden vuoksi saatettava lupamenettelyyn. Tavoitteena on parantaa datan saatavuutta TKI-toimintaan alariippumattomasti kasvun ja uuden arvonluonnin mahdollistamiseksi. Datan hyödyntämiselle on kehitettävä yhteinen perusta. Kaupunkien, kuntien ja muiden julkisten toimijoiden investoinnit infrastruktuureihin mahdollistavat hiilineutraalisuutta ja digitalisaatiota edistävien ratkaisujen kehittämisen ja käyttöönoton aidoissa käyttäjäympäristöissä. Tavoitteena on muodostaa Suomeen korkealuokkaisia innovaatioiden kokeilu- ja pilotointiympäristöjä yhteistyössä kaupunki- ja kuntatoimijoiden, yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yritysten kesken.

Tuettavien TKI-infrastruktuurien ja demonstraatio- ja pilotointiympäristöjen on oltava yhteiskäyttöisiä. Niiden on huolehdittava julkisilla varoilla tuotetun datan saatavuudesta, avoimuudesta ja hyödyntämisestä sekä huolehtia toimintansa hiilijalanjäljen pienentämisestä. Investoinnit toteutetaan Suomen Akatemian ja Business Finlandin kilpailullisilla rahoitusinstrumenteilla. Kestävää kasvua tukevat investoinnit tutkimusinfrastruktuureihin sekä kehitys- ja testausympäristöihin kohdennetaan Suomen tutkimuksen ja innovaatioiden vahvuusalueille.

Julkisten ja yksityisten TKI-toimijoiden joustavien kumppanuusmallien vahvistaminen sekä tulevaisuuden avainalojen vauhdittaminen

Uuden tiedon tuottamisen tehokkuus sekä pitkäaikainen asema teknologisen kehittämisen, tuottamisen ja käytön globaalissa eturintamassa vaikuttavat Suomen menes-

tykseen. Pysyäksemme suunnannäyttäjänä tutkimusosaamista on laajennettava ja syvennettävä keskeisissä teknologioissa ja keskeisillä aloilla. Tämän tukemiseksi käynnistetään tutkimusohjelmakokonaisuus osaamisen kasvattamiseksi ja hyödyntämiseksi.

Akateeminen tutkimus luo pohjaa Suomen menestykselle ja yksityisen sektorin uudistumiskyvylle tuottamalla uutta tietoa ja kouluttamalla ammattilaisia. Kehitetään osaamisen hyödyntämistä kannustamalla erityisesti yliopistojen, mutta myös ammattikorkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tutkijoita osaamisen levittämiseen ja uuden oppimiseen yhdessä yritysten ja julkisen sektorin toimijoiden kanssa.

Yritysten ja tutkimusorganisaatioiden ja muiden TKI-toimijoiden joustavat kumppanuudet ja ekosysteemit vahvistavat osaamis pohjaista elinkeinoelämän kilpailukykyä ja parantavat tuottavuutta. Tuloksena syntyy uutta tietoa, hiilineutraaleja ja digitaalisia ilmasto- ja kiertotalousratkaisuja, uutta liiketoimintaa ja työpaikkoja. TKI-toimijoiden kumppanuudet ja ekosysteemit tukevat myös uusien toimialojen, tuotteiden ja toimintamallien syntymistä ja kehittymistä. Niillä luodaan edellytyksiä vihreän ja digitaalisen siirtymän tavoitteiden läpivientiin. Kumppanuuksilla kootaan kansallista ohjelmallista ja muuta rahoitusta suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Samalla ne hyödyntävät myös entistä vahvemmin EU:n ja muun kansainvälisen rahoituksen lähteitä. Investoinnit toteutetaan Suomen Akatemian ja Business Finlandin kilpailullisilla rahoitusinstrumenteilla.

Lisäpanostus innovaatorahoitukseen kasvuyrityksille – digitaalisen ja vihreän siirtymän tukeminen

Kokonaisuudessa rahoitetaan vihreän siirtymän kannalta keskeisiin avainteknologioihin kohdistuvaa TKI-toimintaa. Tuetaan uutta kasvua hakevia korkean teknologian yrityksiä, joilla on valmiudet nopeaan kansainväliseen kasvuun hyödyntäen myös EU-rahoitusta. Pääpaino on yrityksissä, joiden toiminnot edistävät vihreää siirtymää sekä digitalisaatiota.

Vahvistetaan tutkimukseen pohjautuvien ideoiden jatkojalostamisen ja kaupallistamisen osaamista ja valmiuksia korkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa. Tavoitteena on ottaa käyttöön uusia toimintatapoja, joilla nopeutetaan keksintöjen ja kaupallista potentiaalia olevien ratkaisujen kehittämistä yhteistyössä tutkijoiden ja liiketoiminnan ammattilaisten kesken. Tavoitteena on tutkimuksen vaikuttavuuden vahvistuminen ja uuden yritystoiminnan syntyminen.

Sääntelyn kehittäminen, innovatiiviset julkiset hankinnat ja datan jakamisen periaatteet innovaatioiden ja uusien liiketoimintamallien tukena

TKI-toimintaan kannustavan toimintaympäristön kehittymistä edistetään tukemalla innovatiivisten julkisten hankintojen tekemistä sekä uusien sääntelyn lähestymistapojen, kuten kokeilujen hyödyntämistä. Innovatiiviset julkiset hankinnat tehostavat julkisen sektorin omaa toimintaa sekä tekevät siitä vaikuttavampaa. Innovatiivisilla julkisilla hankinnoilla, tutkimus- ja innovaatiomyönteisellä sääntelyllä sekä datan hyödyntämisen periaatteita kehittämällä parannetaan toimintaympäristöä TKI-toimintaan paremmin kannustavaksi. Innovatiivisilla julkisilla hankinnoilla kannustetaan yrityksiä TKI-toimintaan ja nopeutetaan uusien ratkaisujen leviämistä. Samalla syntyy uusia ja parempia ratkaisuja yhteiskunnallisten haasteiden, kuten ilmastomuutoksen ja väestörakenteen muutosten aiheuttamiin haasteisiin. Innovaatiomyönteisellä sääntelyllä vaikutetaan markkinan kehittymiseen sekä nopeutetaan innovaatioiden ja uusien liiketoimintamallien pääsyä markkinoille. Sääntelyllä on erityisen tärkeä rooli uusien kasvualojen kehittämisessä, mutta se edellyttää uudenlaisia lähestymistapoja sekä kokeiluja.

Tarkemmat tavoitteet

Osion keskeisenä tavoitteena on TKI-toiminnan kunnianhimon ja vaikuttavuuden nostaminen sekä koko kansantalouden tutkimus- ja kehittämispanostusten kasvattaminen. Erityisesti tavoitellaan yritysten tutkimus- ja kehittämispanostusten nousua.

Painopisteen kärjet

Osaamistason noston osalta merkittävimmät panostukset kohdistuvat jatkuvan oppimisen uudistuksen keskeisiin käynnistämistoimenpiteisiin, joustavien työelämälähtöisten koulutusten toteuttamiseen sekä korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäämiseen. Tehostetaan tulevaisuuden osaamistarpeiden ennakkoinnin kehittämiseen. Lisäksi panostuksia kohdistetaan mm. nuorten tukitoimiin koronaviruskriisin aiheuttamissa haasteissa. Merkittävimmät panostukset TKI-toiminnan intensiteetin ja vaikuttavuuden nostamiseksi kohdistuvat tutkimusinfrastruktuureihin, tutkimus-, kehittämis- ja testausympäristöihin sekä julkisten ja yksityisten TKI-toimijoiden kumppanuusmallien vahvistamiseen.

Horisontaaliset tavoitteet

Esitetyt investoinnit ja uudistukset edistävät vihreää siirtymää ja digitalisaatiota tukemalla osaamistason nostoa sekä uuden tiedon tuottamisen ja innovaatiotoiminnan kehitystä erityisesti vihreän siirtymän kannalta keskeisillä avainteknologia- ja osaamis-

alueilla. Menestyminen vihreässä siirtymässä ja digitalisaatiossa edellyttää kykyä toimia uuden tiedon, teknologian ja innovaatioiden kehittäjänä ja soveltajana. Toimenpiteillä kiihdytetään korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yritysten mahdollisuuksia tehdä korkeatasoista tutkimus- ja innovaatiotoimintaa. Tutkimusinfrastruktuurien ja –ympäristöjen sekä vahvempien kumppanuuksien lisäksi tuetaan tutkijoiden liikkuvuutta ja urakehitysmahdollisuuksia. Samoin tuetaan datan saatavuutta, hallintaa, laskentaa ja hyödyntämistä tukevaa osaamista ja infrastruktuureja. Tuotteille ja palveluille luodaan markkinoita innovatiivisten julkisten hankintojen avulla sekä kehittämällä innovaatioita suosivaa sääntelyä. Ekosysteemisopimusten avulla tuetaan kaupunkien, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yritysten välistä yhteistyötä.

Painopisteessä esitetyt investoinnit ja uudistukset tukevat kaikkia eurooppalaisia lippulaivahankkeita. Toimenpiteillä luodaan edellytyksiä puhtaiden teknologioiden käyttöönottoon ja uusiutuvien energiamuotojen kehittämiseen, energia- ja resurssitehokkuuden parantamiseen, puhtaiden teknologioiden edistämiseen liikenteessä, laajakaistayhteyksien edistämiseen, digitaalisten julkisten palvelujen nykyaikaistamiseen, datapilvikapasiteetin ja tieteellisen laskennan kasvattamiseen sekä digitaalisen osaamisen ja koulutuksen kehittämiseen. Jatkuvan oppimisen ja osaamistason noston kokonaisuudella tuetaan erityisesti osaamistason nostoon ja uudistamiseen liittyvää (upskilling and reskilling) lippulaivaa.

4.1.3 Muut elpymisvälineen kautta rahoitettavat ohjelmat ja välineet

Esitettyjen jatkuvan oppimisen ja osaamisen sekä TKI-toimien tavoitteet ja sisällöt ovat yhteensopivia Euroopan unionin poliittisten painopisteiden kanssa, josta syystä EU-ohjelmista ja -rahastoista voidaan hakea lisärahoitusta. Kestävän kasvun ohjelmasta rahoitusta saaneita tahoja kannustetaan ja tuetaan hakemaan rahoitusta myös kilpailullisiin hakuihin perustuvista EU:n ohjelmista, erityisesti Horisontti Eurooppa – puiteohjelmasta, Puolustusrahastosta ja Digitaalinen Eurooppa –ohjelmasta. Lisäksi kannustetaan hyödyntämään InvestEU-rahaston tarjoamaa laina ja pääomitusmuotoista -rahoitusta. Samaan aikaan myös jäsenmaiden toimeenpanemien ohjelmien varoja ohjataan tukemaan näitä toimia. Osaamistason noston, jatkuvan oppimisen ja TKI-toiminnan kannalta relevantit välineet voivat olla REACT EU, joka tarjoaa lisärahoitusta rakennerahastoihin (EAKR ja ESR) sekä Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto, elpymis- ja palautumiskokonaisuuteen kuuluva JTF -rahasto sekä yhteinen maatalouspolitiikka (CAP).

4.2 Painopiste 2: Vihreä siirtymä tukee talouden rakennemuutosta

Suomen tavoitteena on hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä ja luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttäminen vuoteen 2030 mennessä. Lisäksi Suomi pyrkii maailman ensimmäiseksi fossiilivapaaksi hyvinvointiyhteiskunnaksi ja on sitoutunut puolittamaan liikenteen päästöt 2030 mennessä. Edelläkävijyys ilmastotyössä ja sen synnyttämät innovaatiot voivat yhtä aikaa tarjota Suomelle mahdollisuuden vähentää kasvihuonepäästöjä, synnyttää uusia työpaikkoja, edistää palveluiden ja teollisuuden uudistumista, kohentaa taloutta ja vientiä, vahvistaa hiilikädenjälkeä⁹ sekä edistää luonnon monimuotoisuutta. Puhtaiden ratkaisujen markkinat kasvavat maailmalla kiihtyvällä tahdilla. Suomi on alan kiinnostavimpia innovaatiomaita, jonka osaamiselle on globaalia kysyntää. Toimialakohtaisten vähähiilisyystiekarttojen¹⁰ valmistelu on osoittanut, että vähähiilinen teknologia on tulevaisuudessa suomalaisille yrityksille merkittävä kilpailuetu. Tavoitteiden mukaisesti kestävän kasvun reunaehtona on luonnonvarojen kestävä käyttö ja tuotannon ja kulutuksen suuntaaminen ympäristölle ja ilmastolle vähiten haitallisiin tuotteisiin. Hallitusohjelman mukaan uusia kestävän kasvun lähteitä ovat mm. energia- ja materiaalitehokkuus, hiilineutraalius, ekologiset investoinnit, cleantech, kierto- ja biotalous sekä resurssiniukkuus, jotka kaikki synnyttävät uusia suomalaisen teollisuuden kasvutarinoita ja rakennuspalikoita hyvinvoinnille.

Euroopan komission Green Deal eli vihreän kehityksen ohjelma on EU:n uusi kasvustrategia, jonka avulla EU:sta tulee resurssitehokas ja kilpailukykyinen talous.¹¹ Esi-tyksissä korostetaan yhteiskunnallisten rakennemuutosten välttämättömyyttä. Euroopan tulee olla ilmastoneutraali vuoteen 2050 mennessä, luonnonvarojen ja muiden resurssien tehokasta käyttöä tulee edistää siirtymällä puhtaaseen kiertotalouteen, biologisen monimuotoisuuden köyhtyminen tulee pysäyttää sekä vähentää ympäristön saastumista.

Vihreän siirtymän investoinneilla ja uudistuksilla tavoitellaan merkittäviä vaikutuksia kasvihuonekaasupäästöihin ja kokonaispäästökehityksen ja painopisteen investointien tulee johtaa päästövähennyksiin. Rahoituksella on myös merkittävä mahdollisuus vivuttaa yksityisen sektorin vähähiilisiä investointeja.

⁹ Tuotteen, prosessin tai palvelun ilmastohyödyt eli päästövähennyspotentiaali käyttäjälle. Kun esimerkiksi yritys tuottaa hiilikädenjälkeä asiakkaalleen, asiakas pystyy alentamaan omaa hiilijalanjälkeään.

¹⁰ <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162494>

¹¹ Vihreän kehityksen keskeisiä osa-alueita ovat muun muassa ehdotus EU:n ilmastolaiksi ja 2030 päästövähennystavoitteen korottaminen, EU:n energiajärjestelmästrategia, EU:n vetystrategia, EU:n teollisuusstrategia, EU:n biodiversiteettistrategia ja ”Pellolta pöytään” -strategia, renovation wave, kestävä ja älykäs liikkuminen sekä kiertotalouden toimintasuunnitelma.

4.2.1 Energiajärjestelmän murros

Energiantuotanto aiheuttaa huomattavan osan ilmastomuutosta aiheuttavista kasvihuonekaasupäästöistä. Päästöjen vähentäminen edellyttää uusien puhtaiden teknologioiden käyttöönottoa energiantuotannossa ja -käytössä. Puhtaan energiantuotannon parhaat olosuhteet sijaitsevat usein kaukana kulutuskohteista. Puhtaan energiantuotannon liittäminen järjestelmään, yhteiskunnan sähköistäminen ja toimitusvarmuuden turvaaminen edellyttävät merkittäviä investointeja sähkö-, lämpö- ja kaasuinfrastruktuuriin sekä energiajärjestelmäintegraatioon ja energianvarastointiin.

Hallitusohjelmatavoitteiden pääsemiseksi on linjattu, että sähkön ja lämmön tuotannon tulee olla Suomessa lähes päästötöntä 2030-luvun loppuun mennessä huolto- ja toimitusvarmuusnäkökulmat huomioiden. Hallitusohjelman mukaisesti kivihiilen energiakäyttö päättyy 2029 ja turpeen energiakäyttö vähintään puolitetaan vuoteen 2030 mennessä. Hallitus on myös valmistellut energiaverotukseen liittyviä uudistuksia, kuten teollisuuden sähköveron alentamisen. Hallitusohjelmalinjausten mukaisesti myös hillitään sähkön siirtohintoja, edistetään energianvarastointia, merituulivoiman tuotantoa ja energiateknologian, kuten poltton perustumattoman kaukolämmöntuotannon demonstraatioita.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Teollisuuden laatimien vähähiilitiekarttojen toimeenpanossa keskeistä on päästöttömän sähkön saatavuus. Sähköpolttoaineiden tuotannon edistäminen ja biokaasuohjelman toimeenpano uudistavat energiajärjestelmää. Energiaintensiivisen teollisuuden kilpailukyvyyn kehittäminen liittyy merkittävästi energiaratkaisuihin.

Sähkönjakelun osalta merkittäviä investointeja tarvitaan sekä sähkönsiirto- että sähkönjakeluverkon tasolla yhteiskunnan sähköistymisen ja toimitusvarmuuden kehittämiseksi. Vedyntuotannon ja käytön lisääminen teollisuudessa ja liikenteessä edellyttää investointeja kaasuverkostoihin.

Puhtaan energiantuotannon osalta tulee edistää esimerkiksi merituulivoimaa, suuren mittakaavan aurinkovoimaa, biokaasun tuotantoa ja käyttöä sekä liikenteen biopolttoaineiden, sähköpolttoaineiden ja synteettisten polttoaineiden tuotantoa. Myös energian varastoinnilla, ja akkustrategian toimeenpanolla on keskeinen asema. Järjestelmäintegraation tärkeän osa-alueen muodostaa poltton perustumattoman lämmön tuotanto ja varastointi. Tulevaisuudessa tarvitaan hukkalämmön talteenottoa, geotermisen energian tuotantoa, suuren kokoluokan lämmönvarastointia ja uudenlaisia kaukolämpöverkostoja. Järjestelmäintegraatiota edistää myös energia-alan digitalisaatio ja rakennusten kysyntäjoukon hyödyntäminen.

Tarkemmat tavoitteet

Tavoitteena on lisätä puhtaan energian tuotantoa ja varastointia sekä turvata energiajärjestelmän kriisikestävyys. Lisäksi tavoitteena on integroida eri energiajärjestelmät yhteen nykyistä vahvemmin ja hillitä sähkön siirtomaksujen korotuksia.

Horizontaaliset tavoitteet

Investoinnit energiajärjestelmään ja puhtaaseen energiantuotantoon edistävät vihreää ja digitaalista siirtymää.

Energiajärjestelmäinvestointien edistäminen on linjassa Suomen kansallisen energia- ja ilmastosuunnitelman (NECP), EU:n energiajärjestelmän integrointistrategian ja EU:n vetystrategian kanssa. Valmistelussa on otettu huomioon myös komission valmisteleva EU:n merienergiastrategia.

Energiajärjestelmähankkeet toteuttavat erityisesti lippulaivahanketta ”Energiantuotannon tehostaminen” (”Power up”) ja se liittyy myös lippulaivahankkeisiin ”Lataus ja tankkaus” (”Recharge and refuel”) ja ”Kunnostaminen” (”Renovation Wave”). Lisäksi toimet vastaavat komission Suomelle antamia maakohtaisia suosituksia.

4.2.2 Vihreää ja digitaalista siirtymää tukevat teollisuuden uudistukset ja investoinnit

Hiilineutraaliustavoitteen saavuttaminen edellyttää teollisuuden päästöjen merkittävää vähentämistä. Toimialakohtaiset vähähiilietikartat osoittavat, että päästövähennämät ovat toteutettavissa. Prosesseja sähköistämällä ja fossiilisista polttoaineista irtautamalla teollisuus valmistautuu kivihiilen energiakäytön päättymiseen 2029 ja turpeen energiakäytön vähintään puolittumiseen vuoteen 2030 mennessä. Hallituksen päätös teollisuuden sähköveron alentamisesta tukee sähköistymiskehitystä. Vety voi energiantensiivisen teollisuudessa korvata fossiilisia polttoaineita, mikä vähentää kasvihuonekaasupäästöjä ja parantaa näiden teollisuudenalojen kilpailuedellytyksiä.

Teollisuuden siirtymä hiilineutraaliuuteen ja kiertotalouteen vahvistaa suomalaisten yritysten kilpailukykyä ja luo kasvun mahdollisuuksia uusien innovatiivisten tuotteiden, ratkaisujen ja palveluiden avulla. Tulevina vuosina teollisuuden kehityksen painopisteeksi nousee neljäs teollinen vallankumous eli muutos kohti älykkyyttä, vähähiilisyttä ja kiertotaloutta. Vähähiilisyystietokarttojen toteuttaminen edellyttää julkisia ja yksityisiä panostuksia tutkimukseen, kehitykseen ja innovaatioihin sekä vähähiili- ja kiertotalousinvestointeihin. Toimet tukevat osaltaan valmisteilla olevien kiertotalouden strategisen edistämishjelman ja biotalousstrategian toteutusta. Kunnilla ja alueilla on

keskeinen rooli kysynnän luonnissa ja toimijoiden integroimisessa tarvittavien teollisten ratkaisujen synnyttämiseksi.

Hallitusohjelmassa Suomi on sitoutunut kiertotalouden strategiseen edistämiseen. Vuoden 2020 loppuun mennessä valmistuu vuoteen 2035 tähtäävä kiertotalouden strateginen edistämishjelma

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Hiilineutraaliuden ja kiertotalouden vauhdittaminen suomalaisessa teollisuudessa edellyttää mittavia panostuksia myös TKI-vaiheen jälkeisiin pilotti- ja demonstraatioinvestointeihin sekä uusien ekosysteemien rakentamiseen.

Suomen energia¹²- ja materiaali-intensiivisessä teollisuudessa merkittävä investointitarve ja päästövähennyspotentiaali liittyvät teollisuuden prosessien sähköistämiseen ja dekarbonisoimiseen, luonnonvaroja säästäviin vähäpäästöisiin raaka-aineisiin ja cleantech-ratkaisuihin. Päästöjä vähentävät lisäksi siirtyä puhtaan vedyn käyttöön sekä hiilidioksidin ja energian talteenoton, varastoimisen ja hyödyntämisen teknologioihin.

Biopohjaisilla, fossiilisia korvaavilla raaka-aineilla ja tuotteilla on merkittävä rooli hiilineutraaliuden saavuttamisessa.

EU:n kiertotalouden toimintasuunnitelma ja kansallisen jätelain uudistukset sekä kiristävät kierrätysvelvoitteet korostavat systeemitason muutosta mm. tekstiilien, muovien, sähkö- ja elektroniikkalaitteiden ja muiden materiaalien uudelleenkäytössä ja kierrätyksessä. Jättemateriaalien erilliskeräys ja teollisten sivuvirtojen ja jätteiden käyttö uusien tuotteiden raaka-aineina edellyttävät panostuksia TKI:hin, keräysinfrastruktuuriin sekä jalostuslaitoksiin.

Teollisuuden datatalous ja vähähiiliset ratkaisut avaavat suomalaisille teknologiayhtiöille uusia liiketoimintamahdollisuuksia esimerkiksi meriliikenteen päästöjen vähentämisessä tai liikennepalvelujen digitalisoinnissa. Kansallisen akkustrategian valmistelussa on tunnistettu suomalaiseen vastuulliseen akkuarvoketjuun ja sähköisiin älykkäisiin työkoneisiin liittyvä kädenjälkipotentiaali. Euroopassa käynnistyvä energiamurros vaatii tuekseen vedyn valmistukseen ja käyttöön liittyvää osaamista ja investointeja. Suomalaisyrietykset ovat ilmaisseet kiinnostuksen osallistua käynnistyvään vety-

¹² Teollisuuden osuus energian loppukäytöstä vuonna 2019 oli 45 prosenttia.

IPCEI:hin¹³, joka liittää suomalaiset toimijat osaksi syntymässä olevaa eurooppalaista vetyarvoketjua ja avaa suomalaisyrityksille mahdollisuudet olla mukana uuden teknologian käyttöönottoon liittyvissä investoinneissa. Myös osallistuminen mahdollisiin muihin IPCEI-prosesseihin, kuten kehitteillä olevaan vähähiili-IPCEI:hin tukee vihreää siirtymää.

Tarkemmat tavoitteet

Vihreää ja digitaalista siirtymää tukevilla teollisuuden uudistuksilla ja investoinneilla tavoitellaan teollisuuden hiilidioksidipäästöjen merkittävää vähenemistä, teollisuuden arvonluonnin uudistumista ja uutta vientivetoista liiketoimintaa, uusia työpaikkoja ja uutta yrittäjyyttä sekä materiaalien uudelleenkäytön ja kierrossa pitämisen merkittävää kasvattamista.

Horisontaalitavoitteet

Teollisuuden vähähiilisyden, sähköistymisen, teollisen datatalouden sekä kiertotalouden ja innovatiivisten korkean arvon tuotteiden ja ratkaisujen edistäminen ovat pääosassa Euroopan uudessa teollisuusstrategiassa ja EU:n uuden kiertotalouden toimintaohjelmassa sekä keskeinen osa niin EU:n vetystrategiaa Euroopan datastrategiaa, EU:n pk-yritysstrategiaa kuin EU:n Vihreän kehityksen ohjelmaa. Teollisuuden uudistumisen edistäminen em. alueilla toteuttavat suoraan komission lippulaivahankkeita ”Power up”, ”Recharge and refuel” sekä ”Renovation wave”.

Lisäksi otsikon ”Vihreää ja digitaalista siirtymää tukevat teollisuuden uudistukset ja investoinnit” alle sisältyy toimia, joilla toimeenpannaan EU:n kiertotalousstrategiaa ja päivitetystä biotalousstrategiasta annettuja neuvoston päätelmiä¹⁴.

4.2.3 Rakennuskannan energiatehokkuus, -korjaus ja oma-energiatuotanto

Rakennusten osuus Suomen energiankulutuksesta on noin 32 prosenttia ja energiankulutuksen kasvihuonepäästöistä 30 prosenttia. Rakennuskannan peruseräntäminen on keskeinen osa Suomen siirtymää hiilettömään, puhtaan energian järjestelmään. Komissiolle toimitetussa Suomen pitkän aikavälin korjausrakentamisen strategiassa

¹³ IPCEI on lyhenne sanoista *Important Project of Common European interest* (Euroopan yhteistä etua koskeva tärkeä hanke). Sen puitteissa EU-jäsenvaltioiden on mahdollista rahoittaa EU-tasolla strategiseksi määritellyn arvoketjun hankkeita normaaleista valtiontukisäännöistä poiketen.

¹⁴ The updated Bioeconomy Strategy "A sustainable Bioeconomy for Europe: strengthening the connection between economy, society and the environment" – Council conclusions (29 November 2019)

2020–2050 tavoitteena on rakennuskannan energiatehokkuuden parantaminen ja öljylämmityksestä luopuminen siten, että rakennuskannan hiilidioksidipäästöt vähenevät vuoden 2020 alusta 90 prosenttia vuoteen 2050 mennessä. Öljylämmityksestä luopumisessa tavoitteena on hallitusohjelman mukaisesti luopua julkisissa rakennuksissa vuoteen 2024 mennessä sekä kokonaan 2030-luvun alkuun mennessä. Toiminnallisesti tavoitteena on kohdistaa korjaukset energiatehokkuudeltaan heikoimpaan rakennuskantaan ja tehokkaimpiin toimiin, nostaa korjausinvestointien määrää ja tasoa pidemmällä aikavälillä, lisätä tietoa suunnitteluun ja energiakorjauksiin liittyen ja luoda työpaikkoja sekä kasvumahdollisuuksia koko rakentamisen toimitusketjussa.

Maankäyttöä ja rakentamista koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksessa ilmastonmuutoksen torjunta otetaan vahvasti huomioon niin kaavoituksessa, rakentamisessa kuin rakennuskannan ylläpidossa. Rakentamisen osalta ilmastonmuutosta torjutaan rakennusten elinkaarta ja vähähiilisyttä koskevilla olennaisilla teknisillä vaatimuksilla. Lisäksi edistetään rakennusten suunnitelmallista käyttöä ja ylläpitoa.

Energiatehokkuusdirektiivin (EPBD) muutoksella komissiolla on tarkoituksena parantaa olemassa olevan rakennuskannan energiatehokkuutta säätämällä energiatehokkuuden vähimmäisvaatimukset olemassa oleville rakennuksille. Energiatehokkuusdirektiivin (EED) päivittämisen yhteydessä on suunnitteilla julkisten rakennusten veloitettavan vuotuisen korjausmäärän sekä kategorisen peruskorjausasteen kasvattaminen. Euroopan komissio on tarkistamassa uusiutuvan energian direktiivin kesäkuuhun 2021 mennessä vahvistaen uusiutuvan energian osuuden tavoitetta lämmityksessä ja jäädytyksessä korkeamman ilmastotavoitteen saavuttamiseksi 2030.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Rakennuskannan energiankäytön ja niistä aiheutuvien päästöjen vähentämiseksi on tarpeen ottaa käyttöön uusia keinoja. Tavoitteena on pienentää energiankulutusta rakenteellisen energiatehokkuuden keinoin sekä automaatiolla että digitaalisilla ratkaisuilla (myös erityiskohteissa), ja lisätä uusiutuvan energian määrää esimerkiksi aurinkoenergiaa ja lämpöpumppujärjestelmiä hyödyntämällä. Rakennuskannassa pitäisi myös toteuttaa korjauksia, jotka johtavat lähes nollaenergiatasoihin rakennuksiin. Etenkin matalan vakuusarvon alueilla korjausten rahoittaminen edellyttää takausjärjestelmän kehittämistä. Öljystä luopumiseksi rakennusten lämmitysenergian lähteenä on valmisteilla öljystä luopumisen toimenpideohjelma, jossa kartoitetaan öljylämmityksen nykytilanne. Ohjelmassa on identifioitu, että öljystä luopumisen tukia olisi tarpeen kohdentaa kotitalouksille pientaloihin, seurakuntien, yhdistysten (esim. yhdistystalot, kylätalot ja vastaavat) sekä kuntien kiinteistöihin siten, että tuetaan lämmitysjärjestelmien vaihtamista fossiilisesta öljystä puhtaisiin energiatehokkaisiin lämmitysmuotoihin.

Julkisen rakennuskannan energiatehokkuuden parantamiseksi on kiinnitettävä huomiota kuntien kiinteistöihin, joissa energiakorjauksien lisäksi on parannettava sisäilman laatua. Vähäpäästöisten ja kierrätettävien rakennusmateriaalien hyödyntämisellä sekä puurakentamisen merkittävällä lisääntymisellä vähennetään rakennusten päästöjä.

Tarkemmat tavoitteet

Vihreää ja digitaalista siirtymää tukevilla toimilla parannetaan etenkin rakennuskannan energiatehokkuutta sekä yksityisissä että julkisissa rakennuksissa.

Horisontaalitavoitteet

Rakennusten remontointi energia- ja resurssitehokkaammiksi toteuttaa suoraan komission yhtä avaintoimenpidettä ja lippulaiva-aloitetta (Renovation wave). Digitalisaation, automaation ja mittaroinnin hyödyntämisellä rakennuksissa voidaan tehostaa energian käyttöä. Rakentamisen vähähiilisyysinvestoinnit liittyvät useisiin keskeisiin kansallisen sekä EU-tason ohjelmiin ja tavoitteisiin. Lisäksi toimet vastaavat komission Suomelle antamia maakohtaisia suosituksia.

4.2.4 Yhdyskuntien ja liikenteen vähähiiliset ratkaisut

Suomen tavoitteena on kotimaan liikenteen päästöjen puolittaminen vuoteen 2030 mennessä. Liikenteen kasvihuonekaasupäästöjen perusennusteen mukaan tavoitteeseen pääsy edellyttää 1,55 miljoonan tonnin päästövähennystä uusilla toimenpiteillä. Hallitus linjaa tarvittavista toimenpiteistä tavoitteeseen pääsemiseksi kevään 2021 aikana. Tavoitteena on tukea siirtymää fossiilisista polttoaineista vaihtoehtoisiin liikenteen käyttövoimiin, uudistaa autokantaa ja tehostaa niin henkilö- kuin tavaraliikenteen liikennejärjestelmää. Päästöjen vähentäminen erityisesti raskaassa liikenteessä sekä lento- ja meriliikenteessä edellyttää myös uusiutuvien polttonesteiden, eli kestävien liikenteen biopolttoaineiden ja sähköpolttoaineiden käyttöönottoa. Tavoitteena on myös edistää liikenteen digitalisaatiota, joka tukee liikenteen päästövähennystavoitteiden saavuttamista. Myös etätömahdollisuuksien edistäminen voi vähentää liikenteen päästöjä.

Vihreää ja digitaalista siirtymää tukevilla liikenteen investoinneilla tavoitellaan puhtaampaa ja energiatehokkaampaa liikkumista.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Kotimaan liikenteen päästövähennystavoitteeseen 2030 pääsemiseksi tarvitaan laajaa toimenpidejoukkoa. Tieliikenteessä keskeinen edellytys päästöjen vähenemiselle on uusien käyttövoimien yleistymisen, johon tarvitaan kattavaa vaihtoehtoisten käyttövoimien sekä julkista, että yksityistä jakeluinfrastruktuuria koko maan laajuisesti. Esimerkiksi biokaasunjakelu ja suuritehoiset sähkölatausasemat nopeuttavat liikenteen murrosta. Nolla- ja vähäpäästöisten teknologioiden osuutta uusista kuluttajille ja yrityksille myytävistä autoista on kasvatettava merkittävästi ja eurooppalaisittain vanhaa auto-kantaa uudistettava. Myös raskaan liikenteen siirtymää nolla- ja vähäpäästöisiin teknologioihin tulee edistää. Edistetään myös julkisen sektorin käyttämien liikennevälineiden sähköistymistä ja biokaasuistamista.

Eryteisesti kaupunkiseuduilla ja kaupunkien välisessä liikenteessä liikkumista tulee ohjata ympäristön kannalta kestäviin muotoihin, kuten joukkoliikenteeseen, jaettuihin kyyteihin, kävelyyn ja pyöräilyyn, ja päästövähennystavoitteen saavuttamiseksi näiden ns. kestävien kulkutapojen osuutta tulee kasvattaa merkittävästi vuoteen 2030 mennessä. Kestävän yhdyskuntarakenteen luominen edellyttää kaupungeissa kaavoituksen ilmastovaikutusten arvioinnin kehittämistä ja samalla on huolehdittava tiiviin yhdyskuntarakenteen viihtyisyydestä.

Raideliikenteen digitalisaation avulla on mahdollista parantaa raideliikenteen energiatehokkuutta ja luoda edellytyksiä raideliikenteen sujuvuudelle ja houkuttelevuudelle.¹⁵ Myös meri- ja lentoliikenteen vähähiilisiä ratkaisuja tulee edistää.

Liikenne käy läpi teknologista murrosta kohti fossiilisista polttoaineista luopumista. Myös digitalisaatio ja palveluistuminen muuttavat liikenteen toimintoja kiihtyvällä vauhdilla.

Tarkemmat tavoitteet

Vihreää ja digitaalista siirtymää tukevilla liikenteen investoinneilla tavoitellaan puhtaampaa ja energiatehokkaampaa liikkumista.

¹⁵ Pylvänäinen ym. (2020), "Kohti digitaalista ja älykästä rautatieliikennettä – Digirata selvityksen loppuraportti".

Horisontaalitavoitteet

Investoinnit kestäväan liikenteeseen ja latauspisteinfraan ovat keskeisessä roolissa komission lippulaivahankkeen ”Recharge and Refuel” toteuttamisessa. Investoinneilla tuetaan vihreää siirtymää mahdollistamalla vähäpäästöinen liikkuminen eri puolilla

Liikenteen vähähiilisyysinvestoinnit liittyvät useisiin keskeisiin kansallisen sekä EU-tason ohjelmiin ja tavoitteisiin sekä ovat linjassa komission 2020 maakohtaisten suositusten kanssa. Kansallisista ohjelmista keskeinen on erityisesti fossiilittoman liikenteen tiekartta. Hallitus linjaa keväällä 2021 valmistuvassa tiekartassa toimista liikenteen päästövähennystavoitteen saavuttamiseksi. Myös liikenteen verotuksen uudistamista selvittävä työryhmä päättää työnsä keväällä 2021.

4.2.5 Ympäristökestävyys ja luontopohjaiset ratkaisut

Tavoitteena on hillitä ilmastonmuutosta ja edistää siihen sopeutumista sekä pysäyttää luonnon monimuotoisuuden heikentyminen ja saavuttaa vesien hyvä tila. Ympäristöriskejä vähennetään kunnostamalla pilaantuneita alueita ja turvataan asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia sekä lisätään kaupunkiseutujen viihtyisyyttä.

Luontopohjaisilla ratkaisuilla luodaan uusia toimintatapoja, joilla kehitetään kaupunkien ja kaupunkiseutujen viherratkaisuja sekä viheralueita rakennuksissa ja niiden ympäristöissä. Itämeren rehevöityminen on edelleen suurin yksittäinen haaste, jonka torjuntaan tarvitaan uusia ja laaja-alaisia toimia hajakuormituksen torjunnassa.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Alueiden ennallistaminen ja pilaantuneiden alueiden kunnostaminen liittyvät luonnon-suojelulain uudistamiseen. EU:n biodiversiteettistrategia asettaa tavoitteita ennallistamistoimille.

Luontopohjaiset ratkaisut vastaavat uudistuvan maankäyttö- ja rakennuslain ohjauskeinojen soveltamisen tarpeisiin ekologisten, terveellisten ja turvallisten kaupunkiseutujen kehittämiseksi. Hankkeissa tuotetaan uudentyyppisiä teknisiä elementtejä ja hallinta- ja rahoitusmalleja sekä rakennetaan yhteistyötä toimijoiden ja toimialojen välillä.

Luontopohjaisia ratkaisuja lisätään sekä rakennetussa ympäristössä että virkistys- ja viheralueilla. Luontopohjaisia ratkaisuja voidaan soveltaa myös eri toimialoilla. Erityisesti fosforikuormitusta Itämereen voidaan pienentää. Orgaanisen hiilen huuhtouman väheneminen edistää myös peltomaan hiilivarannon säilymistä.

Ihmistoiminnan seurauksena heikennettyjen alueiden kunnostamisella poistetaan välittömiä ja välillisiä riskejä terveydelle ja turvallisuudelle kunnostamalla vanhoja kaivosalueita, pilaantuneita alueita, jälkihoitamattomia soranottoalueita ja pilattuja vesistöjä *taloudelliseen* toimintaan. Samalla voidaan kasvattaa ekosysteemipalveluja ja ympäristön hyvää tilaa. Kunnostukset luovat työmahdollisuuksia, mutta alueiden palaaminen hyötykäyttöön myös edistää taloudellista toimeliaisuutta.

Luonnon monimuotoisuuden suojeleminen, ilmastonmuutoksen torjunta ja sopeutuminen, ympäristön hyvän tilan saavuttaminen edellyttävät vaikuttavia ennallistamis- ja hoitotoimia sekä uusien ennallistamis- ja luonnonhoitomenetelmien sekä teknologioiden kehittämistä ja käyttöönottoa. Lisäksi kohdennusta tehdään heikkotuottoisten, käytön ulkopuolella olevien ojitettujen turvemaiden uudelleen vettä vettä. Turvealueiden ennallistamisessa voi olla mahdollista käyttää myös JTF:n rahoitusta Osaava ja uudistuva Suomi –ohjelman 2021-2027 kautta.

Maankäyttösektorin ilmasto-ohjelman toimenpiteillä vahvistetaan hiilinieluja, vähennetään maaperäpäästöjä ja korvataan fossiilisia raaka-aineita kokonaiskestävyys huomioiden.

Ympäristötiedon digitalisointi koskee kokonaisuutta tiedon keruusta loppukäyttäjille suunnattuihin palveluihin. Tavoitteena on moninkertaistaa käytössä oleva ympäristötiedon määrä kestäväällä ja hiilineutraalilla tavalla ja mahdollistaa ympäristövaikutusten tarkempien mallinnus ja haitallisia vaikutuksia rajoittavien toimenpiteiden kustannustehokas toteuttaminen.

Tarkemmat tavoitteet

Vihreää ja digitaalista siirtymää tukevilla luontopohjaisilla ratkaisuilla tavoitellaan ilmastonmuutoksen hillintää ja siihen sopeutumisen edistämistä. Lisäksi tavoitteena on pysäyttää luonnon monimuotoisuuden heikentyminen ja saavuttaa vesien hyvä tila.

Horisontaalitavoitteet

Toimilla tähdätään Euroopan vihreän kehityksen ohjelman tavoitteeseen myrkyttömästä ympäristöstä ja nollapäästöistä ympäristön puhdistamisesta ja tilan parantamisesta sekä pohja- ja pintaveden luonnollisten toimintojen palauttamisesta. Alueiden ennallistaminen ja pilaantuneiden alueiden kunnostaminen liittyy myös ekologisen kompensoinnin kokeiluihin. Ennallistamistoimet ovat keskeinen osa EU:n biodiversiteettistrategiaa. Toiminnalla tähdätään myös luonnonvarojen käytön, hoidon ja suoje- lun ilmastokestävyyteen.

Strategian tavoitteena on myös ottaa vihreään infrastruktuuriin ja luontoon perustuvien ratkaisujen edistäminen järjestelmällisesti osaksi suunnittelua, mukaan lukien julkisten tilojen, infrastruktuuriin sekä rakennusten ja niiden ympäristöjen suunnittelu. Vesien-suojelutoimenpiteet toteuttavat Suomen vesien- ja merenhoidonsuunnitelmia, HEL-COMin Itämeren suojelun toimintaohjelmaa ja EU:n Itämeren alueen strategiaa.

Painopisteen kärjet

Energiajärjestelmän kehittämisessä osalta painopisteessä painottuu puhtaan energian tuotanto, varastointi, järjestelmäintegraatio ja panostukset energiaverkkoon. Vihreää ja digitaalista siirtymää tukevissa investoinneissa painottuu teollisuuden vähähiiliset ratkaisut sekä bio- ja kiertotalousratkaisut. Lisäksi energiatehokkuuden parantamiseksi kohdennetaan rahoitusta etenkin rakennuskannan energiatehokkuutta parantaviin toimiin ja öljystä luopumisen tukemiseen. Yhdyskuntien ja liikenteen vähähiilisten ratkaisujen osalta rahoitusta kohdennetaan etenkin kustannustehokkaisiin infrastruktuuriratkaisuihin, joilla vähennetään liikenteen päästöjä. Myös vihreää ja digitaalista siirtymää tukeviin investointeihin liittyvää luontopohjaisten ratkaisujen rahoitusta kohdennetaan luonnon monimuotoisuutta edistäviin toimiin, luontopohjaisten ratkaisujen kehittämiseen ja kokeiluun sekä maankäyttösektorin ilmastopolitiikkaan.

4.2.6 Muut elpymisvälineen kautta rahoitettavat ohjelmat ja välineet

Vihreän siirtymän varsinaisiin rahoitusinstrumentteihin kuuluvat elpymis- ja palautumistukiväline (RRF) ja maaseudun kehittämisrahasto. Lisäksi oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF) on osa kokonaisuutta hiilineutraaliuteen siirryttäessä.

Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) käyttöönoton edellytyksenä on kansallisen sitoumuksen mukaiset päästövähennykset, jotka tukevat vihreää siirtymää. JTF:n erityistehtävä on vähähiilisyteen siirtymän aiheuttamiin taloudellisiin, sosiaalisiin ja alueellisiin haittavaikutuksiin vastaaminen työllisyyden ja kestävien aluetalouksien turvaamiseksi. JTF-varoin voidaan myös edistää vihreää siirtymää tukemalla muun muassa tutkimus- ja innovointitoimintaa, jolla edistetään edistyneen teknologian siirtoa ja teknologian ja infrastruktuurien käyttöönottoa pyrittäessä kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen sekä energiatehokkuuden ja uusiutuvan energian käyttöönoton lisäämiseen. Lisäksi voidaan rahoittaa muun muassa turvetuotannon käytöstä poistuvien maa-alueiden ennallistamista. Hallitus on sopinut budjettiriihessä 2020, että se käyttää osan JTF-rahastosta turvetta korvaavien investointien tukemiseen. Lisäksi samasta rahastosta tuetaan taloudellisesti elinkeinonsa menettävien turveyrittäjien ja työntekijöiden sopeutumista ja laajasti kohdealueiden elinkeinotoiminnan monipuolistamista. JTF-rahaston toimenpiteet valmistellaan osana Uudistuva ja osaava

Suomi ohjelmaa yhdessä Euroopan aluekehitys- ja sosiaalirahasto+:n kanssa (EAKR ja ESR+).

Manner-Suomen maaseudun kehittämishohjelmasta 2014–2020 ja maaseuturahaston siirtymäkauden rahoituksella 2021–2022 sekä elvytysvaroilla 2021–2022 voidaan tukea esim. osaamisen lisäämistä, ympäristö- ja ilmastoasioita, kosteikkojen perustamista ja hoitoa maatalouskäytöstä poistuneiden alueiden osalta, luonnonmukaista tuotantoa, tuotantoeläinten terveydenhoitoa ja hyvinvointia, maatalouden ja maaseudun yritysten investointeja kuten esim. biokaasuinvestointeja ja jalostusasteen nostamista sekä laajakaistainvestointeja, digihankkeita ja innovaatioita.

4.3 Painopiste 3: Suomen kansainvälisen kilpailukyvyn turvaaminen

Monipuolisempi vientitoiminta ja menestyminen kansainvälisissä arvoverkostoissa ovat Suomen menestyksen kannalta elintärkeää. Suomi tarvitsee koronaviruskriisistä noustakseen nykyistä huomattavasti enemmän kansainvälistymisestä kasvua tavoittelevia, innovatiivisia yrityksiä sekä kotimaisten osaajien rinnalle ulkomaisia osaajia sekä yrittäjiä ja Suomeen investoivia yrityksiä. Viennin painopiste on siirtymässä lisääntyvästi palveluihin uusien teknologioiden mahdollistaessa palveluiden tarjoamisen valtion rajojen yli. Suomen vetovoimaa yrittämisen, tutkimuksen ja investointien ympäristönä on lisättävä ja hyödynnettävä koronakriisin tuomat mahdollisuudet.

Yritysten kasvun ja kansainvälistymisen sekä sitä tukevan TKI-toiminnan kannalta osaavan työvoiman saatavuus on kriittistä. Investoinnit seuraavat usein osaavaa työvoimaa. Erityisesti kansainvälisten osaajien ja ulkomaisten investointien houkuttelu ovat tiiviisti yhteyksissä toisiinsa. Ulkomaiset osaajat ja investoinnit ovat merkittäviä Suomen talouden kilpailukyvyn ja elinkeinoelämän kehityksen kannalta. Osaajille ja investoinneille houkutteleva toimintaympäristö edellyttää viranomaistoiminnan ja palvelujen sujuvuutta läpi hallinnon. Lisäksi Suomen saavutettavuus on keskeistä yritysten kilpailukyvyn ja kansainvälistymisen kannalta.

Siirtymä kestäväen kehityksen mukaiseen vähähiiliseen ja digitaaliseen bio- ja kiertotalouteen parantaa ilmastoratkaisuja tarjoavien suomalaisyritysten kansainvälistä kilpailukykyä ja synnyttää Suomeen uusia työpaikkoja. Muiden maiden elvytys- ja päästövähennystoimet tarjoavat kasvumahdollisuuksia, joita suomalaisyritysten ja yritysryhmien tulee aktiivisesti hyödyntää. Julkisilla kansainvälistymispalveluilla ja ulkomaanverkostolla on merkittävä rooli etenkin pk-yritysten kansainvälistymisedellytyksien tukemisessa.

Suomen kansainvälinen kilpailukyky turvataan kestävä kasvun ohjelman kaikkien painopistealojen yhteisvaikutuksena. Osa-alueen 3 uudistusinvestoineilla edistetään suomalaisyritysten viennin mahdollisuuksia globaalin kasvun ja elpymisinvestointien hyödyntämiseksi, kärkialojen elpymistä ja kasvupotentiaalin saavuttamista sekä Suomen houkuttelevuutta TKI-toiminnan, investointien ja matkailun kohteena.

4.3.1 Vahvemmat kansainvälistymispalvelut ja Suomi-kuvan vahvistaminen

Tavoitteena on edistää Suomen vientiä ja BKT-kasvua. Talouden saama arvonlisä kasvaa erityisesti palveluviennistä. Investoinneilla parannetaan pk-yritysten edellytyksiä ja kykyä toimia pandemian muuttamassa globaalissa toimintaympäristössä ja hyödyntää markkinamahdollisuuksia. Tuloksena vientiyritysten määrä kasvaa ja vientipohja vahvistuu, kasvualojen osaaminen ja kilpailukyky kehittyvät sekä talouden saama arvonlisä ja työllisyys kasvavat. Tavoitteena on, että Suomi nousee vahvuusaloillaan globaaliin eturintamaan, mikä tuo Suomeen korkean arvonlisän investointeja ja kansainvälisiä huippuosaajia sekä luo suomalaisyrityksille kilpailukykyä globaaleilla markkinoilla. Uudistukset edistävät Suomen kansainvälisen kasvun kärkialojen ja EU-tason strategisten lippulaivahankkeiden globaalia menestystä.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Suomen houkuttelevuutta oppimis-, yrittämis-, tutkimus- ja investointiympäristönä pyritään edistämään mm. Talent Boost -ohjelman kautta. Tunnistetaan hallinnon byrokratiaan liittyvät ongelmatkohdat ja helpotetaan ulkomaisen työvoiman ja opiskelijoiden pääsyä Suomeen. Eri ministeriöiden yhteistyötä tämän tavoitteen saavuttamiseksi tiivistetään olennaisesti. Digitaalisten kansainvälistymispalvelujen kehittämisellä ja Team Finland ja Viexpo -verkoston vahvistamisella edistetään vientiä ja ulkomaankauppaa. Yritysten vientiedellytyksiä tuetaan myös EU- ja kv-rahoituksen neuvontapalveluiden kautta. Lisäksi sujuvoitetaan kansainvälisten huippuosaajien ja T&K-henkilöstön rekrytointiprosesseja ja siirtymistä Suomeen kasvattamaan osaamispääomaa.

Tarkemmat tavoitteet

- Verkostomainen palvelu Suomeen investoiville yrityksille sujuvoittaa ja nopeuttaa yritysten investointipäätöksiä ja lisää Suomen houkuttelevuutta. Yritykset pääsevät entistä tehokkaammin kiinni kansainvälisiin arvoketjuihin ja Suomen houkuttelevuus ulkomaisten investojien, matkailijoiden ja osaajien silmissä kasvaa. Yritykset hyödyntävät entistä laa-

jemmin EU- ja muita kv-rahoitusmahdollisuuksia ja nostavat siten kilpailukykyään.

- Pk-yrityksien myynti-, markkinointi- ja kansainvälistymisvalmiudet kehittyvät ja yhä useampi pk-yritys harjoittaa merkittävää vientitoimintaa.
- Kansainvälisten osaajien asiantuntemus vahvistaa suomalaisten yritysten ja TKI-toiminnan kasvua, kansainvälistymistä ja uudistumista.
- Seurataan työlupahakemusten määrän kasvua ja käsittelyaikaa hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti. Samalla mitataan Suomen houkuttelevuutta tutkimus-, yrittämis-, tai investointiympäristönä.

Horisontaaliset tavoitteet

Esitetyt investointiuudistukset edistävät laaja-alaisesti elinkeinoelämän vihreää siirtymää ja digitalisaatiota ja näihin liittyen globaalien markkinamahdollisuuksien hyödyntämistä parantamalla suomalaisyrityksen kilpailukykyä ja nostamalla Suomen kiinnostusta investointien, matkailun ja työvoiman liikkuvuuden kohteena.

EU-tason lippulaivahankkeet

Suomalaisten yritysten ja erityisesti pk-yritysten kansainvälistymisen edistäminen – niin EU:n sisämarkkinoille kuin kolmansiin maihin – toteuttaa suoraan komission pk-yritysstrategiaa. Yritysten kasvun edistäminen kansainvälistymällä ja edistämällä pääsyä EU-rahoitukseen ovat myös Euroopan uuden teollisuusstrategian tavoitteita.

4.3.2 Suomalaisen kansainvälisen kasvun kärjet

Suomen vahvuusalojen ja osaamiskärkien kansainvälistä kilpailukykyä ja kansainvälistymisedellytyksiä kehitetään vahvistamalla sektorikohtaisia vienninedistämishelmia ja ekosysteemejä, joiden avulla rakennetaan kokonaistarjoamia ja veturiyritysmalleja. Tavoitteena on edistää suomalaisten pk-yritysten pääsyä osaksi suomalaisia ja EU-maiden yritysconsortioita, jotta syntyy kilpailukykyisempiä eurooppalaisia arvoketjuja EU:ssa ja kolmansissa maissa. Tavoite on lisätä eurooppalaisten konsortioiden vientiä EU:n ulkopuolelle.

Pitkän aikavälin tavoitteena on luoda Suomeen useampia yritysveltoisia kasvuekosysteemejä, joiden kohteena ovat globaalit kasvumarkkinat ja tavoitteena miljardiluokan liikevaihto, tukea huipputaamisen kehitystä, uusien innovatiivisten tuotteiden ja palvelujen syntyä sekä kotimaista ja kansainvälistä tunnettua.

Toimenpidekokonaisuuden tuloksellisuus ja vaikuttavuus syntyvät yhteisvaikutuksena kestäväen kasvun ohjelman muiden painopistealueiden kanssa.

Kulttuurin toimiala sekä matkailu- ja tapahtuma-ala kuuluvat eniten covid-19-pandemiasta kärsineisiin aloihin. Niiden elpymistä ja uudistumista edesauttavat toimet lisäävät työllisyyttä sekä alueiden vetovoimaisuutta. Luova osaaminen edistää innovaatioita ja on keskeinen osa yritysten uuden arvon luomisen mekanismeja ja talouden uudistumista. Elinvoimaiset luovat alat synnyttävät lisäarvoa myös muille toimialoille.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Valinnat toimialakohtaisista uudistustoimenpiteistä tehdään pohjautuen Suomen vahvuuksiin ja kansainväliseen markkinapotentiaaliin. Rahoitettavat hankkeet valitaan pääsääntöisesti kilpailun kautta. Vientiohjelmaa vahvistetaan ja samalla tuetaan teollisuuden vähähiillistä ja digitaalista uudistumista ja muita Suomen kestäväen kasvun ohjelman keskeisiä aloja kuten mahdollisesti esim. terveys- ja hyvinvointiosaamista ja -teknologiaa, teollisuuden uudistuminen, vähähiilisyden sekä bio- ja kiertotalouden ratkaisut, liikennealan ekosysteemi, elintarvikeala ja vesiosaaminen. Luovaa, matkailu- ja kulttuurialaa sekä tapahtumateollisuutta, jotka ovat erityisesti kärsineet koronaviruskriisistä, tuetaan. Palvelualojen vientiä edistetään, ja kartoitetaan palveluviennin esteitä.

Tarkeimmat tavoitteet

Sektorikohtaisten ohjelmien osalta tavoitteena on alan yritysten kansainvälisen liikevaihdon kasvu lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä. Mittareina toimenpiteissä mukana olevien yritysten määrä, asiakaspalaute ja liikevaihdon kehitys. Lisäksi on sektorikohtaisia erillismittareita. Tärkeä osa seurantaa ovat ohjelmakohtaiset väliarviointit ja niiden pohjalta tehtävät tarvittavat muutokset toimenpiteisiin ja panostuksiin sektorivalintojen välillä. Luovien alojen toimenpiteillä edistetään luovien alojen työllisyysasteen nostamista sekä työn tuottavuuden vahvistumista korkean arvonlisän yritystoimintaa kehittämällä.

Horisontaaliset tavoitteet

Suurin osa yritysten ratkaisuista on digitaalisia (erityisesti teollisuuden vähähiilinen ja digitaalinen uudistuminen, kiertotalous, liikennealan ekosysteemikehityksen edistäminen, terveys- ja hyvinvointiosaaminen ja -teknologia). Yhteistarjonnan kehittämisessä datan hyödyntäminen on tärkeässä roolissa. Toimenpiteillä vahvistetaan yritysten digitaalista kyvykkyyttä. Sektorikohtaiset valinnat kohdistuvat pääosin yrityksiin, joiden

ratkaisujen globaali hiilikädenjälki on merkittävä. Yritysten kansainvälisen liiketoiminnan kasvulla edistetään koko Euroopan vihreää siirtymää ja eurooppalaisten vähähiilisyys- ja kiertotalousratkaisujen hyödyntämistä EU:n ulkopuolisissa maissa.

EU-tason lippulaivahankkeet

Suomalaisten yritysten ja erityisesti pk-yritysten kansainvälistymisen edistäminen – niin EU:n sisämarkkinoille kuin kolmansiin maihin – toteuttaa suoraan komission pk-yritysstrategiaa. Yritysten kasvun edistäminen kansainvälistymisen kautta ja skaalamalla pääsyä EU-rahoitukseen on myös Euroopan uuden teollisuusstrategian tavoitteita.

4.3.3 Matkailun kestävän kasvun ja uudistamisen edistäminen

Kansallisen matkailustrategian ja pääministeri Marinin hallitusohjelman matkailukirjausten toteuttamista tukevan investointi- ja uudistuskokonaisuuden avulla tuetaan kansainvälisen ja kotimaisen matkailukysynnän käynnistymistä. Suomen matkailuyritysten elpyminen edistää myös Eurooppaan suuntautuvan matkailun elpymistä. Pidemmällä aikavälillä Suomen matkailun kestävyys ja digitalisaatioon tehdyt toimenpiteet edistävät Suomen kehittymistä Pohjoismaiden kestävimmin kasvavaksi matkailukohteeksi, mikä on myös Suomen matkailustrategian visiona. Erityisesti koronapandemian aikana luontomatkailun suosio on kasvanut jyrkästi ja luontomatkailun edistäminen tukee nimenomaan kestävästä matkailusta.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Suomen houkuttelevuus matkailukohteena edellyttää Suomen näkyvyyden kehittämistä kansainvälisissä jakelu- ja markkinointikanavissa sekä kotimaanmatkailun koordinoimisen kehittämistä. Pandemian jälkeisessä maailmassa kilpailu kansainvälisillä kohdemarkkinoilla on erittäin kovaa.

Suomen houkuttelevuus perustuu jatkossa entistä vahvemmin kestävään matkailuun. TKI- ja yrityssektoria yhdistävien kehityshankkeiden rinnalla toteutetaan kansallisia tuotekehitystoimenpiteitä ja kehitetään matkailun kestävyys, ml. vähähiilisyyslas-kenta ja vierailukestävyys, arviointia.

Matkailuyritysten digitalisaatiota vahvistavat yritysten hankkeet, joiden toteuttamiseen motivoi myös kansallisen digitiekartan toimeenpano.

Matkailun kannalta keskeisen liikenteen tehokkuutta pyritään parantamaan kestävän kehityksen huomioivaan suuntaan.

Tarkemmat tavoitteet

Kokonaisuuden tavoitteet, niiden toteutumista kuvaavat mittarit ja mittarien seuranta:

- Suomen ulkomainen ja kotimainen matkailukysyntä sekä matkailualan työllisyys kasvavat
- Suomen matkailupalvelujen digitaalinen myynti kasvaa
- kestävien matkailupalveluiden (sis. logistiikka) tarjonta kasvaa ja matkailun kestävyden arviointi (ml. vähähiilisyyslaskenta, vierailukestävyys) kehittyy

Horisontaaliset tavoitteet

Kokonaisuudella vahvistetaan matkailuyritysten ja -alueiden ympäristöllisen (mm. luonnon monimuotoisuus, energiaratkaisut), sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyyskehittämistä ja varmistamista. Toimenpiteet luovat edellytyksiä kestäväälle yritystoiminnalle niin matkailuyrityksissä kuin muissa matkailualaa tukevissa toimialoissa, esim. Metsähallituksen kohteiden ja maailmanperintökohteiden ylläpito materiaalityöntöstä rakentamiseen ja huoltoon. Lisäksi toimenpiteet kohdennetaan alueellisesti tasapainoisesti, mikä lisää toimenpiteiden vaikuttavuutta. Digitalisaatiokehitys tehostaa matkailuyritysten tuotantoprosesseja ja tuotannonohjausta, vahvistaa matkailupalvelujen laatua, parantaa Suomen matkailupalveluiden näkyvyyttä kohdemarkkinoilla sekä lisää läpinäkyvää tiedon laajaan hyödyntämiseen perustuvaa matkailuliiketoimintaa ja yhteistyötä.

EU-tason lippulaivahankkeet

Matkailusektori on covid-19-pandemiasta eniten kärsinyt sektori. Sen ylläpitäminen ja elpyminen on ollut myös komission prioriteeteissa korkealla. Matkailua koskevat toimenpiteet toteuttavat myös komission ”Matkailu ja liikenne vuonna 2020 ja sen jälkeen” -tiedonannon mukaisia linjauksia matkailun kestävyys- ja digitalisaation edistämiseksi. Euroopan komissio on lokakuussa 2020 käynnistänyt Euroopan uuden matkailustrategian (European Agenda for Tourism 2050) laadinnan.

Painopisteen kärjet

Painotuksissa korostuvat mm. yritysten kansainvälistymisen (ml. digitaaliset) verkos-
topalvelut, huippuosaajien rekrytoinnin sujuvoittaminen, kansainvälisen kasvun sekto-
rikohtaiset kokonaisuudet ja luovan talouden edistäminen, Suomen houkuttelevuuden
lisääminen matkailukohteena ja matkailuyritysten digitalisaatio.

4.3.4 Muut elpymisvälineen kautta rahoitettavat ohjelmat ja välineet

Matkailun ja luovien alojen kannalta relevantit välineet voivat olla Euroopan maaseu-
dun kehittämisen maatalousrahasto sekä REACT-EU, joka tarjoaa lisärahoitusta ra-
kennerahastoihin (EAKR ja ESR).

4.4 Painopiste 4: Kestävän infrastruktuurin ja digitalisaation vahvistaminen

Covid-19-pandemia on osoittanut yhteiskunnan digitaalisen kyvykkyyden merkityksen. Suomi on digitalisaation eturintamassa sijoittuen komission digitaalitalouden ja -yh-
teiskunnan indeksissä (DESI) vuonna 2020 ensimmäiseksi EU:n jäsenvaltioista.¹⁶ Data-markkinatutkimus¹⁷ osoittaa, että datatalouden kasvu on nopeampaa kuin muilla
toimialoilla. Tutkimuksen mukaan data-ammattilaisten määrän ennakoidaan Suo-
messä kasvavan vuoden 2019 90 000:sta jopa 137 000:en vuonna 2025, mikäli kehi-
tys etenee digitalisaatiomyönteisesti.

Digitaaliset voimavarat kuten viestintäverkot, satelliittijärjestelmät, data, tekoäly ja
suurteholaskenta sekä perus- ja edistyneen tason digitaaliset taidot pitävät yllä talou-
den ja yhteiskunnan kilpailukykyä kaikilla sektoreilla. Kestävällä tavalla toteutettu digi-
talisaatio edistää yhteiskunnan resilienssiä ja toimintavarmuutta yllättävissä kriiseissä
ja normaalioloissa. Digitalisaatio on myös tärkeässä roolissa yhteiskunnan systeemi-
sessä vihreässä siirtymässä, jossa muun muassa tuetaan tietoperustaa ja datan yh-
teentoimivuuden lisäämistä.

¹⁶ DESI-selvityksen mukaan kiinteän laajakaistan kattavuudessa erityisesti haja-asutusalueilla Suomi kuitenkin sijoittuu EU-maiden vertailussa häntäpäähän. https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=67079

¹⁷ Euroopan komissio (2020), The European Data Market Monitoring Tool.

Suomalaisten yritysten investoinnit digitaalisuuteen ovat kuitenkin alemmalla tasolla kuin keskeisissä kilpailijamaissa.¹⁸ Investointitason nostaminen vähintään kilpailijamaiden tasolle on keskeinen edellytys liiketoiminnan tuottavuuskehitykselle ja kestävästä kasvua synnyttävälle talouden rakennemuutokselle.

Tuleva sote- ja pelastustoimen uudistus on mittaluokaltaan Suomen suurimpia tietojärjestelmien ja tiedonhallinnan muutoshankkeita. Uudistuksen toimeenpano tulee edellyttämään ICT:hen ja tiedonhallintaan liittyviä muutoksia tuhansiin tietojärjestelmiin, tietohallinnon organisointitapoihin sekä ICT-palvelutuotantoon. Muutokset koskevat sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen tiedonhallintaa ja tietojärjestelmiä sekä toimialariippumatonta ICT-toimintaa. Elpymisvälineen rahoituksella voidaan osittain tukea uudistuksen toteutumista sekä myötävaikuttamaan uudistuksen tavoitteiden toteutumista.

Painopisteen toimenpiteillä luodaan edellytykset yhteiskunnan kestäväan infrastruktuuriin ja digitaaliseen siirtymään yhteiskunnan tuottavuutta, kyvykkyyksiä ja luottamusta vahvistavalla tavalla. Lisäksi digitalisaatiotoimenpiteillä tuetaan sote- ja pelastustoimen uudistuksen tavoitteina olevia toiminnallisia muutoksia. Investointeja kohdennetaan keskeisiin pullonkaulatekijöihin, jotta digitaaliset, datan hyödyntämiseen perustuvat toimintatavat ja palvelut voidaan ottaa käyttöön yhteiskunnan eri sektoreilla ja tasoilla. Painopiste toteuttaa EU:n digitaalistrategian tavoitteita ihmiskeskeisestä digitalisaatiosta, oikeudenmukaisesta ja kilpailukykyisestä taloudesta ja avoimesta, demokraattisesta ja kestävästä yhteiskunnasta.

4.4.1 Digitaalinen infrastruktuuri ja alueellinen saavutettavuus

Tavoitteena on, että Suomessa on käytettävissä digitaalisen siirtymän mahdollistavat koko valtakunnan kattavat ja toimintavarmat elinkeinojen, työnteon, opiskelun, julkisten palvelujen ja kansalaisten arjen tarpeet täyttävät nopeat viestintäverkko-yhteydet ja pilvipalveluja tukevat teknologiaratkaisut sekä niiden käytettävyyttä tukevat tietoturvallisuuden ja tietosuojan ratkaisut. Alueellista digitaalista saavutettavuutta ja vihreää siirtymää kestäviin liikennemuotoihin ja vesihuoltopalveluihin vauhditetaan.

¹⁸ OECD (2019), "ICT Investments in OECD countries and partner economies".

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Kokonaisuudessa pyritään varmistamaan viestintäverkkojen saatavuus ja palvelutaso koko Suomessa ja takaamaan julkisten palvelujen ja liikenteen digitalisoitumista edistävät viestintäverkot. Investoinneilla ja uudistuksilla vauhditetaan laajakaistan saavutettavuutta niillä alueilla, joille se ei markkinaehtoisesti rakennu. Huippunopeat yhteydet tulisi toteuttaa teknologianeutraalisti. Kokonaisuudessa tarkastellaan mahdollisesti myös teollisen 5G:n ratkaisuja, älyliikennettä, energiatehokkuutta ja muita vertikaaliratkaisuja.

Lisäksi kokonaisuus kattaisi julkisen hallinnon tietoteknisen ja arkkitehtuuriratkaisujen kehittämistä digiturvalliseksi ja pilvipalveluiden käyttöä edistäväksi. Fyysistä infrastruktuuria voidaan parantaa investoinneilla tilanteissa, joissa vihreän siirtymän vauhdittamista, yhteiskunnan toimintavarmuuden turvaamista ja taloutta merkittävästi uudistavat hankkeet tätä edellyttävät.

Tarkemmat tavoitteet

Investointi- ja uudistuskokonaisuudella tavoitellaan huippunopeiden yhteyksien saavutettavuuden lisäämistä koko maassa sekä viestintäverkkojen kestävyden ja tehokkuuden parantamista. Tavoitteena on, että Suomesta tulee ensimmäinen maa jossa 5G tavoittaa kaikki taloudet. Lisäksi kehitetään toimivarmaa teknologiainfrastruktuuria ja uudistetaan julkisen hallinnon yhteyksien toimintavarmuutta. Tavoitteena on myös edistää etätöiden tekemistä sekä paikkariippumatonta työtä.

Horisontaaliset tavoitteet

- Viestintäverkot pitävät yllä talouden ja yhteiskunnan kilpailukykyä sekä digitalisaatiota kaikilla sektoreilla. Kestävällä tavalla toteutettu digitalisaatio edistää yhteiskunnan resilienssiä ja toimintavarmuutta ylläpitävissä kriiseissä ja normaalioloissa.
- Digitalisaatio on myös tärkeässä roolissa yhteiskunnan systeemissä vihreässä siirtymässä.
- Kokonaisuus tukee EU-tason lippulaivahanketta ”Yhteenliittäminen”, jonka mukaan kansalaisilla ja yrityksillä olisi oltava pääsy nopeisiin laajakaistapalveluihin. Lisäksi energia-, liikenne- ja rakentamis sektorin digitalisaatiota koskevat investoinnit tukevat lippulaivahanketta ”Renovation Wave”.

4.4.2 Digitaalisten yksityisten ja julkisten palveluiden ja reaaliaikatalouden kehittäminen sekä näiden edellyttämät datan hyödyntämisen perusrakenteet ja -ratkaisut

Digitaaliset palvelut mahdollistavat kansalaisten ja yritysten asiointin ajasta ja paikasta riippumatta ja ovat tulevaisuudessa ensisijainen tapa asioida julkisissa palveluissa. Näiden palveluiden edelleen kehittäminen ja digituen tarjoaminen niiden käyttäjille ja tuottajille ovat tärkeitä kehittämisteemoja.

Digitalisaation toteutuminen edellyttää taustalleen tiedon ja datan yhteentoimivuutta. Digitaalisen datan perusrakenteilla sekä pilvipalveluiden yhteentoimivuudella lisätään yhteiskunnan tietovarantojen yhteentoimivuutta, saatavuutta ja uudelleen hyödyntämistä. Tavoitteena on, että Suomi säilyttää edelläkävijäaseman julkisen ja yksityisen sektorin tiedon hyödyntämisen yhteiskehittämisessä.

Hankekokonaisuus kytkeytyy suoraan EU:n datastrategian¹⁹²⁰ toteuttamiseen. Datan saatavuus ja hyödynnettävyys edellyttää monella toimialalla myös sääntelyä sekä pehmeämpiä keinoja tiedon vaihdon sopimuskäytäntöjen, yhtenäisten tietomallien ja standardien kehittämiseksi.

Merkittävin potentiaali vauhdittaa liiketoiminnan digitalisaatiota on nähtävissä kehityshaluisissa pk-yrityksissä, jotka ovat mukana kärkiyritysten arverkoissa. Näillä pk-yrityksillä on digitalisaation peruskyvykkyydet, mutta ne eivät ole vielä aloittaneet arvonluonnin uudistamista. Kehittämiskohteenä on nostaa näiden yritysten ICT-investointitasoa sekä luoda kulttuuri- ja toimintaympäristö, jossa yritykset yhdessä kehittävät uusia skaalautuvia toimintamalleja ja hyödyntävät teknologioiden mahdollisuuksia nopeammin kuin kilpailijat. Samalla edistetään ja hyödynnetään kansainvälistä standardointia.

Yksi merkittäviä hyötyjä tuottava kokonaisuus on reaaliaikaisen talouden kokonaisuus. Siinä luodaan ratkaisut, joilla liiketoiminnan tositteiden (kuitti, lasku, toimitusasiakirjat) sisältämä tieto voidaan muuttaa yhtenäiseen koneluettavaan sähköiseen

¹⁹ Euroopan datastrategia COM(2020) 66 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=COM%3A2020%3A66%3AFIN>

²⁰

Euroopan komissio (2020), Euroopan digitaalista tulevaisuutta rakentamassa, COM(2020) 67 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0067&from=EN>

muotoon (rakenteinen talousdata) sekä edistää tämän datan käsittelyä digitaalisissa automatisoiduissa prosesseissa.

Reaaliaikataloudessa kaikki talouden transaktiot perustuvat digitaaliseen, rakenteeseen dataan ja sen käsittelyyn. Talousdatan digitalisointi on konkreettinen toimintalue, jolla voidaan nostaa kaikkien talouden toimijoiden, niin yritysten, kansalaisten kuin julkisen sektorin, digitaalista kyvykkyyttä. Kirjanpito, pankki- ja kauppa-asiointi, verotus, viranomaisraportointi, erilaiset sosiaaliset etuudet sekä logistiikka ja kuljetustiedot ja näissä prosesseissa liikkuva talousdata koskettavat jokaista suomalaista yritystä ja kansalaista.

Sote- ja pelastustoimen uudistus sekä hyvinvointialueiden perustaminen vaativat ICT-muutoksia ja palveluiden digitalisaatiota. ICT-kehittäminen on voimakkaasti kytköksissä tiedolla johtamiseen sekä toiminnan kehittämiseen. Kyse on sekä toimialakohtaisesta että toimialariippumattomasta ICT:n kehittämisestä. Osa kehittämisestä liittyy myös tiedon yhteentoimivuuteen ja olemassa olevien niin sanottujen legacy-järjestelmien ajantasaisamiseen. Samalla edistetään ihmislähtöisiä lähipalveluita luomalla moderneja yhdistelmiä digi-, liikkuvista, kotiin tulevista sekä fyysisesti lähipalveluina tarjottavista palveluista.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Kokonaisuudella pyritään merkittävästi parantamaan koko yhteiskunnan digitaalisten palveluiden, datan perusrakenteiden, yhteentoimivuuden, identiteettihallinnan, datan jakamisen ja tiedonvaihtoympäristöjä eri sektoreilla. Näin mahdollistetaan datatalouden välttämätön infrastruktuuri. Kokonaisuus kattaa digitaalisen datan perusrakenteet, jolloin tarkoituksena on lisätä yhteiskunnan tietovarantojen yhteentoimivuutta, saatavuutta ja uudelleen hyödynnettävyyttä (data-avaruuDET). Lisäksi kokonaisuudessa kehitetään pilvipalvelujen yhteentoimivusratkaisuja (ml. rajapinnat) ja välityspalveluita sekä datan laskentakapasiteettia, suojausta ja käsittelyn tehostamista edistäviä palveluita ja teknologioita.

Keskeisenä osana kokonaisuutta on myös julkisten tietovarantojen hyödynnettävyyden ja kattavuuden parantaminen laadukkaan tietopohjan tarjoamiseksi kaikille yhteiskunnan toimijoille. Samalla parannetaan asiakaslähtöisten, kustannustehokkaiden digitaalisten julkisten palvelujen tuottamista ja digitaalisten toimitusketjujen (logistiikan) toimintavarmuutta.

Tarkemmat tavoitteet

Tavoitteena on datan perusrakenteiden toteuttaminen eri toimialoilla mukaan lukien luovat alat. Lisäksi varmistetaan reaaliaikatalouden (eKuittien ja eLaskujen) infrastruktuurin käyttöönotto sekä vauhditetaan julkisen hallinnon palveluiden digitalisaatiota digiturvallisuus huomioiden. Tavoitteena on myös pk-yritysten liiketoimintamallien kehittyminen ja datapohjaisen arvionluonnin lisääntyminen, ml. tekijänoikeuden infrastruktuurin kehittäminen.

Horisontaaliset tavoitteet

- Digitaalinen siirtymä edellyttää tehokasta datan hyödyntämistä. Yhteentoimivat, saatavilla olevat ja uudelleen hyödynnettävät tietovarannot ovat pohjana digitaalisten palveluiden luomiselle julkisella ja yksityisellä sektorilla.
- Datan hyödyntämisellä voidaan esimerkiksi tehostaa ja optimoida palveluja vihreän siirtymän edistämiseksi. Esimerkiksi liikenteestä tai rakennetusta ympäristöstä tuotettu ja kerätty data ja sen pohjalta tehdyt päätelmät auttavat hallitsemaan resursseja paremmin ja tarjoamaan entistä toimivampia palveluja.
- Datan hyödyntäminen ja yhteentoimivuus on keskeistä myös lippulaivahankkeelle ”Nyky aikaistaminen”, jonka mukaan keskeiset julkiset palvelut olisi nykyaikaistettava ja asetettava kaikkien saataville. Rakennetun ympäristön, energiasektorin ja infra-alan yhteinen tiedonhallinnan muutos luo lisäksi edellytyksiä lippulaivahankkeelle ”Kunnostaminen”.

4.4.3 Digitalisaation edellyttämän toimintavarmuuden, luottamuksen ja kyvykkyyksien vahvistaminen

Tavoitteena on turvata Suomen asema digitalisaation kärkimaana tukemalla yritysten ja tutkimusorganisaatioiden TKI-investointeja soveltavaan yhteistyöhön, verkostoihin ja kehittämisalustoihin sekä arvoketjujen luomiseen. Lisäksi vahvistetaan digitalisaation liittyvää osaamista sekä lisätään digitalisaation hyödyntämistä opetuksessa ja muussa osaamisen kehittämisessä. Luottamusta digitaalisessa yhteiskunnassa lisätään rakentamalla kyberturvallisuuden ekosysteemi ja turvaamalla kyber- ja tietoturvallisuuden opetuksen ja tutkimuksen resurssit, vahvistamalla kansalaisten digitaitoja ja -osaamista sekä vahvistamalla tukipalveluja tietoturvalliseen ja tietosuojattuun digitaaliseen asiointiin. Valtion vahvistamalla digitaalisella henkilöllisyydellä varmistetaan

digitaalisen identiteetin laaja hyödynnettävyys yhteiskunnan digitaalisissa ja käyntiasiain palveluissa. Digitalisaation keinoja lisätään myös julkisen valvonnan järjestämisessä erityisesti harmaan talouden torjunnan ja rahanpesun estämisen alueilla.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Yhteistyön tueksi tarvitaan teknologioiden ja innovaatioiden kehittämisalustoja, testausympäristöjä ja erilaisia verkostoja. Digitaalisen murroksen tueksi oppimista ja opetusta tukevia digitaalisia kyvykkyksiä on vahvistettava, mikä edellyttää niin infrastruktuurien kuin palveluiden kehittämistä ja digitaalisten sisältöjen ja aineistojen tarjontaa. Jatkuvan oppimisen uudistuksen tueksi on kehitettävä asiakaslähtöisiä ja yhteentoimivia digitaalisia palveluita, tietovarantoja ja toimintamalleja. Digitaalisen turvallisuuden merkitys kasvaa yhteiskunnassa ja vaatii panostuksia kyberturvallisuuden ekosysteemin rakentamiseen turvaamaan digitaalista toimintaympäristöä. Panostusten kautta voidaan myös vahvistaa yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämättömiä arvoketjuja ja siten kansallista huoltovarmuutta. Kyberturvallisuuden opetuksen ja tutkimuksen lisääminen auttaa muodostamaan paremman kuvan digitaalisen turvallisuuden pohjaksi. Digitaalisilla toimilla tullaan myös ehkäisemään tulevaisuuden rikollisuutta, esimerkiksi ottamalla käyttöön rahanpesua estäviä, harmaata taloutta torjuvia ja muun viranomaisvalvonnan digitalisointia hyödyntäviä menettelyjä.

Tarkemmat tavoitteet

Digitaalisen osaamisen ja osallisuuden vahvistaminen: valmiudet, osaaminen ja kyvykkyudet hyödyntää digitaalisten ratkaisujen potentiaalia ovat parantuneet koko maassa tukien myös kansainvälistä yhteistyötä; digi- ja medialukutaitojen parantuminen on lisännyt kansalaisten mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan.

Pk-yritysten kyvykkyys hyödyntää dataa ja digitaalisia ratkaisuja paranee, ja yritysten investoinnit digitaalisuuteen lisääntyvät. Suomalaiset yritykset osallistuvat eurooppalaisten digitaalisaation arvoketjujen kehittämiseen.

Kyberturvallisuuden ekosysteemi: digitaalisessa toimintaympäristössä voidaan toimia luotettavasti panostamalla kyber- ja tietoturvallisuuden sekä tietosuojaan opetukseen ja tutkimukseen.

Julkisen hallinnon digitaalisen turvallisuuden tukipalvelut ihmisille, kunnille ja muille yhteisöille.

Rahanpesun estämisen, harmaan talouden torjunnan ja muun viranomaisvalvonnan tehostaminen digitaalisesti.

Horisontaaliset tavoitteet

Digitalisaatio kaikilla toimialoilla edellyttää toimintavarmojä ja luotettavia palveluita sekä osaamista. Osaamisen vahvistamista tarvitaan laajasti kaikkialla yhteiskunnassa ja lisäksi erityisammattilaisten koulutuksessa ja tutkimuksessa. Digitalisaatio ja siihen liittyvä osaaminen tukevat osaltaan systeemistä vihreää siirtymää.

Kokonaisuus kytkeytyy EU-tason lippulaivahankkeeseen ”Uudelleen- ja täydennyskoulutus”, jonka mukaan eurooppalaisten osuus, joilla on digitaaliset perustaidot, olisi kasvatettava 70 prosenttiin vuoteen 2025 mennessä. Kokonaisuudella on myös yhtymäpintoja EU:n Gigabit Society -tavoitteisiin.

Koulutusjärjestelmät on mukautettava tämän vuosisadan haasteisiin ja jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että koululaisten digitaitoja parannetaan merkittävästi.

Erityisesti rahanpesun vastaisten toimien osalta kokonaisuus kytkeytyy myös Suomen maakohtaisiin suosituksiin.

Painopisteen kärjet

Painopisteen panostukset liittyvät nopeiden yhteyksien alueelliseen kattavuuteen ja toimilla vauhditetaan laajakaistan saavutettavuutta teknologianeutraalisti niillä alueilla, joille se ei markkinaehtoisesti rakennu. Painopisteen toimet liittyvät myös datan hyödyntämisen perusrakenteiden kehittämiseen, erityisesti liikenteen data-avaruus, sote-/terveysdata ja -järjestelmät sekä rakennetun ympäristön datan hyödynnettävyys. Painopisteen panokset kohdistuvat lisäksi digitaalisten palveluiden ja tekoälyn hyödyntämiseen. Reaaliaikatalouteen liittyen talousdatan digitalisointi on koko yhteiskuntaa läpileikkaava, ja tässä yritysten hyödyt on arvioitu merkittäviksi pelkästään suorina prosessin muutoksista aiheutuneina säästöinä. Muu välillinen hyöty yrityksille ja julkiselle sektorille ml. harmaan talouden valvonta tulevat tähän päälle. Lisäksi keskeisenä osana panostetaan tietoturvaan ja kyberturvallisuuteen.

4.4.4 Muut elpymisvälineen kautta rahoitettavat ohjelmat ja välineet

Mahdollisia muita ohjelmia, jotka tukevat painopisteen tavoitteiden toteuttamista ovat:

- Verkkojen Eurooppa –väline
- Digital Europe Programme
- REACT-EU
- Horizon Europe

4.5 Painopiste 5: Työmarkkinoiden toiminta, työttömille suunnatut palvelut ja työelämän kehittäminen

Koronakriisi on heikentänyt huomattavasti työllisyystilannetta Suomessa. Työllisyys on laskenut varsin selvästi vuoden 2020 ensimmäisellä puoliskolla ja laskun ennustetaan jyrkkenevän vuoden lopussa hitaahkon taudista elpymisen supistaessa kokonaistuotantoa ja vähentäessä työn kysyntää. Taantumun seurauksena myös työttömien määrän ennustetaan lisääntyvän loppuvuodesta alkuvuotta enemmän. Vaikka taantuma rajoittuisi enimmäkseen kuluvaan vuoteen ja talouskasvun ennustettu palautuminen alkaisi asteittain kohentaa työvoiman kysyntää, ennustetaan työllisyysasteen jäävän 71,5 prosenttiin ja työttömyyden 8 prosenttiin vuonna 2022.

Näiden suhdanneluonteisten vaikutusten rinnalla työmarkkinoilla on pitkän aikavälin rakenteellisia haasteita, jotka vaativat ratkaisuja. Suomi kohtaa erityisesti väestön ikääntymisen aiheuttamat paineet monia muita maita aiemmin. Maamme työikäinen väestö supistuu ja rakenteellinen työttömyys on jäänyt korkealle tasolle. Lisäksi teknologinen murros ohjaa työmarkkinoiden toimiala- ja ammattirakenteen muutosta, mikä heijastuu myös tuleviin osaamistarpeisiin.

Budjettiriihen (syykuu 2020) yhteydessä hallitus linjasi, että hallituskauden aikana toteutetaan taloutta vahvistavia työllisyystoimia, joiden tavoitteena on saavuttaa 80 000 lisätyöllisen työllisyysvaikutukset. Samalla päätettiin myös työllisyyskokonaisuudesta, jolla tavoitellaan 31 000 – 36 000 lisätyöllistä, yhteenlaskettuna hallituksen jo aikaisemmin tekemien työllisyyttä kasvattavien toimien kanssa. Tässä kokonaisuudessa on mukana systeeminen muutos kohti pohjoismaista työllisyyspalvelumallia, nuorten työllisyyttä ja koko väestön koulutustasoa parantavia toimia sekä kokonaisuus yli 55-vuotiaiden työllisyysasteen ja työmarkkina-aseman parantamiseksi

Työmarkkinoiden toiminnan, työttömille suunnattujen palvelujen ja työelämän kehittämisen osalta Suomen kestävä kasvun ohjelmassa korostuvat mm. pohjoismaisen työvoimapalvelumallin toimeenpano, asiakaslähtöisten TE-palvelujen ja niiden monialaisen yhteistyön vahvistaminen sekä digiloikka, mukaan lukien yritys yhteistyön ja kansainvälisten rekrytointien edistäminen, äkillisen rakennemuutoksen edellyttämät toimenpiteet, nuorten ja maahanmuuttajien työmarkkinoille pääsyn edistäminen sekä työhyvinvoinnin ja työelämässä olevien työkyvyn edistäminen.

4.5.1 Työmarkkinoiden toimivuus ja kohtaanto

Kokonaisuudella vastataan työmarkkinoiden murroksen ja elinkeinoelämän uudistumisen tuomiin osaamistarpeisiin sekä nopeutetaan avoimien työpaikkojen ja työnhakijoiden kohtaantoa yksilöllisillä monialaisilla ja paikallisilla palveluilla.

Tehostetuilla TE-palveluilla sekä alueellista ja ammatillista liikkuvuutta lisäävillä toimenpiteillä tavoitellaan osaavan työvoiman saatavuuden varmistamista ja kohtaannon edistämistä. Tavoitteena on vahvistaa aktiivista työvoimapolitiikkaa sekä henkilöasiakkaiden että aktiivisen yritys yhteistyön osalta. Toimenpiteet tukevat marraskuussa 2020 valmistuvan uuden TE-palvelustrategian ja pohjoismaisen työvoimapalvelumallin toimeenpanoa. Lisäksi toimenpiteillä vahvistetaan ja kehitetään edelleen koronapandemian myötä tehtyä digiloikkaa TE-palveluissa ja työmarkkinoiden toimivuuden kehittämisessä.

TE-palveluiden yritys yhteistyö on erittäin tärkeässä roolissa työllisyyden edistämässä, yritysten kohtaanto- ja rekrytointiongelmien ratkaisemisessa sekä potentiaalisten kasvavien ja kansainvälistyvien yritysten tunnistamisessa. Tavoitteena on vahvistaa TE-palveluiden aktiivista yritys yhteistyötä ja lisätä yritysten kontaktointia. Koronakriisin aiheuttama lomautusten ja työttömyyden kasvu vaatii nopeita toimenpiteitä yritys kontaktoinnin tueksi. Työ- ja koulutusperäisen maahanmuuton lupaprosessia nopeutetaan.

Heterogeenisen maahan muuttaneiden ryhmän kiinnittymistä työmarkkinoille edistetään. Tavoitteena on parantaa maahanmuuttajien osaamistason nostoa ja kiinnittymistä työmarkkinoille sekä nopeuttaa etenkin koulutettujen maahanmuuttajien ja kansainvälisten opiskelijoiden työllistymistä osaamistaan vastaaviin töihin.

Äkillisen rakennemuutoksen toimenpiteillä estetään aluetalouden taantuminen, edistetään uusien työpaikkojen syntymistä ja vanhojen uudistumista sekä huolehditaan työntekijöiden mahdollisimman nopeasta uudelleentyöllistymisestä. Lähtökohtana ra-

kennemuutosten hallinnassa on alueellisten toimijoiden oma vastuu elinkeinorakenteen kehityksen jatkuvasta ennakoinnista, toimintaympäristön seurannasta sekä elinkeino- ja työllisyyspolitiikan normaalitoimista.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Pohjoismainen työvoimapalvelumalli: kehitetään aktiivista työvoimapolitiikkaa pohjoismaisen työllisyyspalvelumallin mukaan.²¹ Mallilla odotetaan olevan merkittävät vaikutukset työttömyysjaksojen lyhentymiseen ja uusien työllisten syntyyn. Työhaun tukemiseksi ja palveluihin ohjaamiseksi työttömien palvelutarpeen arviointia kehitetään monialaisempaan suuntaan huomioimalla mm. osaamiseen, työ- ja toimintakykyyn liittyvät tekijät. Samalla lisätään työhaun yksilöllistä tukea ja kehitetään palveluprosessin sisältöjä. Pohjoismaisen työllisyyspalvelumallin ja palvelurakennemuutuksen toteuttaminen edellyttää huomattavia digitaalisia ratkaisuja ja tietojärjestelmien ja digitaalisten palvelualueiden kehittämistä sekä henkilöstön koulutusta.

Työmarkkinoiden tarpeiden ja tilannekuvan selvittäminen sekä osaamisen tunnistamisen digitaaliset ratkaisut: vahvistetaan TE-palveluiden aktiivista yritys yhteistyötä ja lisätään yritysten kontaktointia sekä kehitetään TE-digipalveluita palvelemaan jatkuvan oppimisen tavoitteita ja työnhakijoiden osaamisen kehittämistä. Samalla tuetaan erityisesti maahanmuuttajien osaamista ja osaamisen tunnistamista.

Ikääntyvien työntekijöiden tukeminen: yli 55-vuotiaiden työllisyysasteen nostamisen osalta odotetaan hallituksen työmarkkinajärjestöille antaman toimeksiannon valmistamista.

Työperäinen maahanmuutto ja kansainvälisten rekrytointien helpottaminen: tuotetaan automaatiota hyödyntävä, sujuva ja asiakaslähtöinen työ- ja koulutusperäisen maahanmuuton kokonaisprosessi digitaalista infrastruktuuria vahvistamalla. 2021/2022 voimaantulevien ulkomaalaislainsäädännön muutosten toimeenpano ja uudistetun prosessin käyttöönotto edellyttävät poikkihallinnollista (TEM, UM, SM, STM, OKM, VM) digitalisaatiokokonaisuutta.

²¹ Työhaun aloitusta muutetaan niin, että työnhakija kohdataan työhaun ensimmäisen kolmen kuukauden aikana kahden viikon välein. Lisäksi kuuden kuukauden työttömyyden jälkeen seuraisi jatkossa aina uusi kuukauden kestävä intensiivijakso, jossa työtön kohdataan kahden viikon välein. Työnhakijalle asetetaan määrällinen työnhakuvelvoite, joka voi olla 0–4 työpaikan hakeminen kuukaudessa. Työhaun edistymistä seurataan sähköistä järjestelmää hyödyntäen.

Maahanmuuttajien työllistymisen tukeminen: TE-palvelujen ja muiden kotoutumista edistävien palvelujen palvelutarjonnan laajentaminen, laadun vahvistaminen ja palveluprosessien tehostaminen. Kehitetään ratkaisuja, jotka tukevat erityisesti maahanmuuttajanaisten kotoutumista, kielen oppimista ja työmarkkinoille pääsyä.

Äkillisissä rakennemuutostilanteissa oikein kohdennettuja ja mitoitettuja työllisyys-, elinkeino- ja aluekehitys- ym. toimenpiteitä.

Tarkemmat tavoitteet

Kaikilla toimilla tavoitellaan työllisyyden paranemista. Välitavoitteina on mm. työttömyysvirtoja, työvoimapalveluiden kohdistumista ja työnhakijoiden työnhakuelvointeita ja -aktiivisuutta sekä työ- ja koulutusperusteisten oleskelulupien käsittelyn automaatiota ja keskimääräistä käsittelyaikaa mittaavia indikaattoreita.

4.5.2 Nuorisopaketti

Nuorisopaketilla vauhditetaan nuorten pääsyä työmarkkinoille vahvistamalla Ohjaamoiden monialaisuutta sekä tukemalla lastensuojelun jälkihuollon asiakkaiden (18–25-vuotiaiden) aikuistumista. Vahvistetaan ammatillisen koulutuksen roolia työelämän kehittämisessä ja alueellisiin työllisyystarpeisiin vastaamisessa yhteistyössä TE-toimistojen ja Ohjaamojen kanssa

Ohjaamot ovat alle 30-vuotiaille suunnattuja matalan kynnyksen monialaisia palvelupisteitä. Ohjaamoiden monialaisuutta vahvistetaan ja kunnan työntekijöiden moniammatillisuutta laajennetaan.

Toimenpidekokonaisuus toteuttaa myös hallitusohjelman kirjausta: ”Kehitetään lastensuojelun jälkihuoltoa. Annetaan nuorelle riittävä tuki matkalla aikuisuuteen.” Lainsäädännölliset muutokset (kuten lastensuojelun jälkihuollon ikärajan nostaminen 25 vuoteen) ovat tuoneet työllisyyden tuen aiempaa keskeisempään asemaan jälkihuollon kehittämisessä. Kokonaisuus kuuluu EU:n nuorisotakuun toteuttamiseen.

Aikuistumisen tuen tavoitteena on mm. vähentää koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien jälkihuollon asiakkaiden määrää, lisätä heidän osallisuuttaan yhteiskunnassa ja lähiyhteisöissä, minimoida nuorten rikollista käyttäytymistä, sekä vahvistaa toimijoiden verkostoja ja yhteistyötä käytännön tasolla.

Lisäksi tuetaan nuoria, joihin koronaviruskriisin vaikutukset ovat iskeneet eniten.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Ohjaamoita vahvistetaan monialaisesti ja määräaikaisesti erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon ja koulutusalan asiantuntijoilla. Kannustinmallilla varmistetaan, että kunnilla on riittävästi välittömiä kannustimia ylläpitää ja kehittää Ohjaamojen monialaista palvelukykyä.

Aikuistumisen tuki jälkihuoltonuorille: vahvistetaan jälkihuollossa olevien nuorten asemaa ja kiinnitetään erityistä huomiota kohderyhmään kuuluvien nuorten toiminta- ja työkyvyn ja valmiuksien vahvistamiseen. Kehitetään rakenteellista yhteistyötä, autetaan ko. nuoria uranvalinnoissa ja kytketään urasuunnitelmat tavoitteellisen jälkihuollon kokonaisuuteen. Pilotoidaan ammatillista monialaisuutta ja vahvistetaan asiantuntijoiden osaamista.

Lisäksi tuetaan nuoria, joihin koronaviruskriisin vaikutukset ovat iskeneet eniten, mm. kuromalla umpeen kriisin aiheuttamaa oppimisvelkaa, vähentämällä koulutuksen keskeyttämistä ja lisäämällä koulutuksen tasa-arvoisuutta (esim. digitaalisten välineiden hankinta sekä uudet oppimisympäristöt, ml. koko korkeakoululaitoksen yhteiset kansalliset oppimisalustat, ja innovaatiot opetustoiminnassa).

Tarkemmat tavoitteet

Asetetaan Ohjaamojen monialaisen palvelukyvyn parantumista ja nuorten työmarkkinoille pääsyn edistämistä sekä jälkihuollossa olevien nuorten osallisuutta, koulutukseen kiinnittymistä ja työllistymisen vahvistumista koskevat mittarit.

4.5.3 Työhyvinvointi, tuottavuus ja työkyvyn kehittäminen työelämässä

Tavoitteena on edistää työhyvinvointia ja työelämässä olevien työkykyä tavalla, joka tukee työllisyysasteen nostamista ja tuottavuutta. Osatyökykyisten osalta tavoitteena on, että osatyökykyiset työllistyvät ja pysyvät työssään entistä paremmin. Työkyvyn tuen palveluiden saatavuus ja laatu vastaavat työttömien työkyvyn tuen palvelutarvetta. Osana työelämän kehittämisen kokonaisuutta luodaan kokonaiskuva työhyvinvointiin ja työkykyyn kohdennettavista toimenpiteistä ja niiden työllisyysvaikutuksista sekä kustannusvaikuttavuudesta ja toteutetaan toimenpidekokonaisuudet. Tavoitteena on lyhyellä aikavälillä tukea Suomen toipumista koronakriisistä ja pidemmällä aikavälillä turvata talouden kehitystä tukemalla työpaikkojen omaa kehittämistoimintaa ja uuden teknologian hyödyntämistä.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Osatyökykyisten työttömien työllistymistä ja työkyvyn tuen palvelukokonaisuutta vahvistetaan. Eri hallinnonalojen toimintaa uudistetaan niin, että osatyökykyisten työttömien palvelutarpeet tunnistetaan ja arvioidaan oikea-aikaisesti, palveluihin ohjaaminen ja pääsy sekä palvelujen ja etuuksien yhteensovittaminen ovat tarkoituksenmukaisia. Tämä vaatii investointeja digitaalisiin työkaluihin, tiedon siirtymiseen hallinnonalojen välillä ja tiedolla johtamiseen. Työkyvyn tuen palvelukokonaisuus vaatii investointeja palveluiden saatavuuteen, palveluiden laatuun ja osaamiseen sekä sisältöjen uudistamiseen.

Osasairauspäivärahan käytön lisääminen ja kuntoutuspalvelujen vahvistaminen voivat tukea työkyvyn palautumista. Selvitettävänä oleva malli uudesta välityömarkkinatoimijasta, joka tarjoaa osatyökykyisille työtä ja siihen integroituneena palveluja, voivat vahvistaa osatyökykyisten työllistymisedellytyksiä avoimille työmarkkinoille ja tukea heidän työssä pysymistään.

Mielenterveysosaamisen vahvistaminen työpaikoilla ja työterveyshuolloissa voi tukea työikäisen työkykyä. Tämä toteutuu levittämällä vaikuttavuusarvioituja mielenterveyttä, hyvinvointia ja työkykyä vahvistavia keinoja ja menetelmiä työpaikkojen ja työterveyshuoltojen käyttöön. Nuorille kohdistettu matalan kynnyksen mielenterveyttä vahvistava tuki voi ehkäistä mielenterveysperusteista työkyvyttömyyseläkkeitä.

Toteuttamalla työpaikoille suunnatut toimenpidekokonaisuudet sekä kehittämällä työhyvinvointia ja työelämän toimintamalleja pidennetään työuria, lisätään toimialojen vetovoimaisuutta ja kohtaantoa ja parannetaan tuottavuutta ja kilpailukykyä. Tutkimus työhyvinvointiin (ml. tuottavuusnäkökohdat) ja työkykyyn kohdennettavien toimenpiteiden työllisyysvaikutuksista ja kustannusvaikuttavuudesta tuottaa tarvittavan arviointikehikon ja tutkimusasetelmat, indikaattorit ja tutkimusaineiston, ja näitä voidaan jatkossa hyödyntää palveluissa toiminnan seuraamiseksi, kehittämiseksi ja johtamiseksi.

Tarkemmat tavoitteet

Tavoitteita ja niiden saavuttamista tarkastelevat tarkemmat indikaattorit rakennetaan ja määritellään aiheeseen liittyvässä tutkimuksessa. Oleellisia tekijöitä ovat mm. mittarit ja käytännöt työ- ja toimintakyvyn sekä työhyvinvoinnin mittaamiseksi. Uudistusten osalta tärkeä mittari on pilottien ja tutkimuksellisten koeasetelmien avulla arvioidut vaikutukset työ- ja toimintakykyyn sekä työllisyyteen. Osatyökykyisten osalta oleellisia mittareita ovat mm. osatyökykyisten osallistuminen työelämään ja työllistyminen avoimille työmarkkinoille. Julkisen talouden näkökulmasta oleellista on myös arvioida toimenpiteiden vaikutuksia työttömyysturvan ja työkyvyttömyysetuuksien menoihin.

Horisontaaliset tavoitteet (koko painopisteen osalta)

Tuetaan julkisen hallinnon uudistumisen, työmarkkinoiden toimivuuden ja kohtaanon sekä osatyökykyisten työllistymispalveluiden edellyttämää digiloikkaa. Rakennetaan yhteisten tilannekuvien edellyttämät tietopohjat ja hyödynnetään data-analytiikkaa monipuolisesti. Lisätään työnantajien, erityisesti pk-yritysten, ja työntekijöiden vihreän siirtymän ja digitalisaation tietoja ja taitoja. Lisätään yritysten kyvykkyyttä hyödyntää digitalisaation tuomia mahdollisuuksia ja kehittää liiketoimintaa kestävästi ja kannattavasti.

Painopisteen kärjet

Painopisteessä korostuvat pohjoismaisen työvoimapalvelumallin toimeenpano, TE-palvelujen vahvistaminen ja digiloikka, mukaan lukien yritysysteistyön ja kansainvälisten rekrytointien edistäminen, äkillisen rakennemuutoksen edellyttämät toimenpiteet, nuorten ja maahanmuuttajien työmarkkinoille pääsyn edistäminen sekä työhyvinvoinnin ja työelämässä olevien työkyvyn edistäminen.

4.5.4 Muut elpymisvälineen kautta rahoitettavat ohjelmat ja välineet

Tunnistetaan mahdolliset täydentävyydet EU:n elpymisvälineen muiden ohjelmien ja instrumenttien kanssa samoin kuin EU:n monivuotiseen rahoituskehykseen nähden.

4.6 Painopiste 6: Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuuden vahvistaminen ja kustannusvaikuttavuuden lisääminen

Hyvin toimivat sosiaali- ja terveystalvet ovat avainasemassa yhteiskunnan resilienssin ja koheesion turvaajina. Covid-19-kriisin seurauksena eriarvoistuminen on Suomessa lisääntynyt, sillä kriisin vaikutukset eivät ole jakautuneet tasaisesti. Terveystalvien ongelmien lisäksi kriisi on aiheuttanut merkittäviä sosiaalisia ongelmia, jotka voivat hoitamattomina heikentää pitkäkestoisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintakykyä. Epidemian aikana sosiaali- ja terveydenhuoltoon on syntynyt ennenäkemätön palvelu- ja hoitovelka, joka vaarantaa palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden ja jonka purkaminen vaatii mittavia resursseja ja toimintamallien muutosta. Pitkittyvä covid-19-pandemia heijastuu myös sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön hyvinvointiin ja

jaksamiseen, mikä vaikuttaa negatiivisesti alan vetovoimaan tilanteessa, jossa jo nyt on pulaa osaavasta työvoimasta.

Euroopan komissio on maakohtaisissa suosituksissaan (2019 ja 2020) kehottanut Suomea toteuttamaan tarvittavat toimenpiteet pandemian torjumiseksi, talouden ylläpitämiseksi ja alkavan elpymisen tukemiseksi, puuttumaan terveydenhuollon henkilöstöpulaan terveydenhuoltojärjestelmän kantokyvyn parantamiseksi sekä (vuodesta 2013 alkaen) parantamaan sosiaali- ja terveystalouden kustannustehokkuutta ja yhdenvertaista saatavuutta.

Painopistealueen päätavoitteena on purkaa covid-19-pandemian aiheuttamaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelu- ja hoitovelkaa, edistää perustason hoitotakuun toteutumista, edistää sosiaali- ja terveystalouden henkilöstön riittävyyttä ja alan pito- ja vetovoimaa, kaventaa sosiaalista eriarvoisuutta sekä panostaa sosiaalisten ja terveysongelmien nykyistä varhaisempaan ja vaikuttavampaan ennaltaehkäisyyn. Tavoitteena on, että väestö saa tarvitsemansa sosiaali- ja terveystalouden palvelut yhdenvertaisesti ja että palveluihin pääsee helposti ja kynnyksettömästi.

Sosiaali- ja terveystalouden kustannusvaikuttavuuden vahvistaminen ja alan vetovoiman lisääminen edellyttävät investointeja uusien, palveluiden saatavuutta parantavien ja joustavien toimintamallien sekä digitaalisten ratkaisujen käyttöönottoon sekä tietopohjan ja osaamisen vahvistamista. Painopisteen mukaisilla investoinneilla edistetään myös sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen tavoitteita ja tuetaan osaltaan uudistuksen täytäntöönpanoa.

4.6.1 Hoito- ja palveluvelan purkaminen sekä hoitoon pääsyn nopeuttaminen

Kokonaisuudessa investoidaan uusiin, palveluiden saatavuutta parantaviin ja joustaviin sekä ihmislähtöisiin toimintamalleihin. Koko maassa otetaan käyttöön hoitoon pääsyä nopeuttavia uusia työnjaon muotoja ja toimintamalleja. Asiakkaat saavat tarvitsemansa palvelut sujuvasti omaan arkeensa yhteen sovitettuina palveluketjuina ja -kokonaisuuksina. Uusilla toimintamalleilla ja digitaalisilla ratkaisuilla edistetään myös sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen tavoitteita ja tuetaan osaltaan uudistuksen täytäntöönpanoa.

Sosiaalipalveluissa otetaan käyttöön nykyistä vaikuttavampia toimintamalleja, joilla tuetaan ihmisten arjessa selviytymistä, sosiaalista osallisuutta ja toimintakykyä sekä kavennetaan koronaviruskriisin seurauksena lisääntyneitä eriarvoisuuksia. Toimenpiteet kohdennetaan erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin.

Sekä sosiaali- että terveyspalveluissa varmistetaan asiakastiedon kulku sekä palveluiden yhteensopivuus kuntien sivistys- ja työllisyyspalveluiden kanssa, varmistetaan sote-uudistuksen kehitystyössä lähipalveluiden vahvistuminen sekä riittävän kattavat palveluverkot uusilla toimintamalleilla (yhdistäen digi, liikkuva, fyysinen palvelu, kotiin tuleva palvelu).

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Hoidon ja palvelujen saatavuutta lisätään purkamalla koronavirustilanteen aiheuttamaa hoito-, kuntoutus- ja palveluvelkaa sekä edistämällä hoitotakuun toteuttamista perustasolla. Tämä tehdään resursoimalla digitalisaatioon omahoidossa, hoitoon ja palveluihin hakeutumisessa, palvelujen saatavuudessa ja toteutuksessa sekä hyödyntämällä palvelusetelin käyttöä. Terveystieteiden painopistettä siirretään erikoissairaanhoidosta perustasolle.

Oikea-aikaista sosiaalialan ammattilaisten ja monialaisen tuen saantia parannetaan, asiakas- ja palveluohjausta ja omatyöntekijän roolia vahvistetaan, kehitetään kotiin vietäviä ja liikkuvia palveluita sekä laajennetaan yhteisöosiaalityön ja etsivän sosiaalityön toimintamalleja.

Henkilöstön riittävyyden ja alan veto- ja pitovoiman varmistamiseksi lisätään ammatillista jatko- ja täydennyskoulutusta eri koulutustasoilla. Tuetaan toimenpideohjelmalla johtamista, henkilöstön työhyvinvointia ja osaamista kiinnittäen erityisesti huomiota ikääntyvän työvoiman työurien pidentämiseen. Tuetaan kehittämistyötä korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien pätevyyspolkujen vakinaistamiseksi.

Tarkemmat tavoitteet

Toimenpiteillä tavoitellaan hoidon ja palvelujen saatavuuden parantumista, hoitoon pääsyn nopeutumista ja alan veto- ja pitovoiman lisääntymistä. Välitavoitteena on mm. uusien toimintamallien käyttöön ottoa koskevien hankkeiden käynnistyminen ja indikaattorina uusien toimintamallien kattavuus. Tarkemmat indikaattorit ja mittarit määritellään yhdessä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijalaitosten kanssa.

4.6.2 Sosiaali- ja terveyspalvelujen laadun, kustannusvaikuttavuuden ja tietopohjan sekä osaamisen vahvistaminen

Osana sosiaalihuollon kehittämisohjelmaa alueille luodaan sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus-, kehittämis- ja innovaatorakenteita vahvistamaan palvelujärjestelmässä

tehtävää tutkimusta kehittämään sosiaalihuollon palvelujen ja menetelmien arviointia ja vaikuttavuutta. Käynnistetään työ kustannuksia ja kustannusvaikuttavuutta koskevan seurantatiedon ja mittarien sisällyttämiseksi näyttöön perustuviin toimintamalleihin väestön hyvinvoinnin sekä palveluiden kustannusvaikuttavuuden ohjaamiseksi.

Sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimavaltaisella toimialalla laatu ja kustannusvaikuttavuus edellyttävät tietopohjan vahvistamisen ohella uusia ratkaisuja osaamisen kehittämiseen. Sosiaali- ja terveydenhuollossa osaamisen johtamista uudistetaan ammatillisen osaamisen jatkuvan kehittämisen periaatteiden mukaisesti. Henkilöstön osaamisen suunnitelmallinen ja pitkäjänteinen kehittäminen edellyttää alueellisesti riittävän yhtenäisten osaamistarpeen arvioinnin ja osaamisen kehittämistrakenteiden ja -käytäntöjen vakiinnuttamista osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämistoimintaa.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Otetaan sosiaali- ja terveydenhuollossa käyttöön kansallisesti yhtenäisiä ja vaikuttavia palveluja ja menetelmiä ja kehitetään niiden vaikuttavuuden arviointia. Käynnistetään työ kustannuksia ja kustannusvaikuttavuutta koskevan tiedon sisällyttämiseksi osaksi näyttöön perustuvia toimintamalleja, kuten kansallisten näyttöön perustuvien suositusten laatimista, päivittämistä ja käyttöönoton tukea sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoiman määrittämistä. Palvelujärjestelmässä tehtävää tutkimusta vahvistamalla tuotetaan tutkimusnäyttöä, jolla parannetaan sosiaali- ja terveydenhuollon laatua ja kustannusvaikuttavuutta sekä alan vetovoimaa.

Vahvistetaan tietopohjaa rakentamalla tarvittavat seurantatavat ja mittarit väestön hyvinvoinnin ja palveluiden kustannusvaikuttavuuden seurantaan ja ohjaamiseen. Tällä tuetaan tiedolla johtamista sekä uusien analytiikkatekniikoiden kuten koneoppimisen (tekoälyn) käyttöönottoa. Paikataan tietopohjan puutteita edistämällä sosiaali- ja terveystietojen toisiokäyttöä ja kansallisten laaturekisterien kehittämistä. Otetaan alueilla käyttöön yhtenäiset rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin menetelmät ja luodaan niiden edellyttämä infrastruktuuri. Tiedolla johtamisen kokonaisuudessa tulee myös ottaa huomioon vuoden 2023 jälkeen tiivistyvä yhteistyö hyvinvointialueiden ja kuntien välillä koskien niin hyvinvointi- kuin kustannustietoakin sekä asiakastiedon liikkumista.

Kehitetään hyvinvointitaloudellisten vaikutusten arviointimekanismia yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi. Uudistetaan tietopohjaa vastaamaan hyvinvointitaloudellisten vaikutusten arvioinnin tarpeita ja kehitetään päätöksenteon työmenetelmiä.

Kokonaisuus tukee sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen edellyttämää perustietorakenteiden luomista sekä tietojohdamisen vähimmäistietosisältöjen määrittelyä kansallisen ohjauksen mahdollistamiseksi.

Tarkemmat tavoitteet

Toimenpiteillä tavoitellaan sosiaali- ja terveydenhuollon nykyistä vahvempaa tietopohjaa, vaikuttavampia käytäntöjä ja menetelmiä sekä uusia tutkimus- ja kehittämiskäytäntöjä. Välitavoitteena on mm. uusien toimintamallien käyttöön ottoa koskevien hankkeiden käynnistyminen ja indikaattorina uusien toimintamallien, menetelmien ja rakenteiden kattavuus. Tarkemmat indikaattorit ja mittarit määritellään yhdessä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijalaitosten kanssa.

4.6.3 Monialaiset kynnyksettömät palvelut, ennaltaehkäisy ja ongelmien varhainen tunnistaminen

Monialaisissa kynnyksettömissä lähipalveluissa ihminen saa tarvitsemansa tuen ja avun ajoissa ja nykyistä kevyemmällä tukimuodoilla. Asiakasohjausta kehittämällä varmistetaan, että henkilöt ohjautuvat heti ensikontaktista asianmukaisiin palveluihin. Tavoitteena on myös kehittää hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen digitaalisia palveluja ja niihin liittyviä uusia monialaisia ja -toimijaisia (ml. kuntien ja järjestöjen palvelut) toimintamalleja sekä varmistaa niiden laadun toteutuminen kansallisesti. Toimenpiteitä vahvistetaan ennaltaehkäisyä, laajennetaan ja kehitetään etsiviä ja kynnyksettömiä vastaanottopalveluja sekä lisätään palvelutarpeiden ennakoimista ja lähipalvelujen kohdentamista hyödyntämällä mm. digitaalisia ratkaisuja, kehittyneitä analytiikkaa ja tekoälyratkaisuja.

Kuvaus investointi- ja uudistuskokonaisuuksista

Hyvinvoinnin kansallisessa palvelukonseptissa uudistetaan viranomaisten ja kolmannen sektorin yhteistyönä osallisuutta, terveyttä ja hyvinvointia edistäviä toimintamalleja ja palveluita sekä tehdään yhteistyötä yritysten kanssa. Vahvistetaan yhteistyössä järjestöjen ja seurakuntien kanssa eri väestöryhmien keskinäisiä apu- ja tukiverkostoja sekä asuin ympäristöjen yhteisöllisyyttä. Lisätään palveluohjauksen osaamista ja digitaalisia työmenetelmiä niin, että eri toimijoilla on edellytykset tunnistaa ja löytää tuen tarpeessa olevat henkilöt, jotka ovat jääneet palvelujen, työn ja toimeentulon ulkopuolelle. Myös liikkuvia ja kotiin tulevia palveluita tuetaan.

Rakennetaan hyvinvoinnin palvelukonseptin tueksi monialainen digitaalinen palvelukonsepti, joka sisältää esimerkiksi hyvinvointitarkastuksen ja -valmennusta, kynnyksellisiä mielenterveyspalveluita, ohjausta erilaisiin asiakkaan tarpeita vastaaviin palveluihin, kuten liikunta-, ravitsemus-, luonto- ja kulttuuripalveluihin sekä järjestöjen palveluihin. Laajennetaan ja vakiinnutetaan kulttuuri- ja liikuntalähetteen toimintamallit. Rakennetaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen digitaalisten palvelujen laadun varmistamisen järjestelmä kansallisesti.

Tarkemmat tavoitteet

Toimenpiteillä tavoitellaan ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä digiosallisuuden kehitystä, uusia monialaisia hyvinvointia tukevia (digitaalisia) palveluja ja lähipalveluita sekä uusia hyvinvoinnin asiakaslähtöisiä palvelukonsepteja. Välitavoitteena on mm. uusien toimintamallien käyttöönottoa koskevien hankkeiden käynnistyminen ja indikaattoreina uusien toimintamallien, digitaalisten palvelujen ja hyvinvoinnin palvelukonseptien kattavuus sekä myönteinen asiakaskokemus ja palaute. Tarkemmat indikaattorit ja mittarit määritellään yhdessä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijalaitosten kanssa.

Horisontaaliset tavoitteet

* Ehdotetut investointi- ja uudistuskokonaisuudet edistävät digitalisaatiota ja vihreää siirtymää. Investointikokonaisuudessa laajennetaan digitalisaation hyödyntämistä uudella toiminta-alueella, jolla sen systemaattisen käytön kehittämistarpeet korostuivat koronaviruskriisin aikana. Samalla on huolehdittava digisyrjäytymisen riskin vähentämisestä.

* Digitaalisten ratkaisujen, kuten etäpalveluiden ja -neuvonnan, lisääntyminen voi edistää myös vihreää siirtymää vähentämällä tarpeetonta asiakkaiden ja henkilöstön liikkumista sekä energian ja materiaalien kulutusta.

* Sosiaali- ja terveydenhuollon digitaalisia ratkaisuja ja niiden tehokasta hyödyntämistä edistävät investoinnit tukevat myös viidennen eurooppalaisen lippulaivahankkeen ”Nykykaikaistaminen” (”Modernise”) tavoitetta, jonka mukaan julkishallinnon olisi tarjottava yhteentoimivia, yksilöllisiä ja käyttäjäystävällisiä digitaalisia julkisia palveluja.

4.6.4 Painopisteen kärjet

Painopisteen keskeiset kokonaisuudet liittyvät covid-19-pandemian aiheuttaman hoito- ja palveluvelan purkamiseen sekä hoitoon pääsyn nopeuttamiseen uusilla kustannusvaikuttavilla toimintamalleilla ja digitaalisilla ratkaisuilla, sekä haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin kohdistettaviin toimenpiteisiin. Lisäksi rahoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollon tietopohjan ja kustannusvaikuttavuuden parantamista sekä ennaltaehkäisyn ja kynnyksettömien palvelujen vahvistamista.

Lähteet

Alloza, M., Cozmanca, B., Ferdinandusse, M. ja Jacquinet, P. (2019), "Fiscal spillovers in a monetary union", ECB Economic Bulletin Issue 1, 2019.

Bordon, A. R., Ebeke, C. ja Shirono, K. (2016), "When Do Structural Reforms Work? On the Role of the Business Cycle and Macroeconomic Policies", IMF Working Paper 16/62.

Digibarometri (2020), Kyberturvan tilannekuva Suomessa, 11.6.2020.

Euroopan komissio (2020), Digitaalitalouden ja -yhteiskunnan indeksi (DESI) 2020, 11.6.2020.

Euroopan komissio (2020), "Euroopan datastrategia, Komission tiedonanto", KOM(2020) 66 lopullinen, 19.2.2020.

Euroopan komissio (2020), "Euroopan digitaalista tulevaisuutta rakentamassa", Komission tiedonanto, KOM(2020) 67 lopullinen, 19.2.2020.

Euroopan komissio (2020), Suomen maaraportti, SWD(2020) 525 final.

Euroopan komissio (2020), The European Data Market Monitoring Tool, July 2020.

Euroopan komissio (2019), Komission tiedonanto, Euroopan vihreän kehityksen ohjelma, Joulukuu 2019.

IMF (2020), Fiscal Monitor - April 2020.

Liikenne- ja viestintäministeriö (2020), "Fossiilittoman liikenteen tiekartta -työryhmän loppuraportti", Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 2020:17.

OECD (2019), "ICT Investments in OECD countries and partner economies", OECD Digital Economy papers No. 280, April 2019.

Pylvänäinen, J., Lehtola, J., Nieminen, T., Brotherus, M., Sandelin, E., Wallin, J. ja Artukka, J. (2020), "Kohti digitaalista ja älykästä rautatieliikennettä – Digirata selvityksen loppuraportti", Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 2020:6.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2020), Suomen kasvumahdollisuudet, Kasvuportfolio 2.0.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2020), "Teknologia, investoinnit, rakennemuutos ja tuottavuus – Suomi kansainvälisessä vertailussa", Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:5.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2020), Toimialakohtaiset vähähiilisyystiekartat.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2017), "Valtioneuvoston selonteko kansallisesta energia- ja ilmastostrategiasta vuoteen 2030", Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2017:4.

Valtioneuvoston kanslia (2020), Reilulla siirtymällä kohti hiilineutraalia Suomea - tiekartta hiilineutraaliustavoitteen saavuttamiseksi. 3.2.2020.

Valtioneuvoston kanslia (2020), "Suomen biodiversiteettistrategian ja toimintaohjelman 2012-2020 toteutuksen ja vaikutusten arviointi". Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:36.

Valtiovarainministeriö (2020), "Taloudellinen katsaus: Syksy 2020", Valtiovarainministeriön julkaisuja 2020:70.

Ympäristöministeriö (2017), Valtioneuvoston selonteko keskipitkän aikavälinen ilmastosuunnitelmasta vuoteen 2030. Ympäristöministeriön raporteja 2017:20

Ympäristöministeriö (2020), Ilmastovuosikertomus 2020. Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:17

Ympäristöministeriö (2020). Pitkän aikavälin korjausrakentamisen strategia 2020-2050.

Liite 1 Muut elpymisvälineen kautta rahoitettavat ohjelmat ja välineet

REACT-EU-väline

Heinäkuun Eurooppa-neuvostossa sovittiin osana elpymisrahoituskokonaisuutta 47,5 miljardin euron (vuoden 2018 hinnoin) REACT-EU -välineestä ("Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe"), joka on lisärahoitusta käynnissä olevan 2014–2020 ohjelmakauden rakennerahasto-ohjelmiin.

Suomen EU-saanto on alustavan arvion mukaan REACT-EU -välineestä n. 160 miljoonaa euroa (vuoden 2018 hinnoin). Arvio tarkentuu jatkovalmisteluissa, kun varojenjakomenetelmän taustalla oleva tilastoaineisto täsmentyy. Keskeistä REACT-EU:n osalta on saada rahoitus käyttöön nopeasti, koska hankkeiden toteutusaika päättyy vuoden 2023 lopussa. REACT-EU-lisärahoituksen myötä rakennerahasto-ohjelmaan kanavoidaan EU-rahoituksen lisäksi myös valtion vastinrahoitusta. Kuntarahoitusta ei edellytetä kuntien haastavan taloustilanteen vuoksi. Käytettävissä olevat määrärahat olisivat siten yhteensä noin 280 milj. euroa (vuoden 2018 hinnoin).

Suomen Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 -rakennerahasto-ohjelmaan valmistellaan kahta uutta rahastokohtaista toimintalinjaa investointiprioriteetissa 'Covid-19 pandemian aiheuttaman kriisin vahinkojen korjaamisen tukeminen sekä pohjan luominen talouden vihreälle, digitaaliselle ja palautumiskykyä tulevalle elpymiselle'. Sisällöt ja tarvittava ohjelmamuutos valmistellaan työ- ja elinkeinoministeriön johdolla kumppanuusperiaatteen mukaisesti loppuvuoden 2020 aikana. Alustavasti varoja suunnitellaan kohdennettavaksi pk-yritystoiminnan tukemiseen erityisesti digitalisaation ja vihreän talouden näkökulmasta, T&K-toimiin, digitaaliseen osaamiseen sekä yritysten ja niiden henkilöstön muutoskyvykkyyden kehittämiseen. Alustavan suunnitelman mukaan noin 70 % rahoituksesta kanavoidaan Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) toimenpiteisiin ja 30 % Euroopan sosiaalirahaston (ESR) toimenpiteisiin. Rahoituksen hakemisessa, myöntämisessä, maksamisessa, seurannassa ja jatkotoimenpiteissä noudatetaan nykyisiä menettelyjä ja voimassaolevaa lainsäädäntöä.

REACT-EU-rahoituksella luodaan pohjaa talouden vihreälle, digitaaliselle ja palautumiskykyä tukevalle elpymiselle. Jäsenvaltiot päättävät itse, miten varat kansallisesti jaetaan alueittain ja rahastoittain (EAKR/ESR). Valmistelun lähtökohta on, että kaikki maakunnat saisivat REACT-EU-lisärahoitusta. Ahvenanmaan maakunnan osuus vastaisi ohjelmakauden 2014–2020 määrärahojen asukaslukuun perustuvaa määrätymisperiaatetta.

Ohjelmamuutos käsitellään rakennerahasto-ohjelman seurantakomiteassa joulukuussa 2020 ja se tulee valtioneuvoston hyväksyttäväksi arviolta tammikuussa 2021 tai heti, kun EU-asetukset on saatu voimaan. Samanaikaisesti valmistellaan tarvittavat tietojärjestelmämuutokset, jotta lisämäärärahat ovat maakunnan liittojen, ELY-keskusten ja muiden rahoittavien viranomaisten käytettävissä vuoden 2021 ensimmäisellä puoliskolla.

Horisontti Eurooppa -puiteohjelma

Eurooppa-neuvoston päätelmien mukaisesti Euroopan elpymisvälineen rahoituksesta siirretään 5,0 mrd. euroa (vuoden 2018 hinnoin) Horisontti Eurooppaan.

Tätä lisärahoitusta esitetään käytettävän Euroopan kasvustrategian eli vihreän kehityksen ohjelman (European Green Deal) edistämiseen sekä terveyteen liittyvään tutkimukseen ja siinä erityisesti tartuntatauteihin (communicable diseases) varautumiseen. Neuvoston Horisontti Eurooppa -puiteohjelmaa koskevassa yleisnäkemyksen johtolauseissa todetaan varoja käytettävän ainoastaan koronaviruskriisin aiheuttamien sosiaalisten, taloudellisten ja yhteiskunnallisten haittojen vähentämiseen. Tämä elpymisvälineestä rahoitettava lisärahoitus on käytettävä komission asetusehdotuksen ehdotuksen mukaan etupainotteisesti vuosina 2012–2024, siten että vähintään 60 % rahoituksesta sidottaisiin ennen vuoden 2022 loppua.

Elvytyspaketista tuleva rahoitus jaetaan kilpailuun perustuen tutkijayhteisön hankekemusten pohjalta osana Horisontti Euroopan hakuja. Nämä haut ovat avoimia kaikille EU-jäsenmaiden sekä ohjelman liitännäismaiden osallistujille puiteohjelman osallistumissääntöjen mukaisesti. Tästä syystä suomalaisille organisaatioille mahdollisesti tulevan rahoituksen määrää voidaan arvioida karkeasti nykyisen Horisontti2020-puiteohjelman menestyksen perusteella. Tällöin elvytyspaketista tulevasta lisärahoituksesta laskennallinen saanto suomalaisille toimijoille olisi noin 110 miljoonaa euroa (vuoden 2018 hinnoin).

InvestEU

InvestEU on uusi ohjelma, jossa EU:n budjettitakaus toimii Euroopan investointipankin tai muiden rahoituslaitosten lainarahoitushankkeissa riskinjakovälineenä (alentaen esimerkiksi vakuusvaatimuksia tai lainakorkoa), josta voivat hyötyä sekä julkisyhteisöt että yritykset. Ohjelman tavoitteena on yhdistää aiemmat eri politiikka-aloilla käytössä olleet EU:n rahoitusinstrumentit yhtenäiseksi investointiohjelmaksi.

InvestEU-ohjelmalla laajennetaan marraskuussa 2014 käynnistetyn Euroopan investointiohjelman toimivana pidettyä mallia sekä hyödynnetään osana tätä ohjelmaa pe-

rustetusta Euroopan strategisten investointien rahastosta (ESIR) saatuja oppeja. InvestEU:lla pyritään vauhdittamaan työpaikkojen luomista, investointeja ja innovointia EU:ssa ja luomaan monipuolinen ja joustava rahasto, joka saisi suuren osan hankkeiden rahoituksesta yksityiseltä sektorilta. Rahastossa on neljä osiota: (i) kestävä infrastruktuuri; (ii) kehitys, innovaatio ja digitalisaatio; (iii) pk-yritykset; (iv) sosiaaliset investoinnit ja taidot. Unionin ilmastopoliittiset tavoitteet on määrä ottaa läpileikkaavasti huomioon ja 30 prosenttia rahoituksesta on määrä osoittaa niiden edistämiseen.

Ohjelma on kysyntäperusteinen eikä sisällä ala- tai maakohtaisia kiintiöitä. Suomen saantoa ei ole mahdollista arvioida ennalta. Voidaan kuitenkin todeta, että suomalaiset toimijat ovat tähän mennessä hyödyntäneet EU:n investointirahoitusta suhteellisen hyvin. InvestEU:n mallina toimivasta ja samoin toimintaperiaattein toimivasta Euroopan strategisten investointien rahastosta Suomi on suhteessa BKT:hen hyötynyt kahdeksanneksi eniten Euroopassa.

Rahoitusinstrumenteilla täydennetään avustusmuotoista rahoitusta erityisesti koheesiopolitiikassa sekä tutkimus- ja innovaatorahoituksessa. Rahoitusinstrumenttien käyttöä perustellaan muun muassa niiden mahdollisuudella aktivoida mukaan yksityistä pääomaa ja siten vipuvaikutuksen avulla saada niukoilla julkisilla varoilla aikaan enemmän. Lainojen tullessa maksetuiksi takaisin ja takausten vapautuessa instrumenttien pääoma ja mahdollinen tuotto palautuvat takaisin uudelleen käytettäväksi, mikä lisää rahoituksen tehokkuutta.

Euroopan investointipankkiryhmän on ESIR:n tapaan ohjelman ensisijainen rahoituskumppani. Rahoituskumppaneiksi voi tietyin edellytyksin tulla jäsenvaltioiden kansallisia ja alueellisia kehityspankkeja sekä muita kansainvälisiä rahoituslaitoksia, jolla katsotaan olevan tarvittavaa asiantuntemusta ja kokemusta.

Heinäkuussa 2020 Eurooppa-neuvoston kokouksessa sovitun mukaisesti InvestEU-rahaston määrärahat monivuotisesta rahoituskehyksestä kaudeksi 2021–2027 ovat 2,8 mrd. euroa (vuoden 2018 hinnoin). Tätä täydennetään vuotta 2021 edeltävistä välineistä takaisin saatavilla varoilla. Lisäksi Eurooppa-neuvoston kokouksessa sovittiin, että ohjelmaan osoitetaan 5,6 mrd. euroa (vuoden 2018 hinnoin) elpymisvälineen rahoitusta. Tällä rahoituksella ohjelmalla luodaan (käyvin hinnoin) 23,5 mrd. euron suuruisen EU-takausta (varautumisaste 40 prosenttia), jolla ennakoitaan saatavan liikkeen runsaan 334 mrd. euron arvosta uusia investointeja.

Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF)

Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF) on osa kokonaisuutta, jolla unioni saavuttaa hiilineutraaliustavoitteensa 2050 mennessä kaikkien maiden osalta. JTF:n erityistehtävä on vähähiilisyteen siirtymän aiheuttamiin sosioekonomisiin haittavaikutuksiin vastaaminen työllisyyden ja kestävien aluetalouksien turvaamiseksi.

Suomen saanto JTF-rahastosta on noin 422 milj. euroa, josta monivuotisen rahoituskehiksen osuus 181 milj. euroa ja elpymisvälineen 241 milj. euroa (vuoden 2018 hinnat). Kansallisen osarahoituksen vähimmäismäärien osalta asetusneuvottelut Euroopan parlamentin ja neuvoston välillä ovat vielä kesken. Kansallisen osarahoituksen myöhemmin varmistuvasta vähimmäismäärästä riippuen JTF-kokonaisrahoitus olisi Suomessa noin 600–700 miljoonaa euroa. JTF-rahoituksen maakunnallisesta kohdentamisesta tehdään kansallisia päätöksiä ottaen huomioon EAKR- ja ESR-varojen vastaava kohdentaminen. Valtioneuvosto hyväksyy aikanaan Suomen kolmirahastojen (EAKR, ESR ja JTF) Uudistuva ja osaava Suomi -ohjelman vuosille 2021–2027. Siinä täsmennetään määrärahat ja käyttökohteet, kun EU-varoista on tehty lopulliset päätökset vuonna 2021.

Siirtymään liittyviin haasteisiin vastaamiseksi komissio on määrittänyt Suomen maara-portissa 2020 ensisijaisesti priorisoitavia investointitarpeita, jotka liittyvät (1) tehokasta ja puhdasta energian tuotantoa ja käyttöä tukevien innovatiivisten ratkaisujen kehittämiseen ja käyttöönottoon, (2) paikallisen talouden monipuolistamiseen ja sen varmistamiseen, että työntekijöillä, joihin siirtymä vaikuttaa, on tarvittavaa osaamista ja (3) turvetuotannosta vapautuvien alueiden kasvihuonevaikutuksen minimoimiseen, kuten laitosalueen kunnostamiseen, maan saneeraukseen ja käyttötarkoituksen muuttamiseen tehtäviin investointeihin.²² Komissio esittää rahoituksen saamisen edellytyksenä olevaksi hiilineutraaliussitoumukseksi Suomelle turpeen energiakäytön vähentämistä.

Rahastosta ei voida suoraan ohjata korvauksia yrittäjille kalustosta ja tuotannosta aiheutuneisiin menetyksiin. Sen sijaan turveyritysten tuotantosuunnan muutosta vähähiilisempiin ratkaisuihin voidaan edistää tutkimuksen ja innovaatioiden tukemisen avulla. 31.3.2021 mennessä valmistuu turvetyöryhmän selvitys siitä, miten turpeen käyttö suuntautuu hallitusti polton sijasta korkeamman jalostusasteen innovatiivisiin tuotteisiin energiankäytön puolittuessa 2030 mennessä. Vuoden 2021 talousarviota valmistelleen budjettiriihen 16.9.2020 päätöksen mukaisesti hallitus käyttää osan oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta (JTF) turvetta korvaavien investointien tukemiseen.

²² https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-finland_fi.pdf

JTF-rahaston tuki myönnettäisiin uudistettavana olevan aluekehityslain ja yritystukilain nojalla maakunnan liittojen ja ELY-keskusten toimesta. Yritysten kehittämisavustukseen sovelletaan investointien osalta ryhmäpoikkeusasetuksen alueellisen tuen artikloja. Nykyinen ryhmäpoikkeusasetus on voimassa 2023 saakka ja sen 13 artiklan b) kohdassa on poissuljettu energian tuotannon tukeminen. Rajoituksia energiasiirtymän tukemiseen tulee muistakin EU:n valtioneuvoston päätöksistä. Säädosluonnoksen mukaan suuryritysten tukeminen on c-tukialueilla (Suomessa Itä- ja Pohjois-Suomi kokonaisuudessaan) mahdollista, joskin rajallisin ehdoin. Suuryrityksen tuki tulee osoittaa välttämättömäksi alueen työpaikkojen turvaamiseksi.

Suomi neuvottelee parhaillaan Euroopan komission kanssa rahaston maantieteellisesti laajentamisesta Itä- ja Pohjois-Suomen lisäksi Etelä- ja Länsi-Suomen siirtymäalueille. Suomen tulee neuvottelujen perusteella esittää turpeen energiakäytön puolittamisen ohella jokin toinen teollinen prosessi tai taloudellinen toiminto, jossa sitoudutaan vähähiiliseen talouteen siirtymiseen maakuntatasolla ml. siirtymän kasvihuonepäästöjen alentamisen tavoitetason asettaminen. Komissio on myös edellyttänyt arvioita vastaavista työpaikkamenetyksistä.

EU:n maaseuturahastosta elpymisvaroilla rahoitettavat toimenpiteet

Maaseuturahastoon osoitettu EU:n elpymisrahoitus ja siihen mahdollisesti liittyvä kansallinen vastinrahoitus toimeenpannaan osana Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa (maaseutuohjelmaa) ja Ahvenanmaan maakunnan vastaavaa ohjelmaa. Elpymisvaroin rahoitettavia toimenpiteitä koskevat samat myöntämisen yleiset edellytykset kuin maaseutuohjelman toimenpiteissä.

Elpymisvaroilla rahoitettavat toimenpiteet ilmoitetaan komissiolle maaseutuohjelmien muutoksina alkuvuodesta 2021. Manner-Suomen maaseutuohjelman muutos käsitellään maaseutuohjelman seurantakomiteassa joulukuussa 2020.

EU-tason säädösten osalta trilogisopimus instituutioiden välillä on saavutettu 10.11.2020 ja asetusteksti julkaistaneen viimeistään joulukuussa 2020. Maaseuturahaston elpymisvarojen EU-rahoituksen määräksi arvioidaan yhteensä 195 milj. euroa vuoden 2018 hinnoin. Rahoitus jakautuisi vuosien 2021–2022 välillä suhteessa 30 % / 70 %.

Esillä olleissa vaihtoehtoisissa maaseuturahaston elpymisvarat ovat joko kokonaisuudessaan tai suurelta osin EU-rahoitusta. EU:n säädosluonnosten perusteella jäsenmaa määrittelee tavoitteet ja esittää elpymistoimenpiteet maaseutuohjelman keinovalikoimasta. Toimenpiteet ovat maaseutuohjelmassa kuvattuja toimenpiteitä ja niiden

toteumista seurataan maaseutuohjelman seurantaindikaattoreilla. Toimenpiteillä edistetään vihreää siirtymää, digitalisaatiota ja sosioekonomista kestävyyttä ja niissä otetaan huomioon myös Pellolta Pöytään ja Biodiversiteetti-strategioiden tavoitteita.

Elvytystoimenpidekokonaisuudessa tulee olla vähintään 37 %, mutta kuitenkin vähintään sama suhteellinen osuus varattuna maaseudun kehittämistä koskevan asetuksen 1305/2013 artiklan 59(6) mukaisille ympäristö- ja ilmastotoimenpiteille kuin jäsenmaan nykyisessä maaseudun kehittämissuunnitelmassa. Lisäksi investoinneille, yritystoiminnan kehittämiselle, kylien kehittämiselle ja yhteistyön edistämiseen pitää varata 55 % elvytysvaroista. Suomen tapauksessa ympäristötoimien nykyinen osuus on 68 %. Komission näkemys on, että ympäristömenojen vähimmäisvaatimuksesta ei voida joustaa.

Maaseuturahastosta elpymisvaroilla rahoitettavien toimenpiteiden toimeenpano ajoittuu EU:n yhteisen maatalouspolitiikan siirtymäkaudelle vuosille 2021–2022, jonka aikana jatketaan ohjelmakauden 2014–2020 toimenpiteitä rahoituskauden 2021–2027 rahoituksella. Tähän liittyvät siirtymäkauden muutokset sisältyvät myös em. ohjelma-muutokseen.

Elvytysvarojen kohdennuksessa on otettava huomioon samanaikainen siirtymäkauden rahoitus. Elvytysvarojen käyttöä on seurattava erikseen. Osa tarvittavista toimenpiteistä voidaan toimeenpanna yksinkertaisemmin siirtymäkauden rahoituksella. Jotta elvytysvarat saadaan käyttöön nopeasti vuonna 2021, sellaiset toimenpiteet, jotka edellyttävät laajoja tietojärjestelmämuutoksia tai säädösmuutoksia eivät ole mahdollisia. Toimenpiteiden valinnassa on kiinnitetty myös huomiota siihen, että hallinnollinen kuormitus tai valvontataakka ei lisäänty.

Maaseuturahaston elvytysvaroilla rahoitettavaksi suunniteltuja toimenpiteitä tällä hetkellä ovat:

- * Maatalousinvestoinnit sisältäen mm. uusiutuva energia (ml. biokaasu, aurinko- ja tuulienergia), ympäristö ja eläinten hyvinvointi, työympäristö ja tuotantohygienia.
- * Yritysinvestoinnit sisältäen mm. ympäristöystävällisempi ja tehokkaampi uusi teknologia ja digitalisaatio, uusiutuvaa energiaa tuottavien laitosten uudistaminen, energianmuodon vaihtaminen uusiutuvaan energiaan, aurinkopaneelit.
- * Laajakaistainvestoinnit ja digi-hankkeet maaseutuohjelmassa. Muita rahoituslähteitä ovat TEM:n hallinnonalan koheesiorahoitus ja hallitusohjelmärahoitus. Yhteensovitusta tehdään kansallisessa laajakaistatoimistossa (BCO).
- * Ympäristökorvaukset sisältäen kiertotaloustoimenpiteet (lietelannan sijoittaminen peltoon sekä ravinteiden ja orgaanisten aineiden kierrättämisen edistäminen).

* Luonnonmukainen maatalous: luonnonmukaisen tuotannon tukeminen.

* Eläinten hyvinvointikorvaukset sisältäen mm. toimenpiteitä liittyen tuotantoeläinten hyvinvointiin, terveydenhoitoon, bioturvallisuuteen, antibioottien käytön vähentämiseen.

* EIP-hankkeet (European Innovation Partnership)/Maaseudun innovaatioryhmät sisältäen mm. kohdennetut EIP-haut kohdistuisivat maatalouden digitalisaatioon, vihreään talouteen ja resilienssin edistämiseen. EIP-ryhmän kehittämään asiaan voi liittyä myös investointi, johon on mahdollista saada 20 % korotettu tukitaso.

Unionin pelastuspalvelumekanismi ja RescEU

Unionin pelastuspalvelumekanismiin alaiset RescEU-valmiudet perustuvat kansallisiin voimavaroihin ja ne on jaettu kolmeen osa-alueeseen: 1) metsäpalovalmiudet, 2) lääkinnälliset valmiudet sekä 3) CBRN (kemialliset, biologiset, säteily- ja ydinuhat) -valmiudet. RescEU-valmiudet on tarkoitettu kansainväliseen avunantoon ylitsepääsemättömissä onnettomuus- ja kriisitilanteissa, joissa olemassa olevat kansalliset voimavarat ja unionin pelastuspalvelumekanismiin sidotut valmiudet eivät ole riittäviä.

RescEU-ohjelman tavoitteena on parantaa unionin kriisivalmiuden tasoa ja mahdollistaa nopea ja tehokas reagointi vakavissa hätätilanteissa. RescEU-valmiuksiin elvytysvälineestä kohdennettavan rahoituksen tulee tukea koronapandemian jälkeistä elpymistä unionissa. Toteutettavia uudistuskokonaisuuksia Suomessa voivat olla esimerkiksi EU:n ja kansallisen materiaalsen varautumisen ja huoltovarmuuden kehittäminen RescEU-varmuusvarastointijärjestelmän avulla, varautuminen kemiallisiin, biologisiin, säteily- ja ydinuhkiin sekä metsäpalovalmiudet ja vihreä siirtymä.

RescEU-valmiuksien rahoituksesta n. 1,1 mrd. euroa katettaisiin unionin vuosien 2021–2027 monivuotisesta rahoituskehyksestä ja 1,9 mrd. euroa elpymisvälineen kautta. Suomen saantoarvio (n. 40 meur) perustuu komission laskelmiin Suomen kulu- luvan rahoituskehyskauden saannosta (n. 2%)

Tämänhetkisen tiedon mukaan jäsenvaltiot hakevat rahoitusta RescEU-valmiuksien kehittämiseen komission hallinnoimista avoimista hauista. Avustuksen myöntämisen kriteerit määräytyvät valmiuksien laatuvaatimusten ja hakuehtojen mukaan. EU-rahoituksen osuus vaihtelee 80–90 % ja 100 % välillä. Silloin kun RescEU-valmiudet eivät ole käytössä kansainvälisessä avunannossa, niitä voidaan käyttää kansallisiin tarkoituksiin. Tällöin jäsenvaltio kattaa käytöstä koituvat kustannukset itse.

Liite 2 Kuulemiset

Valmistelun kuluessa koordinaatioryhmä on kuullut elinkeinoelämän, työmarkkinajärjestöjen ja muiden sidosryhmien näkemyksiä, ml. maakuntakierros, kasvufoorumi, painopistekohtaiset ja kaupunkien kuulemiset. Alla on listattu maakuntakiertueen tilaisuudet sekä muihin kuulemisiin kutsutut tahot. Tämän lisäksi ministeriöt ovat vastaanottaneet runsaasti kirjallisia lausuntoja ja muita ehdotuksia sekä yksityishenkilöiltä että eri järjestöiltä.

Maakuntakiertue

Ministerivetoisella maakuntakiertueella kerättiin aluetoimijoiden näkemyksiä mihin EU:n elpymisrahoitusta pitäisi käyttää. Tilaisuuksiin kutsuttiin mukaan laajasti alueen eri toimijoita: maakunnan liittojen, kaupunkien, aluehallinnon, työmarkkinajärjestöjen, teollisuuden ja elinkeinoelämän järjestöjen, kansalaisjärjestöjen ja oppilaitosten edustajia. Maakuntakierrokset pidettiin seuraavasti:

- Pohjois-Pohjanmaa, Oulu 21.9.
- Etelä-Pohjanmaa, Seinäjoki 26.9.
- Lappi, Rovaniemi 30.9.
- Kainuu, Kajaani 30.9.
- Etelä-Karjala, Lappeenranta 3.10
- Etelä-Savo, Mikkeli, 5.10.
- Pohjois-Savo, Kuopio 5.10.
- Pohjois-Karjala, Joensuu 6.10.
- Keski-Suomi, Jyväskylä 8.10.
- Kymenlaakso, Kouvola 9.10.
- Päijät-Häme, Lahti 12.10.
- Pohjanmaa, Vaasa 13.10.
- Keski-Pohjanmaa, Kokkola 13.10.
- Varsinais-Suomi, Turku 15.10.
- Satakunta, Pori, 16.10.
- Kanta-Häme, Hämeenlinna 19.10.
- Pirkanmaa, Tampere 19.10.
- Uusimaa, Helsinki 19.10.
- Päätöstilaisuus, Helsinki 28.10.

Kaupunkien kuuleminen

Kaupunkien kuulemiseen kutsuttiin seuraavat kaupungit

Espoo
Helsinki
Hämeenlinna
Joensuu
Jyväskylä
Kajaani
Kokkola
Kotka
Kouvola
Kuopio
Lahti
Lappeenranta
Mikkeli
Oulu
Pori
Porvoo
Rauma
Rovaniemi
Salo
Seinäjoki
Tampere
Turku
Vaasa
Vantaa

Muut kuullut tahot (pl. ministeriöt)

Ministeriöt järjestivät useita teema- ja painopistekohtaisia kuulemistilaisuuksia, joihin osallistui mm. seuraavat tahot:

Aalto-yliopisto
ABB Oy
Ahvenanmaan maakunnan hallitus
Akava ry
Algol Oy
Alko
Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry
Arcada ammattikorkeakoulu
Atria Oyj
BASF Oy
Bioenergia ry
Borealis Polymers Oy
Business Finland
Cargotec Oyj
Centria-ammattikorkeakoulu
CGI
Cinia Oy
Climate Leadership Coalition
CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy
DHL Freight (Finland) Oy
Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy
Digi- ja väestötietovirasto
Elinkeinoelämän keskusliitto EK
Elinkeinoelämän Oppilaitokset EOL ry
Elintarviketeollisuusliitto ry
Elisa Oyj
Eitel Networks Oy
Energiateollisuus ry
Espoon kaupunki
Etelä-Karjalan liitto

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöry
Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus
Etelä-Pohjanmaan liitto
Etelä-Savon maakuntaliitto
Etelä-Savon sosiaali- ja terveystyöryjen kuntayhtymä
Etelä-Suomen aluehallintoyritys
FCG Oy
Fiberit Oy
FiCom ry
Finanssiala ry
Finanssivalvonta
Finavia Oy
Finnetti-liitto ry
Finnsementti Oy
Fiskars Group
Fortum Oy
Freeport Cobalt Oy
Gasgrid Finland Oy
Gasum Oy
Haaga-Helia ammattikorkeakoulu
Hanken School of Economics
Helen Oy
Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitoyritys HUS
Helsingin kaupunki
Helsingin seudun liikenne, HSL
Helsingin yliopisto
Huhtamäki Foodservice Nordic Oy
Huoltovarmuuskeskus
Hyvinvointiala HALI ry
Hämeen ammattikorkeakoulu
Hämeen kaupunkimari
Hämeen TE-toimisto
Hätäkeskuslaitos
Ilmakehätieteiden keskus INAR
Ilmarinen

Ilmastopaneeli
Ilmatieteen laitos
Infra ry
ITS Finland
Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (ISO)
Itä-Suomen yliopisto
Joensuun seudun maaseutupalvelut
Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Jyväskylän kaupunki
Jyväskylän yliopisto
Kainuun liitto
Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
Kansalliskirjasto
Karelia-ammattikorkeakoulu
Kaupan liitto ry
Kemianteollisuus ry
Kemiönsaaren kunta
Keravan kaupunki
Keski-Pohjanmaan liitto
Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystalvölkuntayhtymä Soite
Keski-Suomen kauppakamari
Keski-Suomen liitto
Keski-Suomen sairaanhoitopiiri
Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
Keski-Suomen TE-toimisto
Keski-Uudenmaan sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
Keskuskauppakamari
Keskusrikospoliisi, Rahanpesun selvittelykeskus
Keva
Kiinteistönvälitysalan Keskusliitto ry
Kone Oyj
Kouvola Cargo Handling Oy
Kreab Oy
KT Kuntatyönantajat
Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry

Kuopion alueen kauppakamari
Kymenlaakson liitto
Kymenlaakson sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä
LAB-ammattikorkeakoulu
Lahden kaupunki
Lapin aluehallintovirasto
Lapin kauppakamari
Lapin liitto
Lapin TE-palvelut
Lapin yliopisto
Lappeenrannan kaupunki
Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto LUT
Laurea-ammattikorkeakoulu
Liedon kunta
Linja-autoliitto
Logistiikkayritysten liitto ry
Luonnontieteellinen keskusmuseo (LUOMUS)
Luonnonvarakeskus LUKE
Luontopaneeli
Länsi- ja Keski-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Sosiaalitalo
Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto
Länsi-Uudenmaan kauppakamari
Lääketeollisuus ry
Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry
Maanmittauslaitos
Marttaliitto
Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa
Metropolia ammattikorkeakoulu
Metso Outotec
Metsäteollisuus ry
Mieli ry
Moment Ventures
Music Finland
Natur och Miljö rf
Neste Oyj

Nokia Oyj
Nokian Renkaat Oyj
Norilsk Nickel Harjavalta Oy
Opettajien ammattijärjestö OAJ
Orimattilan kaupunki
Oulun Ammattikorkeakoulu
Oulun Energia Oy
Oulun yliopisto
Outokumpu Oyj
Paikallisliikenneliitto
Palvelualojen työnantajat PALTA ry
Patentti- ja rekisterihallitus
Patria
Pirkan Helmi ry
Pirkanmaan sairaanhoitopiiri
Pohjanmaan liitto
Pohjois-Karjalan ELY-keskus
Pohjois-Karjalan kauppakamari
Pohjois-Karjalan maakuntaliitto
Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus
Pohjois-Pohjanmaan liitto
Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
Pohjois-Pohjanmaan TE-toimisto
Pohjois-Savon liitto
Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri
Pohjolan Voima Oyj
Posti Group
Puutuoteteollisuus ry
Pyöräliitto ry
Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä PHHYKY
Päijät-Hämeen liitto
Rajavartiolaitos
Rakennusteollisuus RT
Rakennustietosäätiö RTS Sr.
RAKLI ry

Ramirent Oy
Rauman kaupunki
Rovaniemen kaupunki
RTK-Palvelu Oy
Ruokavirasto
Saamelaiskäräjät
Sahateollisuus
Saimaan lentoasemasäätiö sr.
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakuntaliitto
Savonia-ammattikorkeakoulu
Savox Communications
Seinäjoen ammattikorkeakoulu
Seinäjoen Energia Oy
Siemens Healthcare Oy
Sitra
Sivistystyönantajat
SONet BOTNIA
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry
Sosiaalialan osaamiskeskus Verso
SOSTE, Suomen sosiaali ja terveys ry
St1
Stora Enso Oyj
STTK
Suomalainen Lääkäriseura Duodecim
Suomen Akatemia
Suomen Ammattiin Opiskelevien liitto SAKKI ry
Suomen Ammattiliittojen keskusjärjestö SAK
Suomen Biokierto ja Biokaasu ry
Suomen Elinkeino- ja Kehitysyhtiöt SEKES ry
Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liitto SEY
Suomen Hammaslääkäriliitto
Suomen Huolinta- ja Logistiikkaliitto ry
Suomen Kiinteistöliitto ry
Suomen Kuljetus ja Logistiikka SKAL ry

Suomen Kuntaliitto
Suomen Kylät ry
Suomen Lukiolaisten Liitto
Suomen luonnonsuojeluliitto
Suomen Lääkäriliitto
Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK
Suomen Seutuverkot ry
Suomen Sydänliitto ry
Suomen Tekstiili & Muoti ry
Suomen Tieyhdistys ry
Suomen Varustamot
Suomen Vesilaitosyhdistys ry (VVY)
Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
Suomen Ylioppilaskuntien Liitto SYL
Suomen ympäristökeskus SYKE
Suomen Yrittäjät
Suominen Oyj
Suur-Savon Sähkö
Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund rf
Taideyliopisto
Taiteen edistämiskeskus
Taksiliitto
Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampereen kaupunki
Tampereen Sähkölaitos
Tampereen yliopisto
Tehy ry
Teknisen Kaupan Liitto ry
Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy
Teknologiateollisuus ry
Telia Finland Oyj
Teollisuuden Voima Oyj
Teollisuussijoitus
Terveystieteiden tutkimuslaitos THL
Terveysteknologia

Tmi Kuitutalli
Toyota Material Handling Finland Oy
Traffic Management Finland, TMFG
Turun ammattikorkeakoulu
Turun kaupunki
Turun yliopisto
Tutkimuslaitosten yhteenliittymä Tulanet
Työterveyslaitos
Uudenmaan ELY-keskus
Uudenmaan liitto
Vaasan ammattikorkeakoulu
Vaasan yliopisto
Valtion kehitysytio Vake Oy
Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE
Vantaan kaupunki
Vapo Oy
Varastokirjasto
Varsinais-Suomen ELY-keskus
Varsinais-Suomen liitto
Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri
Versowood Oy
Verte Oy
Westas Oy
VR Group
WWF Suomi
Wärtsilä Oyj Abp
YIT Oyj
Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä
Yrkeshögskolan Novia
Åbo Akademi

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVESTO
valtioneuvosto.fi
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN: 978-952-383-552-8 PDF
ISSN: 2490-0966 PDF